
Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Rigorózní práce

**Náhrada při újmě na přirozených právech
člověka**

Compensation for injury to the natural rights of man

Autor: Mgr. Jana Havlíčková

Konzultant rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Praha květen 2015

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „Náhrada při újmě na přirozených právech člověka“ zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly řádně citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze, dne 20. 5. 2015

.....
Mgr. Jana Havlíčková

Poděkování

„Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc., konzultantovi mé rigorózní práce, za jeho vstřícný přístup, odborné vedení a cenné podněty, které mi v průběhu zpracování práce poskytl. Mé poděkování patří též mému příteli Michalovi a mým rodičům, Věře a Antonínovi, za jejich bezbřehou trpělivost a všestrannou podporu.“

1 ÚVOD.....	1
2 PŘIROZENÁ PRÁVA ČLOVĚKA A JEJICH OCHRANA V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU ..	7
2.1 ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA V § 3 NOZ.....	9
2.2 PŘIROZENÁ PRÁVA ČLOVĚKA JAKO ZÁKLAD FYZICKÉ OSOBY DLE § 19 NOZ.....	11
2.3 PŘIROZENÁ PRÁVA ČLOVĚKA JAKO CHRÁNĚNÁ OSOBNOSTNÍ PRÁVA V § 81 NOZ	13
2.4 PROSTŘEDKY OCHRANY PŘI DOTČENÍ PŘIROZENÝCH OSOBNOSTNÍCH PRÁV ČLOVĚKA DLE § 82 NOZ.....	15
2.5 JEDNOTLIVÉ HODNOTY OSOBNOSTI ČLOVĚKA CHRÁNĚNÉ USTANOVENÍMI PRVNÍ ČÁSTI NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	19
3 VZNIK POVINNOSTI NAHRADIT ÚJMU NA PŘIROZENÝCH PRÁVECH ČLOVĚKA.....	21
3.1 PREVENCE.....	23
3.2 PŘEDPOKLADY VZNIKU POVINNOSTI K NÁHRADĚ ŠKODY	25
3.2.1 Protiprávnost	27
3.2.2 Újma, škoda a nemajetková újma	31
3.2.3 Příčinná souvislost	36
3.2.4 Zavinění.....	40
4 NÁHRADA PŘI ÚJMĚ NA PŘIROZENÝCH PRÁVECH ČLOVĚKA.....	44
4.1 INSTITUT PŘIMĚŘENÉHO ZADOSTIUCINĚNÍ DLE § 2956 NOZ.....	45
4.1.1 Morální satisfakce	46
4.1.2 Relutární (peněžní) satisfakce	47
4.2 OKOLNOSTI ZVLÁŠTNÍHO ZŘETELE HODNÉ DLE § 2957 NOZ.....	49
4.3 DUŠEVNÍ ÚTRAPY DLE § 2956 NOZ.....	51
5 NÁHRADA PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ A PŘI USMRCENÍ	52
5.1 OBSAH NÁROKŮ NA ODČINĚNÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ.....	53
5.1.1 Historický vývoj.....	55
5.1.2 Vytrpěné bolesti dle § 2958 NOZ	63
5.1.3 Další nemajetkové újmy dle § 2958 NOZ.....	64
5.1.4 Ztížení společenského uplatnění dle 2958 NOZ	65
5.1.5 Určení výše náhrady.....	67
5.1.6 Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 NOZ).....	70

5.2 OBSAH NÁROKŮ NA ODCINĚNÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY SEKUNDÁRNÍCH OBĚTÍ PŘI USMRČENÍ A NOVĚ I PŘI ZVLÁŠTĚ ZÁVAŽNÉM UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ	77
5.2.1 Historický vývoj.....	78
5.2.2 Duševní útrapy sekundárních obětí dle § 2959 NOZ.....	86
5.2.3 Výše zadostiučinění a kritéria pro jeho přiznání.....	88
5.2.4 Závažné ublížení na zdraví dle § 2959 NOZ	90
5.2.5 Osobní neštěstí dle § 2971 NOZ	91
5.3 HODNOCENÍ NOVÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY ZE STRANY PRÁVNÍCH TEORETIKŮ A PRAKTIKŮ	93
6 DALŠÍ VÝZNAMNÉ OTÁZKY SOUVISEJÍCÍ S ÚJMOU NA PŘIROZENÝCH PRÁVECH ČLOVĚKA	96
6.1 PROMLČENÍ NÁROKŮ NA NÁHRADU NEMAJETKOVÉ ÚJMY	96
6.2 PRÁVO NA NÁHRADU NEMAJETKOVÉ ÚJMY PO SMRTI POŠKOZENÉHO.....	98
6.3 VZTAH K PRACOVNÍMU PRÁVU	101
7 SROVNÁNÍ SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU	105
7.1 RAKOUSKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	106
7.1.1 Bolestné (<i>Schmerzensgeld</i>) a náhrada za zohyždění (<i>Ersatz für Verunstaltung</i>)	107
7.1.2 Určení výše náhrady.....	109
7.1.3 Připravovaná novela rakouského deliktního práva	111
7.2 NĚMECKÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	112
7.2.1 Spravedlivé odškodnění v penězích (<i>Billige Entschädigung in Geld</i>).....	113
7.2.2 Určení výše náhrady.....	115
7.3 ZÁVĚRY VŮČI NOVÉ ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ	117
8 ZÁVĚR.....	119
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A JINÝCH ZDROJŮ.....	126
RÉSUMÉ	134
ABSTRAKT	136
ABSTRACT.....	137
KLÍČOVÁ SLOVA (KEYWORDS)	138

Seznam použitých zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (Všeobecný zákoník občanský, jak nyní platí v Rakousku)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
BGH	Der Bundesgerichtshof (německý Spolkový soudní dvůr)
ČLK	Česká lékařská komora
ČR	Česká republika
DPřij	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
EKHG	Eisenbahn- und Kraftfahrzeughaftpflichtgesetz (rakouský zákon o odpovědnosti při provozu železnice a motorového vozidla)
LG	Das Landesgericht (zemský soud)
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
NemPoj	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
NOZ¹	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tzv. nový občanský zákoník), účinný od 1. 1. 2014
ObčZ²	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (tzv. starý občanský zákoník), ve znění pozdějších předpisů
OGH	Der Oberste Gerichtshof (rakouský Nejvyšší soudní dvůr)
OLG	Das Oberlandesgericht (vrchní zemský soud)

^{1,2} Dne 12. 2. 2014 se občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu České republiky z podnětu předsedy kolegia zabývalo problematikou používání zkratk pro „starý“ a „nový“ občanský zákoník. Bylo přijato usnesení, že pro občanský zákoník č. 40/1964 Sb. bude používána zkratka „obč.zák.“ a pro občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zkratka „o.z.“. Viz VRCHA, Pavel. K označování "starého" a "nového" občanského zákoníku. Více zde: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. In: *Pavel Vrcha, soudce NS ČR*[online]. 2014 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/k-oznacovani-stareho-a-noveho-obcanskeho-zakoniku/>. I přes tuto skutečnost, je v této práci používáno v profesním prostředí již vžitá pojmenování nového civilního kodexu, a to zkratky „NOZ“. „Starý“ občanský zákoník označují zkratkou „ObčZ“.

o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZO	zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
PETL	Principles of European Tort Law (Principy evropského deliktního práva)
PojDůch	zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
SocSl	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZSU	ztížení společenského uplatnění

1 Úvod

„*Homini plurima ex homine sunt mala.*“ – „*Nejvíce škod působí člověk člověku.*“ (Gaius Plinius Secundus, zvaný Starší (Maior), římský válečník a filozof)

Tato rigorózní práce se zabývá újmou způsobenou na přirozených právech člověka a jejím odškodněním. Jde o téma aktuální, citlivé a všudypřítomné. Problematika újmy na přirozených právech člověka je celospolečenským fenoménem a může se dotknout každého z nás. Každodenní moderní a uspěchaný způsob života přináší rozmanité životní situace (veřejné pomluvy, sexuální nátlak, diskriminace, zbavení či omezení osobní svobody, mučení a jiné nelidské či ponižující zacházení, úrazy, dopravní nehody, lékařské zákroky apod.), při kterých dochází k újmě na přirozených právech člověka, nejčastěji však bohužel k újmě na jeho životě a zdraví či na životě a zdraví jeho rodiny a lidí jemu blízkých.³ Útočník udeří svou oběť a zlomí jí čelist, bulvární novinář napíše do novin lživý článek o soukromém a rodinném životě pana XY, sexuální deviant drží svou oběť proti její vůli zamčenou několik let ve sklepě a zplodí s ní několik dětí nebo nepozorný lékař postupem *non lege artis* zaviní smrt blízké osoby – jde o situace, psychická traumata, které člověk prožívá často intenzivněji než neoprávněné zásahy do jeho majetku.

Zájem široké veřejnosti a médií vzbuzují nejčastěji neoprávněné zásahy do přirozených práv člověka při poskytování zdravotní péče, protože se tak děje za účasti odborníků, od kterých se obecně očekává dodržování uznávaných lékařských postupů a příznivý výsledek léčby. Mezi veřejně známé případy lékařského pochybení patří zejména výměna novorozenců v třebíčské nemocnici, nedobrovolná sterilizace romských a mentálně postižených žen nebo úplné ochrnutí ženy po aplikaci kontrastní látky při angiografii v sokolovské nemocnici, v důsledku čehož je její zdravý mozek

³ V praxi soudů jsou nejčastěji projednávány spory o zásahy do cti a vážnosti, popř. důstojnosti, spory o výroky o skutečnostech týkajících se rodinného a soukromého života, nezřídka též jde o zásahy do rodinného života v důsledku poškození zdraví členů rodiny. Spíše výjimečně se projednávají spory o zásahy jiného druhu.

uvězněn v nehybném těle.⁴ Asi nejznámější kauza z poslední doby se týká chybně (*non lege artis*) provedeného porodu v pražské Fakultní nemocnici Královské Vinohrady. Mezi nemocnicí, pojišťovnou Kooperativou, a.s. a rodinou těžce postiženého dítěte byla po pěti letech od tragické události a soudních tahanic uzavřena v srpnu 2014 mimosoudní dohoda, jež přiznává poškozenému dítěti odškodnění ve výši překračující 20 miliónů korun, což je zatím nejvyšší částka, kterou kdy za bolest a ztížení společenského uplatnění v České republice kdo získal.⁵ Z výzkumů Světové zdravotnické organizace (WHO) vyplývá, že každý desátý pacient je v nemocnici poškozen chybou zdravotníka nebo se nakazí infekcí, kterou před hospitalizací neměl. Ročně tato pochybení vedou překvapivě k více úmrtím než dopravní nehody.⁶ V České republice je v posledních letech trendem, že úměrně se zvyšováním sebevědomí pacientů přibývá každoročně i počet žalob proti lékařům a zdravotnickým zařízením. A tak zatímco advokáti „studují“ medicínu, lékaři se učí paragrafy.⁷ Lékařských chyb zřejmě statisticky nepřibývá, ale lidé jsou v důsledku technického pokroku informovanější a nebojí se bránit. Otázkou však zůstává, zda odškodnění od škůdce skutečně vymůžou.

Při neoprávněných zásazích do přirozených práv člověka dochází zpravidla k nemajetkovým újmám, nelze ovšem vyloučit jejich souběh s újmou majetkovou. Hybridní charakter má vždy újma při ublížení na zdraví, projevuje se jak v nemajetkové, tak v majetkové sféře člověka. Ačkoliv je psychická újma pro člověka mnohdy mnohem závažnější než poškození zdraví, před rokem 1989 bylo její

⁴ Soud přiznal této ženě, která může hýbat jen očima, 2. dosud nevyšší odškodnění v ČR ve výši 18 miliónů korun. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-prirkl-zene-za-chybu-lekaru-odskodne-18-milionu-fxs/domaci.aspx?c=A070222_213742_domaci_ost.

⁵ Součástí mimosoudní dohody byla i povinnost nemocnice se rodině postiženého dítěte veřejně omluvit. Omluvu měla nemocnice učinit formou tiskové zprávy. Nutno doplnit, že původně Obvodní soud pro Prahu 10 rodině přiznal bolestné a ZSU ve výši 30,4 miliónů korun. Podle samosoudkyně A. Gedeonové Dobřichovské výše přiznaného odškodnění mělo reflektovat vedle funkce satisfakční i funkci preventivní, tj. má nemocnici motivovat k přijetí takových opatření, jež mají do budoucna zabránit nebo alespoň eliminovat výskyt podobných tragických událostí. S výší přiznané částky nemocnice nesouhlasila a do rozsudku soudu prvního stupně podala k Městskému soudu v Praze odvolání. Nakonec se účastníci domluvili mimosoudně. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/odskodneni-20-milionu-vinohradska-nemocnice-porod-zpackany-pau-domaci.aspx?c=A140729_150158_domaci_hv.

⁶ Viz např. http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/zdravotnictvi/kazdy-desaty-pacient-se-v-nemocnici-nakazi-jinou-nemoci_207887.html#.VLIj_CuG-UU.

⁷ Na odborném semináři „Náhrada škody podle NOZ“ pořádaném dne 8. 9. 2014 Českou advokátní komorou pro advokátní koncipienty jsem měla možnost si vyslechnout povzdechnutí přednášející M. Cilínkové, advokátky, která uvedla, že odškodněním újmy na zdraví se zabývá již přes 40 let (od 60. let 20. století) a stále ji dostatečně neovládá. Tím chtěla s nadsázkou vyjádřit, že jde o dynamickou právní oblast vyžadující neustálé studium.

odškodňování z ideologických důvodů zcela přehlíženou problematikou. Na počátku účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 právní věda v socialistickém Československu argumentovala, že odškodňovat imateriální citovou újmu v penězích by bylo nemravné. V demokratických právních státech západní Evropy byla argumentace zcela opačná – nemravné je citovou újmu neodškodňovat. Vyloučení psychické újmy z přípustných nároků při odškodňování újmy na zdraví znamenalo vyloučení jiných než fyzických důsledků z režimu právní ochrany. Po roce 1989 došlo v důsledku společenských změn k postupnému vývoji tohoto právního institutu. Byla to cesta dlážděná lidským neštěstím, doprovázená bouřlivými diskuzemi a polemikami mezi odborníky právnických a lékařských profesí, ale i mezi zástupci pojišťoven. Průlomovým v tomto směru má být nový civilní kodex, jehož účinností doznala problematika odškodňování újmy na přirozených právech člověka, zejména újmy při ublížení na zdraví a usmrcení, jistých větších či menších koncepčních a věcných změn.

Po mnoha letech příprav byl v březnu 2012 schválen tzv. nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., který vstoupil v účinnost od 1. 1. 2014. Nový občanský zákoník buduje svůj koncept na dominantním postavení člověka a jeho zájmů, toto východisko označuje explicitně za antropocentrismus (z řeckého „*anthrōpos*“, člověk a „*kentron*“, střed). Zatímco předchozí právní úprava pojem přirozeného práva nepoužívala,⁸ nový občanský zákoník se odvolává na přirozená práva poměrně často, zejména v rámci ochrany osobnosti člověka (§ 81 a násl. NOZ) a následně při nahrazování újmy, která byla neoprávněným zásahem do osobnosti člověka a jeho přirozených práv způsobena (§ 2956 a násl. NOZ). Cílem nového občanského zákoníku je garantovat všechna přirozená práva člověka, ať již jsou v zákoně explicitně uvedena, či nikoliv. V oblasti odškodňování neoprávněných zásahů do přirozených práv člověka zpřesňuje nový občanský zákoník použitou terminologii, zavádí lepší systematiku právní úpravy a měl by posílit právní postavení poškozeného.

Jaká je hodnota lidského života? Jaká je cena lidské bolesti? Revoluční změnou, kterou přinesl nový občanský zákoník konkrétně v této otázce, je zrušení nevyhovující

⁸ Ačkoliv občanský zákoník z roku 1964 pojem přirozeného práva člověka nepoužíval, vycházela přesto z obecně uznávaných právních standardů i právní tradice ochrany osobnosti. Na ústavní úrovni jsou přirozená osobnostní práva zakotvena prakticky ve všech ustanoveních oddílu prvního (s výjimkou čl. 11) hlavy druhé LZPS a na mezinárodní úrovni v přímo aplikovatelných ustanoveních mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána.

bodové vyhlášky Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění⁹ a dále pak zrušení paušálních jednorázových částek zakotvených v ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964 při usmrcení blízkého člověka. Pro účely odškodnění takto fatálních a intenzivních zásahů do práva na rodinný život, jakým usmrcení osoby blízké bez jakýchkoliv pochybností je, byly jednorázové paušály zcela nedostatečné. Degradovaly hodnotu nerušeného rodinného života s blízkým člověkem a hodnotu lidského života jako takového. Napříště je rozhodování o výši nemajetkové újmy ponecháno zcela na úvaze soudu, kterému nová právní úprava poskytuje pouze omezená vodítka, jimiž by se měl řídit. Zákonodárce tímto sleduje trend individualizace dopadu újmy v každém jednotlivém případě, což znamená například při amputaci pravé ruky jiné odškodnění pro vychovatelku v dětském domově a jiné (vyšší) pro chirurga. Na soud jsou v tomto směru kladeny příliš vysoké nároky a otázkou zůstává, zda je české soudnictví na tuto převratnou změnu vůbec připraveno. Soudcům prozatím chyběla odvaha (možná i vůle) vydávat v rámci odškodňování nemajetkové újmy průlomová rozhodnutí. Nicméně lze konstatovat, že s ohledem na dosavadní nedostatky právní úpravy, má právě v této právní oblasti rozhodování soudů své nezastupitelné místo a bez znalosti relevantní judikatury se lze v právu na ochranu přirozených práv člověka jen stěží orientovat.

Vzhledem k tomu, že zmiňované legislativní změny ovlivnily problematiku deliktní odpovědnosti, bude mým úkolem tyto změny v práci reflektovat a zhodnotit jejich dopad na náhradu při újmě na přirozených právech člověka chráněných první částí občanského zákoníku. Jelikož se jedná o téma na rigorózní práci poměrně obsáhlé, hlavním cílem této práce je poskytnout v rámci nastolené problematiky pokud možno **ucelený přehled nároků na odškodnění nemajetkové újmy**, kterých se poškození a tzv. sekundární oběti při zásahu do jejich přirozeného práva po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. po 1. 1. 2014) mohou po škůdci domáhat. Stranou mé pozornosti zůstává zejména rozbor jednotlivých dílčích stránek osobnosti člověka, které jsou první částí občanského zákoníku chráněny, skutečnosti vylučující protiprávnost

⁹ Vyhláška č. 440/2001 Sb. byla zrušena s odůvodněním, že soudní praxe má být po 1. 1. 2014 oproštěna od vlivu moci výkonné, která dosud prostřednictvím pravidel obsažených v této vyhlášce limitovala soudy v možnosti přiznat spravedlivou a dostatečnou náhradu zejména v případě závažných trvalých zdravotních následků.

osobnostního zásahu a především nároky na nahrazení majetkové újmy – jde o širokou problematiku přesahující rozsah této práce.

V rámci rigorózní práce se pokusím po kompletní analýze jednotlivých dílčích nároků na odškodnění nemajetkové újmy při neoprávněném zásahu do přirozených práv člověka a způsobu určování jeho výše nalézt odpověď na **dvě základní otázky**. První otázkou je zjištění, zda zákonodárce zrušením „bodové“ vyhlášky a odškodňovacích paušálů sleduje skutečně spravedlivější odškodnění pro poškozené a zda tak nečiní vůči poškozeným nepřiměřeným způsobem, respektive zda legislativní změny ve svých důsledcích nepovedou spíše k horší vymahatelnosti práva poškozených a ke snížení jejich právní jistoty. V souvislosti s touto problematikou se lze zaměřit rovněž na procesní konsekvence a najít odpověď na otázku, zda nový systém odškodňování může bez jakéhokoliv opěrného bodu fungovat předvídatelně, tj. zda bude moci každý poškozený důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích (§ 13 NOZ).

Práce je systematicky uspořádána tak, aby její jednotlivé části na sebe logicky navazovaly. Úvod do problematiky a nástin souvisejících aktuálních legislativních změn obsahuje kapitola první. Druhá kapitola práce pojednává o tom, co lze rozumět obecně pod pojmem přirozené právo člověka a přináší přehled jednotlivých ustanovení z první části nového občanského zákoníku, která se k přirozeným právům otevřeně hlásí a stanovují jejich ochranu. Třetí kapitola je teoretická a odpovídá na otázku, za splnění jakých předpokladů vzniká škůdci povinnost nahradit újmu na přirozených právech člověka. Tato kapitola představuje obecný vstupní základ pro podrobnější analýzu nového systému odškodňování. Vymezení těchto klíčových pojmů a zodpovězení výše uvedených otázek je nezbytné pro stěžejní část této práce, která je věnována nárokům na odškodnění nemajetkové újmy a určování jejich výše po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. po 1. 1. 2014). Zvýšenou pozornost věnuji nemajetkovým nárokům při ublížení na zdraví a při usmrcení, neboť neoprávněné zásahy do tělesné integrity člověka považuji za závažnější a pro většinu poškozených za mnohem tíživější než jiné zásahy do integrity osobnosti. Tyto nároky budou proto v kapitole sedmé podrobeny komparaci se zahraniční právní úpravou.

Z hlediska pracovních metod spočívá tato rigorózní práce především na analýze. V závěru práce na analytickou metodu navazuje metoda komparativní, neboť srovnání se zahraniční právní úpravou je nepostradatelné pro možnost lepšího zhodnocení aktuální právní úpravy odškodňování nemajetkové újmy na přirozených právech člověka po rekodifikaci soukromého práva. Uvedené metody dále vhodně doplňuje metoda historická, která slouží k hlubšímu pochopení aktuální právní úpravy de lege lata.

Rigorózní práce vychází z právních předpisů, judikatury, odborné literatury a ostatních pramenů vydaných ke konci měsíce dubna 2015. Je v ní tedy zachycen právní stav po rekodifikaci soukromého práva, tj. po účinnosti tzv. nového občanského zákoníku, zákona č. 89/2012 Sb. Mezi základní obsahové zdroje této práce patří kromě komentovaných ustanovení (komentářů k „starému“ a především k „novému“ občanskému zákoníku) i dosavadní judikatura českých soudů, která sehrála významnou roli při dotváření problematických ustanovení pomocí soudního výkladu.

2 Přirozená práva člověka a jejich ochrana v novém občanském zákoníku

Dne 1. 1. 2014 vstoupil v účinnost tzv. „nový“ občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., mezi jehož základní direktivy myšlenkového pojetí patří dle důvodové zprávy zejména respekt k neporušitelnosti přirozených práv člověka s poučením z dob, kdy lidská práva a lidské svobody byly v České republice potlačovány. Občanský zákoník staví svou koncepci na jusnaturalistickém hledisku a vychází z faktu, že přirozená práva člověka mají přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem přirozených práv člověka, ale jejich ochráncem.¹⁰

Co lze rozumět pod pojmem přirozené právo člověka je otázka spíše filozofická, než-li právní. Z povahy přirozených práv vyplývá, že nejsou založena zákonem, ale existují nezávisle na vůli zákonodárce. Žádný stát si tato práva neurčuje sám a lidem je neuděluje, poněvadž vycházejí ze samotné přirozenosti člověka. Stát plní roli pouze jejich garanta a stanoví pro ně způsob výkonu a jejich státní ochranu. Přirozená práva jsou práva vrozená, má je každý člověk bez ohledu na to, zda je občanem kteréhokoliv státu, a to od narození, případně početí, po celou dobu jeho života až do smrti. Jsou to práva neměnná, stabilní, nepodléhající politickým změnám.¹¹

Teoretických pojetí přirozeného práva bylo během vývoje lidské společnosti bezpočet. Tato skutečnost se promítá zejména do mlhavého obsahu přirozeného práva, ale i do hledání jeho zdrojů. Původ přirozeného práva spatřují některá učení v přírodě, jiná v lidské povaze nebo v Bohu. Podle Lavického právem konstatuje Alf Ross, představitel skandinávského právního realismu, že „*přirozené právo, stejně jako děvka, poslouží každému.*“ Pod vlivem osvícenectví je zdroj přirozeného práva v 16. a 17. století nově spatřován v lidském rozumu.¹² Tento směr byl označován jako přirozenoprávní racionalismus a podstatným způsobem ovlivnil rakouský obecný zákoník občanský z roku 1811, který přirozeným právům vtiskl normativní podobu,

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-07]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹¹ Tamtéž.

¹² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 54. ISBN 978-80-7400-529-9.

uznal je na zákonné úrovni a „posvětil“ jejich vymáhání státní mocí.¹³ Jde o zásadní kodifikaci, která byla provedena, aniž by v rakouské monarchii existovaly ústavní předpisy zakotvující organizaci státní moci a základní lidská práva. V době vzniku obecného občanského zákoníku byl položen základ pozdějším generacím základních lidských a občanských práv. Obecný zákoník občanský rozlišoval práva vrozená (angeborene Rechte, § 16 OZO) *ipso facto* z povahy osobnosti a práva nabyvatelná (erwerbliche Rechte, § 18 OZO). V § 16 OZO se uvádí: „Každý člověk má vrozená, již samým rozumem poznatelná práva a nutno jej tudíž považovati za osobu. Otroctví nebo nevolnictví a výkon moci k tomu se vztahující nejsou v těchto zemích dovoleny.“ Redaktoři obecného občanského zákoníku, mezi nimi zejména Franz von Zeiller - stoupenec německého filozofa Immanuela Kanta, považovali za nejvyšší a základní přirozené právo svobodu lidskou. Kant viděl ve svobodě jediné vrozené, původní právo, které přísluší každému člověku bez ohledu na právo pozitivní. Kromě svobody byly do čela obecného občanského zákoníku jeho redaktory postaveny další dvě myšlenky přirozeného práva, a to zásada rovnosti před zákonem a zásada spravedlnosti. Podle Kanta se pouze na tyto tři zásady omezuje požadavek neměnnosti, strnulosti a věčnosti přirozeného práva, ostatní přirozenoprávní pravidla se mění se sociálními, kulturními a hospodářskými poměry.¹⁴

I přes podstatné změny společenské, politické, filozofické a právní se nový občanský zákoník k přirozenoprávním zásadám hlásí a staví na nich.¹⁵ Příklon k jusnaturalismu byl dle důvodové zprávy nevyhnutelný. „*Jiný přístup nemohl být se zřetelem k Listině základních práv a svobod ani zvolen. Listina již v preambuli uznává neporušitelnost přirozených práv člověka a k jusnaturalistické koncepci lidských práv se, stejně jako Ústava, sama hlásí.*“¹⁶ Úkolem nového občanského zákoníku není plnit funkci katalogu lidských práv, tento úkol je svěřen právě Listině základních práv a

¹³ BEJČEK, Josef. Všeobecná právně kulturní inspirace Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. 19, č. 3, s. 201-207. ISSN 1210-9126.

¹⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 55. ISBN 978-80-7400-529-9.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Důvodová zpráva k § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-07]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

svobod. Občanský zákoník může Listinu základních práv a svobod jen provádět a provést.

Jelikož tématem mé rigorózní práce je náhrada při újmě na přirozených právech člověka chráněných první částí občanského zákoníku, je zapotřebí na úvod této práce nejdříve odpovědět na otázku, která z přirozených práv člověka jsou v první části občanského zákoníku vlastně chráněna. Jsou to všechna přirozená práva, i ta, která nejsou v občanském zákoníku výslovně zmíněna. Níže uvedené podkapitoly obsahují přehled jednotlivých ustanovení z první části nového občanského zákoníku, které se k přirozeným právům otevřeně hlásí a stanovují jejich ochranu.

2.1 Zásady soukromého práva v § 3 NOZ

K zásadám přirozeného práva se civilní kodex hlásí ihned v § 3 odst. 1, kde stanoví: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“ Občanský zákoník v § 3 odst. 1 deklaruje, že soukromé právo (nikoliv tedy jen samotný občanský zákoník) **chrání důstojnost a svobodu člověka**. Zdůrazňuje tak základní hodnoty, na kterých stojí.¹⁷

Občanský zákoník prohlašuje právo brát se o štěstí za právo přirozené. **Právo brát se o vlastní štěstí a štěstí vlastní rodiny** vyvolává zajisté u mnohých právních laiků, ale i odborníků úsměv na rtech. P. Hajn, emeritní profesor Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, ironizoval tento neurčitý právní pojem kultovní hláškou ze starého českého filmu „Štěstí! Co je štěstí? Muška jenom zlatá.“¹⁸ Důvodová zpráva vysvětluje tento pojem tak, že svoboda člověka není samoučelná a ve vztahu k soukromým záležitostem člověka má svůj cíl, kterým je osobní štěstí. Proto se respektuje, že každý může usilovat o vlastní štěstí dle libosti, nepůsobí-li to druhým bezdůvodnou újmu. V tomto pravidlu můžeme spatřit spojení dvou zásad, a to zásady autonomie vůle a *neminem leadere*. Podle důvodové zprávy lze toto ustanovení chápat jako vyjádření účelu zákona a vodítko pro řešení složitých právních případů (*hard*

¹⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 53. ISBN 978-80-7400-529-9.

¹⁸ HAJN, Petr. O "právu na štěstí" bez štiplavých poznámek. *Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2012, č. 1, s. 5-6. ISSN 1805 – 6822.

cases). Výše uvedená východiska jsou zcela jistě spjata s fenoménem osobnosti člověka.¹⁹

V druhém odstavci v § 3 jsou koncentrovány **některé soukromoprávní zásady a pravidla, k nimž občanský zákoník považuje za správné se přihlásit**. Podle důvodové zprávy má být tím vyjádřena i určitá hodnotová stupnice. Jako první ze zásad, na kterých spočívá soukromé právo, občanský zákoník uvádí „*právo každého na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí*.“ Tyto (ale i další) aspekty osobnosti člověka jsou chráněny především ustanoveními o všeobecném osobnostním právu (§ 81 a násl. NOZ) a dále v rámci úpravy náhrady při újmě na přirozených právech člověka (§ 2956 a násl. NOZ). Výčet zásad soukromého práva, jenž je obsažen v § 3 odst. 1 a 2 občanského zákoníku, není úplný. Další zásad se dovolávají i jiná ustanovení občanského zákoníku.²⁰

Součástí právního řádu České republiky jsou i nepsané prameny práva, především výslovně nepojmenované zásady či principy, které občanský zákoník označuje jako **obecně uznané zásady spravedlnosti a práva**. Jde např. o zásadu rovnosti soukromoprávních subjektů, kterou občanský zákoník opomíjí, přestože ta je společně se zásadou autonomie vůle stěžejní soukromoprávní zásadou.²¹ Důvodová zpráva vysvětluje, proč je zásada rovnosti v novém občanském zákoníku podceňována. „*Metodologicky je pojetí rovnosti účastníků jako právní zásady občanskoprávních vztahů vadné i z toho důvodu, že vede k závěru o rovném postavení fyzických a právnických osob.*“²² Člověk a právnická osoba principiálně nejsou a nemohou být v obecné rovině v rovném právním postavení, neboť člověk má ze své podstaty vrozená nezadatelná přirozená práva. Právnická osoba je na rozdíl od člověka umělý organizační útvar vytvořený člověkem a sloužící jeho zájmům.²³ K této problematice blíže viz podkapitola 2.2 této práce.

¹⁹ Důvodová zpráva k § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-07]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 53. ISBN 978-80-7400-529-9.

²¹ Tamtéž, s. 60-61.

²² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-07]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²³ Tamtéž.

2.2 Přirozená práva člověka jako základ fyzické osoby dle § 19 NOZ

Zásadní význam pro ochranu přirozených práv člověka má ustanovení § 19 občanského zákoníku, které v odst. 1 stanoví: *„Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.“* Ustanovení § 19 zdůrazňuje existenční vazbu člověka na jeho vybavení přirozenými právy, jejichž prostřednictvím je vnímán jako fyzická osoba.²⁴ Inspiračním vzorem § 19 je ustanovení § 16 ABGB; nový občanský zákoník je však nepřejímá doslovně. Na rozdíl od něj poznatelnost přirozených práv nepřipisuje pouze rozumu, ale současně i citu. V tom tkví zjevný paradox, protože rozum a cit lze zpravidla jen obtížně skloubit dohromady. Slovo „cit“ bylo do textu vloženo v souvislosti s posunem chápání lidského vnímání a zároveň jde o odklon od kantovského OZO směrem k senzitivismu. Zohledňuje se, že člověk může něco více vnímat intuicí (smysly) než rozumem. Podle Lavického²⁵ lze přirozenoprávní pojetí občanského zákoníku považovat za eklektické spojení racionalismu a romantismu, ústící ve zjevný přirozenoprávní mysticismus.

Občanský zákoník vyřešil dlouholetou diskuzi o tom, co je prvotní – právní subjektivita nebo osoba v právním smyslu? Z obsahu § 19 lze dovodit posloupnost příčin a účinků v oblasti pojetí člověka jako osoby: a) východiskem je biosociální existence člověka, b) který je *eo ipso* ze své existence (mimoprávní podstaty) vybaven vrozenými, již samotným rozumem a citem poznatelnými přirozenými právy, c) v důsledku toho je považován za osobu. Tento proces se děje mimo zákon, který stanoví jen meze uplatňování přirozených práv a způsob jejich ochrany. Člověk se považuje za osobu (tj. za fyzickou osobu) na základě primární existence souboru jeho vrozených, apriorních přirozených práv. Existuje předtím, než ho zákon uchopí. Tím se odlišuje od osoby právnické, která je umělým organizačním útvarem, který byl vytvořen člověkem proto, aby sloužil jeho zájmům, nikoliv proto, aby byl člověku ve všem postaven naroveň. Rovnost člověka a právnické osoby přichází v úvahu jen v majetkových

²⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 98. ISBN 978-80-7478-370-8.

²⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 55. ISBN 978-80-7400-529-9.

otázkách, a to ještě ne ve všech. Výraz „*považuje se za osobu*“ by z hlediska zákonné terminologie užitý v občanském zákoníku mohl naznačovat, že fyzická osoba je fikcí člověka. O konstrukci fikce v daném případě nejde. Fyzická osoba není a nemůže být fikcí člověka. Existuje-li člověk jako biosociální entita, pak tento faktor je sám o sobě občanským zákoníkem uznáván jako základ jeho existence právní (osoba v právním smyslu). Fyzické osoby jsou tedy schématickým odrazem člověka v právních vztazích.²⁶ Protože občanský zákoník považuje člověka za totožného s fyzickou osobou, užívá synonymicky pojem „člověk“, aby zdůraznil jeho biosociální podstatu.

Druhý odstavec § 19 uvádí: „*Přirozená práva člověka spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.*“ **Z pojetí přirozených práv jako práv vrozených, apriorních, vyplývá nemožnost disponovat s nimi z vůle jejich nositele, a to ať smluvně (zcizení), či jednostranně (vzdání se).** Při úplném zcizení nebo vzdání se přirozených práv jejich nositelem (stejně tak jako při porušení zákazu vzdát se právní osobnosti či svépravnosti dle § 16 NOZ) stanoví občanský zákoník bezpodmínečně sankci spočívající v tom, že se k takovému jednání nebude přihlížet. Bude se jednat o tzv. nicotné, zdánlivé právní jednání, tj. o jednání právně neexistující. Oproti předchozí zákonné úpravě jde o systematický, koncepční odklon a o změnu v typu sankce. „Starý“ občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb. (ObčZ), sankcionoval uvedené situace v § 39 absolutní neplatností. Stejnou sankcí (zdánlivé jednání) stíhá občanský zákoník současně i omezení přirozených práv spojených s osobností člověka v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.²⁷

²⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 99. ISBN 978-80-7478-370-8 nebo srov. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 55. ISBN 978-80-7400-529-9.

²⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 152. ISBN 978-80-7400-529-9.

2.3 Přirozená práva člověka jako chráněná osobnostní práva v § 81 NOZ

Do skupiny přirozených práv člověka patří i tzv. **osobnostní práva**. Osobnostní práva spadají jako ústavně zaručená základní přirozená práva pod ústavní ochranu, přičemž hmotněprávní podmínky pro jejich výkon a ochranu jsou svěřeny občanskému zákoníku. Nový občanský zákoník věnuje osobnostním právům nesrovnatelně větší prostor než předchozí občanský zákoník z roku 1964, ale žádnou věcnou změnu nepřináší. Vychází z přirozenoprávní koncepce ochrany osobnosti, která se pod vlivem přijetí Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv uplatňovala i za předchozí právní úpravy.²⁸ Dle důvodové zprávy se osobnost člověka nechápe jako "přívěsek" právní subjektivity, ale právní subjektivita je naopak pojata jako důsledek osobnosti člověka jako takového. Proto občanský zákoník sleduje cíl zákonné garance všech přirozených práv člověka bez ohledu na to, zda jsou v zákoně výslovně uvedena či nikoliv.²⁹

Předmětem vrozených práv osobnostních je **osobnost člověka**. Osobnost člověka se utváří postupně jeho bytím mezi ostatními lidmi v lidském společenství, a to i v rovině právní. Hovoří se o tzv. ontogenezi člověka.³⁰ Osobnost člověka pak zahrnuje vše, čím se člověk projevuje navenek ve vztahu ke svému okolí, a to jak po stránce fyzické, tak po stránce duchovní a duševní. Občanský zákoník upravuje právo na ochranu osobnosti jako **jednotné všeobecné osobnostní právo**, jehož úkolem je zabezpečit respektování osobnosti člověka a jeho všestranný svobodný rozvoj. V jeho rámci je stanovena celá řada jednotlivých dílčích osobnostních práv, která zabezpečují soukromoprávní ochranu jednotlivých hodnot (stránek) osobnosti jako neoddělitelných součástí celkové fyzické a psychicko-morální integrity osobnosti člověka. Pro hodnoty tvořící integritu osobnosti je charakteristické, že jsou zásadně spjaty s člověkem od jeho narození, případně početí, po celou dobu života až do smrti, byť se ochrana osobnosti

²⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 391-392. ISBN 978-80-7400-529-9.

²⁹ Důvodová zpráva k § 81 až § 83 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-13]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³⁰ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, I., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 248. ISBN 978-80-7478-326-5.

částečně projevuje i po smrti v rámci tzv. postmortální ochrany.³¹ Rozeznávající se následující skupiny dílčích předmětů práva osobnostního:

- a) **složky osobnosti** (např. tělesná integrita, svoboda, soukromí, čest, důstojnost apod.),
- b) **projevy osobní povahy** (např. písemná vyjádření a písemnosti osobní povahy, vizuální projevy apod.). Projevy osobní povahy představují zvláštní kategorii nehmotných statků, které po svém vzniku mohou existovat ve vnějším světě zcela nezávisle na existenci osobnosti člověka jako takové a na její ochraně. Při jejich zachycení na hmotný nosič mohou existovat i po smrti člověka.³²

Všeobecné osobnostní právo, stejně jako jednotlivá dílčí osobnostní práva, mají **absolutní povahu**. Jde o práva, do nichž všechny třetí osoby nesmějí neoprávněně, (tj. bez právního důvodu) zasahovat neboli všechny třetí osoby mají povinnost nerušit nositele těchto práv v jejich výkonu a tím ho nechat žít po svém. Jestliže by k takovému neoprávněnému zásahu do právem chráněného zájmu došlo, stát postihne takové chování sankcemi. K problematice sankcí blíže v podkapitole 2.4 této práce.³³ O neoprávněný zásah do osobnosti člověka se jednat nebude, pokud existují takové okolnosti, jež neoprávněnost zásahu vylučují (tzv. **okolnosti vylučující protiprávnost**). Ty jsou buď obsaženy přímo v občanském zákoníku anebo z něj vyplývají, jako např. svolení dotčeného člověka, případy tzv. zákonných licencí (§ 88 NOZ), nutná obrana (§ 2905 NOZ *per analogiam*), krajní nouze (§ 2906 *per analogiam*), výjimečně svépomoc (§ 14 NOZ).³⁴

Ustanovení § 81 a násl. občanského zákoníku stanoví v nejobecnější rovině zákonnou úpravu výkonu a ochrany nezadatelných přirozených práv k osobnosti člověka. V generálním ustanovení § 81 odst. 1 (obecné klauzuli) se konstatuje:

³¹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 395 - 396. ISBN 978-80-7400-529-9. Osobností člověka a jejími jednotlivými hodnotami (stránkami) se zabývala i judikatura srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2304/99 ze dne 26. 7. 2000, rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2072/2007 ze dne 31. 1. 2008, rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2095/2008 ze dne 26. 6. 2008 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 5352/2008 ze dne 5. 3. 2009.

³² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 489. ISBN 978-80-7400-529-9.

³³ DVORÁK, J., ŠVESTKA, I., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 249 - 250. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 407. ISBN 978-80-7400-529-9.

„Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.“ Druhý odstavce § 81 připojuje výčet některých chráněných hodnot osobnosti člověka: „Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.“ Tento výčet je pouze demonstrativní, proto z ochrany osobnosti člověka není vyloučena ani ochrana jiných dílčích hodnot jeho osobnosti, které jsou s ní úzce spjaty a slouží k jejímu rozvoji (jde např. o práva související s rodinným životem, práva spojená s vnitřní, intimní stránkou lidské osobnosti).³⁵ Toto řešení vhodně ponechává dostatečný prostor pro soudní praxi, aby mohla uznávat existenci i dalších hodnot osobnosti člověka v zákoně výslovně neuvedených, a reagovala tak na potřeby společnosti, neboť hodnoty lidské osobnosti nejsou konstantní, mají naopak dynamický charakter, neustále se dále rozvíjejí a mění. Některá z dílčích osobnostních práv, zejména právo na duševní a tělesnou integritu, právo na soukromí a právo na jméno jsou upraveny podrobněji ve speciálních ustanoveních, která stanoví zvláštní úpravu ve vztahu k ochraně některých stránek osobnosti člověka.³⁶

2.4 Prostředky ochrany při dotčení přirozených osobnostních práv člověka dle § 82 NOZ

Ustanovení § 82 stanoví **zvláštní nároky při ochraně absolutního všeobecného osobnostního práva** podle občanského zákoníku. Tato úprava nahrazuje ustanovení § 13 zákona č. 40/1964 Sb. (ObčZ). Oproti předchozí právní úpravě platné do konce roku 2013 přináší nový občanský zákoník některé podstatné změny.³⁷

Neoprávněným zásahem do všeobecného osobnostního práva vzniká dotčenému člověku nemajetková újma. Taková újma může spočívat buď v porušení (dokonáný následek), nebo jen v ohrožení osobnosti člověka (nedokonáný následek). Odpovědnost

³⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 251. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁶ Důvodová zpráva k § 81 až § 83 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: *Nový občanský zákoník* [online]. 2012 [cit. 2014-09-13]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

³⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 469. ISBN 978-80-7400-529-9.

za neoprávněný zásah do všeobecného osobnostního práva vzniká bez ohledu na zavinění původce zásahu (jde o objektivní odpovědnost).³⁸

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. poskytoval fyzické osobě (člověku) v § 13 odst. 1 v případě neoprávněného zásahu do jejího všeobecného osobnostního práva možnost domáhat se zejména: a) aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti (žaloba zdržovací), b) aby byly odstraněny následky těchto zásahů (žaloba odstraňovací) a c) aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění (žaloba satisfakční). Pokud by se nebylo jevílo postačujícím pouze přisouzení morálního zadostiučinění podle odst. 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, měla fyzická osoba rovněž právo na tzv. náhradu nemajetkové újmy v penězích. Výši nemajetkové újmy určoval soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti fyzické osoby nevyklučovalo případnou náhradu současně vzniklé materiální škody, za kterou původce zásahu odpovídal podle ustanovení § 420 a násl. o odpovědnosti za škodu.³⁹

Ustanovení § 82 odst. 1 NOZ uvádí: „*Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.*“ Tyto zvláštní odpovědnostní nároky lze uplatnit jednak každý samostatně, jednak společně vedle sebe (kumulativně). Na rozdíl od předchozí zákonné úpravy platné do 31. 12. 2013 je výčet zvláštních nároků z ochrany osobnosti člověka stanoven taxativně. V § 81 odst. 1 se nově nepočítá s právem poškozeného člověka žádat náhradu nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Zákonodárce právo na finanční reparaci zásahu do osobnostních práv neopomněl, pouze jej zařadil systematicky do části čtvrté občanského zákoníku mezi závazky z deliktů. Je upraveno výhradně v § 2894 a násl. NOZ, tedy v ustanoveních, které se zabývají náhradou jak újmy v širším smyslu, tak náhradou újmy na jmění (majetkové škody). Jde o podstatnou koncepční změnu, která souvisí se sjednocením obecného deliktního (škodního) práva.⁴⁰ Toto řešení považuje například Svoboda⁴¹ za pokrok, protože

³⁸ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, I., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 260. ISBN 978-80-7478-326-5.

³⁹ Srov. § 13 a § 16 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platný do 31. 12. 2014.

⁴⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 472. ISBN 978-80-7400-529-9 nebo srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol.

nepřipouští konkurenci mezi peněžní satisfakcí za porušení osobnostních práv podle specifických ustanoveních dopadajících výhradně na újmu na osobnostních právech (§ 13 ObčZ) a odškodněním na základě ustanovení, které pamatovaly na odškodnění všeobecně (§ 420 a násl. ObčZ). S tím souvisí i odlišná povaha nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za neoprávněný zásah do osobnosti člověka, který i s ohledem na koncepci jednotného deliktního práva nelze považovat za zvláštní nárok z ochrany osobnosti. Satisfakční nárok za způsobenou nemajetkovou újmu je nyní s účinností od 1. 1. 2014 považován za obecný nárok podle občanského zákoníku.⁴²

Podle předchozí zákonné úpravy poskytnutí satisfakce přicházelo v úvahu nejen tehdy, kdy nemajetková újma doopravdy vznikla, nýbrž i v případě pouhého ohrožení osobnosti člověka. Vzhledem k tomu, že satisfakční nárok byl považován v rámci § 13 ObčZ za zvláštní nárok z ochrany osobnosti, pouhá existence ohrožení předmětu osobnostního práva byla obecným hmotněprávním předpokladem jeho ochrany. Povinnost nahradit způsobenou újmu přitom tradičně vzniká až v okamžiku vzniku újmy. Pouhá hrozba újmy nepostačuje pro její nahrazení. S ohledem na jednotnou koncepci deliktního práva v novém občanském zákoníku lze tento závěr použít i na odčinění nemajetkové újmy na přirozeném právu člověka poskytnutím přiměřeného zadostiučinění. Není však vyloučeno, že vzhledem ke konkrétním okolnostem může sama hrozba zásahu do osobnosti člověka způsobit nemajetkovou újmu.⁴³

Další významnou změnou oproti předchozí zákonné úpravě satisfakčního nároku v případě porušení osobnostních práv je, že poskytnutí zadostiučinění při odčinění nemajetkové újmy se posoudí obdobně jako povinnost nahradit škodu. Dříve platilo, že se nemajetková újma vzniklá zásahem do osobnosti člověka odčinila bez ohledu na zavinění. Nově je zapotřebí, aby byly naplněny stejné předpoklady, jaké jsou vyžadovány pro vznik povinnosti nahradit škodu, to znamená, že v některých případech bude vyžadováno i zavinění (např. při zásahu do absolutního práva dle § 2910 NOZ), v jiných případech vyžadováno nebude (např. při porušení smluvní povinnosti dle §

Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 316. ISBN 978-80-7478-370-8.

⁴¹ SVOBODA, Karel. Odškodňování imateriální újmy na zdraví podle starého a podle nového občanského zákoníku. *Rekodifikace & praxe*. 2013, č. 2, s. 5. ISSN 1805-6822.

⁴² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 469. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁴³ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 477. ISBN 978-80-7400-529-9.

2913 NOZ). Při odškodnění nemajetkové újmy způsobené na osobnosti se objektivní odpovědnost, která ovládá vlastní úpravu ochrany osobnosti člověka, nepoužije.⁴⁴

Lze shrnout, že vedle zvláštních nároků z ochrany osobnosti mohou v důsledku neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva vzniknout i obecné nároky podle občanského zákoníku. Za takový obecný nárok se s účinností od 1. 1. 2014 považuje v souladu s výše nastíněnou koncepční změnou i odčinění nemajetkové újmy poskytnutím peněžitého zadostiučinění. Není tedy vyloučeno, aby dotčený člověk (poškozený) požadoval podle konkrétních okolností vedle zvláštních nároků z ochrany osobnosti i:

- a) **náhradu nemajetkové (imateriální) újmy,**
- b) **náhradu majetkové újmy (škody),**
- c) **bezdůvodné obohacení.**⁴⁵

Zvláštní nároky z ochrany osobnosti a nárok na odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění jsou vzájemně nepodmíněné a v úvahu připadá i jejich souběh. O náhradě újmy způsobené na přirozených právech člověka se podrobně zabývá kapitola 4. a 5. této práce.

V ustanovení § 82 odst. 2 je upravena tzv. **postmortální ochrana**. Význam institutu postmortální ochrany spočívá především v zachování piety k zemřelému člověku a v zajištění důstojné památky na něj. Nový občanský zákoník přináší podstatnou změnu v postmortální ochraně spočívající v tom, že rozšířil okruh osob, jenž se mohou této ochrany domáhat. Do konce roku 2013 přiznával občanský zákoník z roku 1964 po smrti fyzické osoby (člověka) právo na ochranu osobnosti manželu a dětem, nebylo-li jich, pak rodičům. Od 1. 1. 2014 může toto právo uplatnit kterákoli z osob zemřelému člověku blízkých. Jde o osoby vymezené v § 22 NOZ. Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle zákona upravujícího registrované partnerství. Osobami blízkými dále jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném jsou oprávněnými osobami za předpokladu, že by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá

⁴⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 477. ISBN 978-80-7400-529-9.

⁴⁵ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 475. ISBN 978-80-7400-529-9.

důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Uplatnění tohoto práva je originálně vzniklým osobnostním právem oprávněných osob, u nichž není rozhodující, zda jsou či nejsou dědici.⁴⁶

2.5 Jednotlivé hodnoty osobnosti člověka chráněné ustanoveními první části nového občanského zákoníku

Odčinění nemajetkové újmy poskytnutím přiměřeného zadostiučinění se neposkytuje obecně za zásah do jakéhokoli osobnostního práva člověka, ale přichází v úvahu pouze tehdy, pokud tímto neoprávněným jednáním došlo k újmě na přirozeném právu člověka chráněném ustanoveními první části občanského zákoníku (§ 2956 NOZ). Zákon jinou možnost zvlášť nestanoví a zpravidla to není ani sjednáno (§ 2894 NOZ). Proto je třeba rozlišovat, které stránky osobnosti jako předměty soukromého práva jsou současně předměty práva přirozeného. Přestože ochrana osobnosti pramení převážně z její přirozenoprávní podstaty, přesto existují některé ideální předměty osobnostního práva, které jsou sice tradičně považovány za součást osobnosti, ale jejich přirozenoprávní, vrozený původ lze dovést pouze velmi ztěžka. Jde zejména o jméno, příjmení a pseudonym, se kterými se člověk nerodí, nýbrž je nabývá až v průběhu života.⁴⁷

Mezi typické stránky osobnosti člověka, které jsou současně předměty práva přirozeného, patří zejména ty, které jsou uvedeny v demonstrativním výčtu v § 81 odst. 2 občanského zákoníku. Tyto hodnoty jsou spjaty s osobností člověka, jak již bylo opakovaně uvedeno výše, od jeho narození, případně početí po celou dobu jeho života až do smrti. U některých hodnot se ochrana osobnosti projevuje částečně i po smrti člověka. Jde mimo jiné o tyto předměty práva přirozeného:

- a) život a zdraví člověka (včetně zdraví psychického) a lidské tělo, souhrnně duševní a tělesná integrita člověka a její nedotknutelnost,
- b) důstojnost, čest a vážnost člověka ve společnosti,

⁴⁶ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 318. ISBN 978-80-7478-370-8.

⁴⁷ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 476. ISBN 978-80-7400-529-9.

- c) soukromí člověka a jeho rodinný život čili intimní sféra,
- d) projevy člověka osobní povahy,
- e) osobní svoboda člověka,
- f) podoba člověka či jeho podobizna,
- g) příznivé životní prostředí člověka.

3 Vznik povinnosti nahradit újmu na přirozených právech člověka

Účelem této kapitoly je stručný teoretický rozbor odpovědnosti za škodu jakožto jedné z forem občanskoprávní odpovědnosti. Teoretický rozbor není s ohledem na obsah této problematiky vyčerpávající, poskytuje pouze obecný vstupní základ pro podrobnější analýzu náhrady při újmě způsobené na přirozených právech člověka, která je v novém občanském zákoníku systematicky upravena v části čtvrté v rámci závazků z deliktů.⁴⁸

V české teorii občanského práva jsou a byly na pojem občanskoprávní odpovědnosti různé názory. Jde o oblast soukromého práva, o níž se vedou bouřlivé diskuze nejen na akademické půdě, ale i na úrovni legislativní a aplikační. Dlouhou dobu není jednoznačné, zda člověk odpovídá za to, že svou právní povinnost splní, či naopak, zda odpovídá za to, že svou právní povinnost nesplní, tj. za porušení se vznikem následné újmy. Nový občanský zákoník se odklonil od tradičního pojetí, ze kterého vycházel předchozí občanský zákoník z roku 1964 a které je v souladu s pojetím odpovědnosti tak, jak je chápáno i v dalších právních odvětvích (oborech) právního řádu. S tímto odklonem souvisí i změna použité terminologie v normativním textu.⁴⁹

Podle důvodové zprávy nový občanský zákoník opustil pojetí odpovědnosti jako hrozbu sankcí. Tato konstrukce převládala v české právní doktríně od 70. let minulého století a spojovala nástup odpovědnosti s porušením právní povinnosti. S účinností od 1. 1. 2014 se občanský zákoník naopak přiklonil k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle které člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu. Odpovídá především za to, že se chová řádně, po právu a že plní své povinnosti.⁵⁰

⁴⁸ Viz § 2956 – § 2968 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění.

⁴⁹ DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 351. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁵⁰ Důvodová zpráva k § 24 a k § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-21]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Občanskoprávní odpovědnost podle nového pojetí vzniká již spolu se vznikem původní (primární) občanskoprávní povinnosti a provází ji latentně až do jejího porušení spojeného s újmou v majetkové či nemajetkové sféře postiženého, kdy se aktivizuje a působí právní následky. Člověk tak podle tohoto pojetí odpovídá za splnění své původní (primární) občanskoprávní povinnosti. Problém spočívá v tom, že po obsahové a funkční stránce občanskoprávní odpovědnost splývá s původní (primární) občanskoprávní povinností. Tím dochází k popření její funkce reparační a satisfakční. Její působení je omezeno pouze na funkci preventivní.^{51,52}

V souladu s novým pojetím občanskoprávní odpovědnosti používá zákonný text občanského zákoníku pojem „odpovědnosti“ jen velmi zřídka. Například v § 2894 nehovoří o odpovědnosti za škodu, ale jen o povinnosti nahradit škodu. Podle důvodové zprávy tak byla odstraněna nedůslednost formulací občanského zákoníku z roku 1964, který termín „odpovědnost“ používal v různých významech. Prof. Pelikánová⁵³ to, že nový občanský zákoník odmítá užívat samotný pojem odpovědnosti v souvislosti s úpravou odpovědnostních vztahů, považuje za politováníhodné. Podle ní rozdílnost doktrinálních názorů na pojem odpovědnosti v soukromém právu a ani přesahy přes striktní definici odpovědnosti dostatečně neodůvodňují přerušení vazby mezi odpovědností a povinností k náhradě škody.

S názorem prof. Pelikánové nelze jinak než souhlasit, tím spíše, pokud se nový občanský zákoník pojetím i terminologií odklonil od tradičního chápání pojmu odpovědnosti, které prolíná všechna právní odvětví. V zájmu vnitřní jednoty a celistvosti právního řádu by měl zákonodárce naopak usilovat o koherentnost pojetí odpovědnosti, tj. aby ve společných bodech bylo nazírání na právní odpovědnost shodné i v dalších právních oblastech. Kromě výše uvedeného jsem toho názoru, že pokud se

⁵¹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 355. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁵² Pro úplnost občanský zákoník z roku 1964 vycházel z pojetí, že občanskoprávní odpovědností je nepříznivý (negativní) právní následek za újmu způsobenou v majetkové či nemajetkové sféře jiné osoby, který postihuje buď toho, kdo svým jednáním porušil původní (primární) občanskoprávní povinnost (smluvní či zákonnou - mimosmluvní), anebo toho, komu se přičítá k tíži zákonem kvalifikovaná (právně relevantní) událost. Tento nepříznivý právní následek spočívá ve vzniku nové následné (sekundární) občanskoprávní povinnosti označované jako povinnost sankční. Toto pojetí převažuje v české teorii občanského práva.

⁵³ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnova nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 15-23. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.

člověk chová po právu, své právní povinnosti plní řádně a včas, není důvodné jej zatěžovat občanskoprávní odpovědností. Člověk by měl mít právní jistotu, že pokud neporuší nějakou právní povinnost, nebude ani postižen žádnou občanskoprávní odpovědností.⁵⁴

V duchu respektování nového pojetí občanskoprávní odpovědnosti v novém občanském zákoníku, je i v této práci omezeno používání pojmu „odpovědnost“. Namísto odpovědnosti za škodu se bude hovořit především o vzniku povinnosti nahradit způsobenou újmu, u teoretického rozboru se však použití pojmu odpovědnosti vyhnout úplně nelze.

3.1 Prevence

Stejně jako předchozí zákonná úprava, tak i nový občanský zákoník vychází z klasické obecně uznávané zásady *neminem laedere* (nikomu neškodit). Porušení této povinnosti je protiprávním činem, který tvoří jeden z předpokladů vzniku povinnosti nahradit újmu. Z § 2900 NOZ lze dovodit existenci protiprávního činu, i když žádný jiný právní předpis konkrétní povinnost k určitému chování nestanoví. Pokud by taková konkrétní povinnost byla stanovena, použití § 2990 NOZ nepřichází do úvahy.⁵⁵ Z toho vyplývá, že prevenční povinnost má subsidiární povahu.⁵⁶

Tradičně je prostřednictvím prevenční povinnosti dovozována protiprávnost při porušení povinností stanovených v předpisech, které sice nemají právní povahu, pro adresáta však zakotvují srozumitelnou povinnost počínat si určitým dovoleným způsobem, který má vést k minimalizaci možného vzniku újmy (např. sportovní pravidla, včetně pravidel chování na sportovištích či na sjezdovkách). Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 25 Cdo 1506/2004 ze dne 23. 2. 2005 dovodil, že i když „*pravidla chování pro lyžaře, vydaná Mezinárodní lyžařskou federací (FIS)*“, nejsou obecně závazným právním předpisem, „*jsou tato pravidla pro lyžaře na sjezdové trati závazná*“, a to bez ohledu na to, zda jsou pramenem práva, či nikoliv a jejich

⁵⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 355. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁵⁵ Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 1427/2001 ze dne 16. 5. 2002.

⁵⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1512. ISBN 978-80-7400-287-8.

porušení těchto dochází k porušení právní povinnosti předcházet vzniku škod.⁵⁷ Toto rozhodnutí navazuje svými závěry na ustálený evropský judikatorní vývoj, který sportovním pravidlům přikládá velkou váhu.⁵⁸

Podle důvodové zprávy nový občanský zákoník zužuje dosavadní rozsah všeobecné prevenční povinnosti. Obecná prevenční povinnost byla kodifikována v § 415 ObčZ. Pod vlivem ideologie a společenského zřízení té doby bylo její vymezení pojato příliš široce, což v praxi vnášelo do soukromoprávních vztahů prvek právní nejistoty.⁵⁹ Aplikační rozsah § 2900 NOZ je užší ve čtyřech momentech⁶⁰:

- a) prevenční povinnost se ukládá pouze při konání (komisivní jednání),
- b) prevenční povinnost stíhá subjekty jen tehdy, vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života,
- c) prevenční povinnost chrání pouze výslovně vyjmenované statky – svobodu, život, zdraví a vlastnictví,
- d) chráněný statek náleží jiné osobě než povinné osobě.

Nově není tedy obecná prevenční povinnost stanovena neomezeně, ale pouze pro případ, kdy to vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života.⁶¹ Nezbytným předpokladem je existence zavinění, přičemž zavinění ve formě nedbalosti se dle § 2911 NOZ presumuje. Rozlišuje se prevenční povinnost v souvislosti s nebezpečím vzniku bezdůvodné újmy (na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví

⁵⁷ V roce 2003 vydal Nejvyšší soud České republiky jedno z prvních publikovaných sportovních rozhodnutí po roce 1989, spadající do oblasti kontaktního sportu – karate. Skutkové se jednalo o případ, kdy se žalobce domáhal náhrady škody na zdraví s tím, že utrpěl úraz s trvalými následky, když žalovaný při zápase první České ligy karate proti žalobci použil sportovní techniku, která je v rozporu se sportovními pravidly a způsobil mu velmi těžká zranění. Soud došel k závěru: „Úder soupeře v rozporu s pravidly karate, při němž zasaženému vznikla škoda na zdraví, je postižitelný nejen v rámci pravidel zápasu karate, nýbrž představuje současně i porušení prevenční povinnosti; při splnění zbývajících předpokladů je dána obecná odpovědnost za škodu na principu presumovaného zavinění.“

⁵⁸ KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost za sportovní úrazy. *Právní rádce* [online]. Pravniradce.ihned.cz, 2007 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20421910-pravni-odpovednost-za-sportovni-urazy>.

⁵⁹ Důvodová zpráva k § 2900 až 2903 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-1-25]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁶⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1512. ISBN 978-80-7400-287-8.

⁶¹ Je kladen důraz na individuální posouzení každé jednotlivé situace. Viz například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 618/2001 ze dne 25. 2. 2003, který ve věci prevenční povinnosti ve vztahu k úrazu na turistické stezce zdůraznil, že je vždy nutné zohlednit konkrétní časovou a místní situaci.

jiného) konáním neboli aktivním postupem jednajícího člověka, která nastupuje obecně jako bezvýjimečná, a proti tomu případy zvláštní, kdy nebezpečí újmy má svůj základ ve zvlášť upravených situacích. Zvláštní případy jsou vymezeny jako vytvoření nebezpečné situace nebo kontrola nad ní⁶² a dále případ odůvodněný povahou poměrů mezi osobami. Jinak se vyžaduje zakročení pouze v případech, kdy lze hrozící újmu snadno odvrátit a kdy následky hrozící újmy zjevně převyšují námahu a úsilí, které je k zákroku třeba vynaložit.⁶³

Nově občanský zákoník stanoví v § 2902 škůdce neprodlenou notifikační povinnost, která má poškozenému umožnit, aby sám mohl učinit opatření minimalizujícímu dopad škodné události do jeho majetkové sféry. Z pohledu škůdce jde o liberační důvod, splněním notifikační povinnosti se může zprostit povinnosti hradit určitou výši újmy.⁶⁴

3.2 Předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody

Obecná konstrukce vzniku povinnosti k náhradě škody (odpovědnosti za škodu) je stejná jako za předchozí zákonné úpravy platné do 31. 12. 2013. Je postavena na současném splnění zpravidla čtyř základních předpokladů. Jednotlivými obecnými předpoklady jsou:

- a) **protiprávní jednání**, nebo alternativně **zákonem kvalifikovaná (škodní) událost**,
- b) **vznik újmy**, ať v majetkové, či nemajetkové sféře poškozeného,
- c) **příčinná souvislost** (tzv. kauzální nexus) mezi a) a b),

⁶² Kupříkladu se může jednat o situaci, kdy provozovatel vleků a sjezdovek při špatném stavu sjezdovky nezamezí přístupu lyžařů na ni, nebo když vlastník domu neopraví střechu (popř. nezakročí jiným způsobem) s vědomím, že na střeše jsou uvolněné tašky, které s vysokou pravděpodobností mohou při větru spadnout dolů na veřejný chodník a zranit kolemjdoucí.

⁶³ Jako příklad lze uvést dopravní nehodu. Pokud případný svědek dopravní nehody uvidí, že v autě se nachází zraněný člověk, je povinen – je-li to pro něj snadné - zakročit, tj. zavolat sanitku a např. zastavit masivní tepenné krvácení přiložením tlakového obvazu nebo použitím zaškrcovadla. Pokud by však havarované auto vzplálo, bude svědek povinen alespoň zavolat pomoc, sám zakročovat na místě patrně nebude muset.

⁶⁴ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 15129-1520. ISBN 978-80-7400-287-8.

d) **zpravidla i zavinění** ve formě úmyslu či nedbalosti.

Použití slova „zpravidla“ u zavinění vyjadřuje, že občanskoprávní odpovědnost za škodu je obecně odpovědnost za zavinění, tj. odpovědnost subjektivní s možností vyvinění (exkulpace). To znamená, že pokud občanský zákoník vyžaduje ke vzniku povinnosti nahradit škodu nebo jinou újmu zavinění, musí být všechny výše uvedené čtyři předpoklady splněny kumulativně. Při splnění jen prvních tří předpokladů jde o občanskoprávní odpovědnost bez zavinění neboli o odpovědnost objektivní. Objektivní odpovědnost může být v některých případech spojena se zprošťujícími (liberujícími) důvody (prostá objektivní odpovědnost), nebo tyto důvody připouštět nemusí (absolutní objektivní odpovědnost).⁶⁵

Nový občanský zákoník vychází i nadále z koncepce, že se zásadně hradí majetková újma (škoda), zatímco nemajetková újma jen v případech zvláště dále stanovených. Případy, kdy poškozenému vznikne právo na odčinění nemajetkové újmy, jsou nově pojaty dosti široce. K tomu více v podřazené podkapitole 3.1.2 s názvem „Újma, škoda a nemajetková újma“. Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu však platí i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Proto i text této práce setrvá na pojmu „škoda“ s tím, že totéž platí i pro nemajetkovou újmu, plyne-li z nového občanského zákoníku povinnost odčinit ji.⁶⁶

Ačkoliv jsou obecná východiska pro vznik povinnosti k náhradě škody i po 1. 1. 2014 v zásadě stejná, přesto přináší nový občanský zákoník v oblasti této právní úpravy několik koncepčních změn. Ty nejzásadnější spočívají zejména v odstranění duplicity občanského a obchodního zákoníku, v zavedení duality civilního deliktu a ve sjednocení pravidel napravování majetkové a nemajetkové újmy. Kromě koncepčních změn zpřesnil nový občanský zákoník terminologii a systematiku právní úpravy.

⁶⁵ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 356. ISBN 978-80-7478-326-5.

⁶⁶ Důvodová zpráva k § 2894 až 2899 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

3.2.1 Protiprávnost

Nový občanský zákoník vychází z rozlišení protiprávnosti a zavinění jako dvou odlišných kategorií, jedné objektivní, druhé subjektivní. Základním předpokladem vzniku povinnosti k náhradě škody je porušení právní povinnosti. Jde o projev lidské vůle (komisivní či omisivní), který je v rozporu s objektivním právem. Takový rozpor je protiprávní bez ohledu na úmysl či nedbalost (zavinění) škůdce. Podle občanského zákoníku každé protiprávní jednání může být při splnění dalších předpokladů deliktem (vychází z koncepce tzv. generálního deliktu).⁶⁷

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku deklaruje, že přináší opětovné rozdělení civilního deliktu na odpovědnost kontraktní (*ex contractu*) a deliktní (*ex delicto*) oproti jednotnému pohledu, který byl zakotven obecným zákoníkem občanským z roku 1811 (OZO) a dalšími pozdějšími kodifikacemi provedenými na našem území. Podle jednotného pojetí civilního deliktu zakládalo odpovědnost porušení jakékoliv právní povinnosti bez ohledu na to, zda ji stanovil zákon, nebo dohoda stran. Rozdělení odpovídá většině evropských úprav a jde proto o koncepční změnu vítanou.⁶⁸ Smluvní a mimosmluvní odpovědnost jsou upraveny v NOZ společně, což odpovídá české tradici. Též návrh novely rakouského deliktního práva předvídá společnou úpravu (§ 1295 ABGB). Ve většině evropských právních řádů není jednotná úprava deliktního práva známá, v tom se Česká republika a Rakousko odchyľují od mezinárodního trendu.⁶⁹

Nový občanský zákoník stanoví tři základní skutkové podstaty civilního deliktu: **porušení dobrých mravů** (§ 2909 NOZ), **porušení zákona** (§ 2910 NOZ) a **porušení smluvní povinnosti** (§ 2913 NOZ). Přitom lze vymezit bipartici porušení zákona a porušení dobrých mravů na straně jedné a porušení smluvní povinnosti na straně druhé. Proto lze hovořit o tzv. dualitě civilního deliktu. Rozdělení civilního deliktu není

⁶⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1064. ISBN 978-80-7400-004-1.

⁶⁸ Důvodová zpráva k § 2909 až § 2914 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁶⁹ Viz Návrh novely rakouského deliktního práva (§ 1292-1318 ABGB). IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 227. ISBN 80-85889-63-3.

samoúčelné, právní režim jednotlivých skutkových podstat se liší. Podmínky k náhradě újmy se nově budou rozlišovat podle toho, kterou ze svých povinností škůdce poruší.⁷⁰

A. Porušení dobrých mravů

Právní úpravu vzniku povinnosti k náhradě újmy způsobené porušením dobrých mravů nový občanský zákoník převzal z dosavadní právní úpravy. Při úmyslném porušení dobrých mravů je škůdce povinen způsobenou újmu poškozenému nahradit. Nově občanský zákoník stanoví, že pokud vykonával škůdce své právo, je povinen újmu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.^{71,72,73}

B. Porušení zákona

Vznik povinnosti k náhradě újmy způsobené porušením povinnosti stanovené přímo zákonem se stejně jako v občanském zákoníku z roku 1964 spojuje se zaviněným porušením takové povinnosti. Požadavek na zavinění je přitom, rozdílně od předchozí právní úpravy, stanoven přímo jako podmínka vzniku povinnosti nahradit újmu, nikoli až jako exkulpační důvod, jak tomu bylo v § 420 odst. 3 ObčZ. Zavinění ve formě nedbalosti se dle § 2911 NOZ presumuje, resp. ustanovuje se vyvratitelná právní domněnka, že k porušení povinnosti ze zákona došlo z nedbalosti. Škůdce tak bude muset případný nezaviněný vznik újmy dokázat.⁷⁴

Další aspekt, který odůvodňuje členění civilního deliktu, je rozlišování případů, kdy je porušením zákonné povinnosti zasaženo absolutní právo a kdy je zasaženo právo jiné. Absolutní právo, ať již jde o právo osobnostní nebo majetkové, působí proti každému, tj. *erga omnes*, zatímco relativní právo působí jen mezi stranami, tj. *inter*

⁷⁰ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 24 - 27. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.

⁷¹ Viz § 2909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

⁷² Nutno dodat, že úmyslné jednání proti dobrým mravům je v praxi těžko právně postižitelné, neboť se pohybuje zpravidla na samém pomezí porušování právních povinností, ať již smluvních či mimosmluvních. O vzniku povinnosti nahradit způsobenou újmu lze uvažovat tehdy, pokud úmyslné jednání škůdce zjevně vykazuje známky šikany, pomstychtivosti, diskriminace, zákeřnosti apod.

⁷³ Co se rozumí pod „porušením dobrých mravů“ nový občanský zákoník nevysvětluje. To kupříkladu rakouský zákonodárce se pokusil o vymezení takového jednání odvážnou definicí v návrhu novely ABGB. **Za jednání příčíci se dobrým mravům dle § 1295 odst. 2 považuje: a) jednání porušující základní hodnoty právního řádu, b) jednání ve zřetelném rozporu s obecnými představami o hodnotách, c) jednání jen za účelem poškození druhého, d) jednání, které zcela zjevně sleduje podstatně méně závažné zájmy než poškozený.**

⁷⁴ Důvodová zpráva k § 2909 až § 2914 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

partes. Absolutnímu právu odpovídá povinnost všech ostatních do tohoto práva nezasahovat. Zasáhne-li tedy škůdce do absolutního práva jiného, jedná protiprávně. Pro vyšší ochranu absolutního práva svědčí to, že vznik povinnosti k náhradě újmy je více předvídatelný. K náhradě újmy zavazuje občanský zákoník také toho, kdo poruší zákonem stanovené právní pravidlo, jehož účelem bylo zabránit takové újmě (tzv. ochranná norma, § 2910 věta druhá NOZ).^{75,76}

Z výše uvedeného vyplývá, že pro povinnost nahradit újmu způsobenou porušením dobrých mravů nebo zákona se vyžaduje zavinění, a to různého stupně – úmysl ve vztahu k porušení dobrých mravů (stejně tomu bylo i dle staré právní úpravy) a nedbalost ve vztahu k porušení zákona.

C. Porušení smluvní povinnosti

Základní rozdíl mezi smluvní a mimosmluvní povinností k náhradě újmy spočívá zejména v tom, že se pro vznik povinnosti nahradit škodu nebo jinou újmu porušením smlouvy nevyžaduje zavinění. Právní úprava navazuje na pojetí objektivní odpovědnosti v dnes již zrušeném obchodním zákoníku. Porušitel smluvní povinnosti je povinen nahradit újmu z toho vzniklou druhé smluvní straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit, a to vše bez ohledu na zavinění. Této povinnosti se vyhne jen, pokud se dovolá tzv. liberačních důvodů vymezených v § 2913 odst. 2 NOZ.⁷⁷ Požadavek vyšší intenzity následků v případě porušení smluvní povinnosti je odůvodněn zejména tím, že smluvní závazkový vztah vytváří mezi osobami užší pevnější vztah založený na vzájemné důvěře, že strany budou své

⁷⁵ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 24 - 27. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.

⁷⁶ Jako příklad lze uvést porušení zákazu zastavení v nepřehledné zatáčce a v její těsné blízkosti. Chodec má v úmyslu přejít silnici, ale z důvodu zaparkovaného auta špatně vidí, vstoupí do vozovky a jiné auto jej srazí a přímo tak zasáhne jeho zdraví. Bude se zkoumat, zda jsou splněny všechny předpoklady ke vzniku povinnosti řidiče jedoucího auta k náhradě způsobené újmy na zdraví. K tomu, aby poškozený chodec mohl požadovat náhradu vzniklé újmy i na řidiči zaparkovaného auta, je třeba zodpovědět mimo jiné i otázku, zda měl zákaz zastavení chránit nejen plynulost provozu, ale i další účastníky silničního provozu, např. chodce, zda se jednalo o místo, kde chodci běžně přecházejí vozovku apod.

⁷⁷ Ten, kdo porušil smluvní povinnost (škůdce), se podle § 2913 odst. 2 NOZ povinnosti k náhradě zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (tzv. vyšší moc).

povinnosti řádně a včas plnit. Proto je povinnost k náhradě smluvní újmy ve vztahu ke škůdci přísnější.⁷⁸

Nový občanský zákoník dále zužuje přístup dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR,⁷⁹ podle kterého stačí, pokud má porušení smluvní povinnosti dopad do právní sféry jiné osoby k tomu, aby měla právo na náhradu újmy. Podle důvodové zprávy však ochrana třetích osob nemůže být bezbřehá a je zapotřebí, aby ten, kdo uzavírá smlouvu, mohl odhadnout možná rizika a promítnout je do znění smlouvy. Souvislost třetí osoby s plněním smlouvy musí být tedy pro škůdce zjevná již v okamžiku uzavírání smlouvy, ze které může při náležité péči předpokládat, že druhá smluvní strana má zájem na ochraně třetí osoby nebo má třetí osoba zájem na plnění smlouvené povinnosti (např. členové domácnosti nájemce, rodinní příslušníci pacienta).⁸⁰

Rozdělení civilního deliktu má vliv i na poskytování zdravotní péče, resp. na poskytování zdravotnických služeb ve smyslu zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách. Nový občanský zákoník zavedl nově v § 2636 a násl. typ smlouvy, jež upravuje právní režim poskytování péče o zdraví včetně postavení poskytovatele a pacienta při poskytování zdravotních služeb. Existence smluvního základu v tomto vztahu má významný dopad na režim odpovědnosti za porušení povinnosti. Dojde-li při poskytování zdravotních služeb k pochybení (včetně postupu *non lege artis*), nastupuje namísto dosavadní deliktovní odpovědnosti tzv. odpovědnost smluvní, která je postavena na objektivním základě, tj. nevyžaduje zavinění. Poskytovatel zdravotních služeb má jen omezené možnosti liberace. Protože původní režim odpovědnosti poskytovatelů zdravotní péče byl vázán na zavinění, jeví se tato změna pro poskytovatele jako nevýhodná. Vzhledem k tomu, že koncepce subjektivní odpovědnosti předchozího občanského zákoníku z roku 1964 byla postavena na presumovaném zavinění, nebude tato změna v praxi hrát podstatnou roli.⁸¹

⁷⁸ Důvodová zpráva k § 2909 až § 2914 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

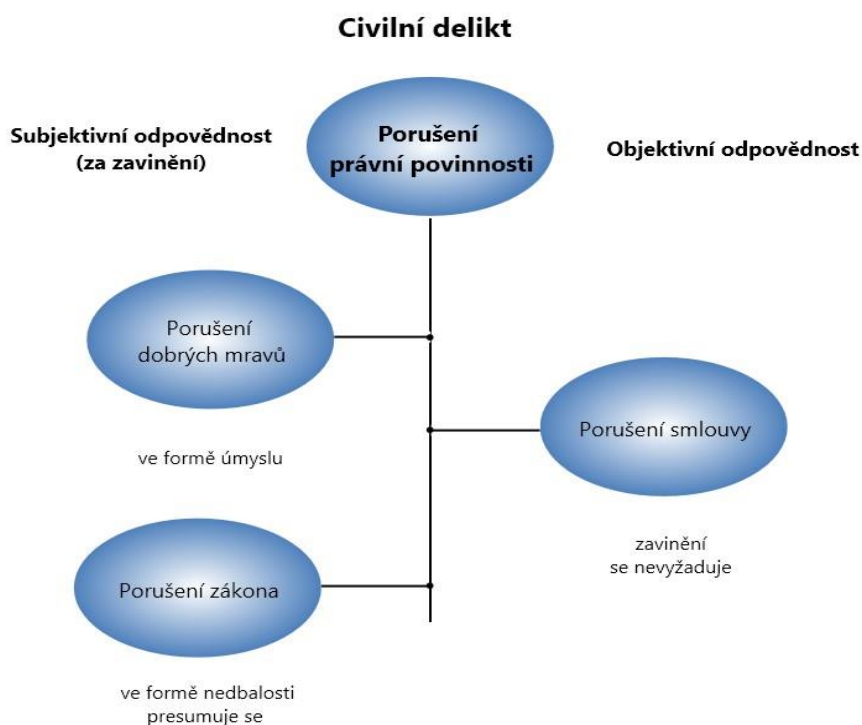
⁷⁹ Jde například o rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 ze dne 29. 7. 2008 nebo rozsudek sp. zn. 23 Cdo 3495/2008 ze dne 23. 6. 2010.

⁸⁰ Důvodová zpráva k § 2909 až § 2914 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-09-27]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁸¹ DOLEŽAL, Tomáš. Poskytování zdravotních služeb po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, č. 2, s. 34. ISSN: 1804-8137. Dlužno dodat, že podle autora tohoto článku ve většině medicínsko-právních sporů je problematickým aspektem prokázání

Dlužno dodat, že v oblasti náhrady újmy vzniká (nejen) pro právníky nový úkol, se kterým se musí vypořádat, a to naučit se správně posoudit, kdy v případě porušení povinnosti zvolit režim kontraktní a kdy režim deliktní.

Rozdělení civilního deliktu podle NOZ 1

3.2.2 Újma, škoda a nemajetková újma

Pojem škody je jedním z právních pojmů, jehož obsah není zákonem definován. Tato absence je však ustáleně nahrazena výkladem judikatury a občanskoprávní nauky. Občanský zákoník z roku 1964 vycházel z tzv. úzkého pojetí škody. V právní teorii ale i v soudní praxi byla škoda chápána jako újma, která nastala (projevuje se) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi a je tedy - nedochází-li k naturální restituci - napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz. Z obsahového hlediska tak nebyl rozdíl mezi pojmy „škoda“ a „hmotná či majetková škoda“. Tato škoda byla tzv. relevantní škodou, tj.

postupu *non lege artis* a případně též příčinné souvislosti mezi pochybením a újmou, nikoliv otázka zavinění na straně poskytovatele zdravotních služeb.

jedním z předpokladů, na jejichž základě vznikal odpovědnostní právní vztah.⁸² Z uvedeného vyplývá, že pokud takto charakterizovaná majetková újma nevznikne, nevznikla ani podle tehdy platné právní úpravy občanskoprávní odpovědnost za škodu.⁸³

Toto pojetí škody nepočítalo s tím, že v životě člověka může kromě majetkové škody dojít ke vzniku i tzv. nemajetkové, jinými slovy též nemateriální, nehmotné, ideální, morální apod. (non-pecuniary damage, immaterial harm, immaterieller Schaden) újmy, která v pojmu škody nebyla zahrnuta. Nemajetkovou újmu lze vymezit a contrario ke škodě jako újmu, která se neprojevuje v majetkové sféře poškozeného a nemá svůj peněžní ekvivalent. Zatímco majetková škoda byla hrazena vždy (pokud byly splněny podmínky vzniku odpovědnosti za škodu), nemajetková újma se odškodňovala pouze v případech zvlášť stanovených, mimo jiné v rámci odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění podle § 444 ObčZ a v rámci práva na ochranu osobnosti dle § 11 a násl. ObčZ.⁸⁴

Úzké pojetí škody bylo kritizováno mimo jiné Ústavním soudem České republiky, který v nálezu Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 zdůraznil, že: „z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného.“ Z koncepce širokého pojmu škody vycházejí ostatně některé evropské právní řády a hlásí se k ní i Principy evropského deliktního práva (PETL), vypracované v roce 2005 Evropskou skupinou pro deliktní právo, které definují škodu jako majetkovou nebo nemajetkovou újmu zákonem chráněného zájmu.⁸⁵

⁸² Viz stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Cpj 87/70 ze dne 18. 11. 1970 „K náhradě škody podle občanského zákoníku“ uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod pořadovým (publikačním) číslem 55/1971.

⁸³ V této souvislosti je nutné poukázat na skutečnost, že historický základ chápání škody jako majetkové újmy v českých zemích vyplývá zejména z pojetí rakouského ABGB a jeho hlavy XXX, která pojednává o majetkových právech.

⁸⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1065. ISBN 978-80-7400-004-1.

⁸⁵ Na projektu PETL (Principles of European Tort Law) kooperovala řada předních evropských odborníků z akademického prostředí a z aplikační praxe pracujících pod gescí Evropské skupiny deliktního práva (European Group on Tort Law). Projekt PETL si neklade za cíl stanovit jednotná pravidla odpovědnostních vztahů pro veškeré evropské státy, nýbrž se snaží zachytit nosné principy evropského deliktního práva v širším rámci soukromého práva.

Autoři nového občanského zákoníku v důvodové zprávě proklamují, že dochází k odklonu od pojení institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu,⁸⁶ podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková. Odkazují přitom na novodobé vývojové trendy patrné zejména z návrhu PETL a v quebecké a rakouské právní úpravě.⁸⁷ Ve skutečnosti je nový občanský zákoník mnohem méně progresivní a nezavádí široké pojetí škody zahrnující jak majetkovou, tak nemajetkovou újmu.⁸⁸ Náhradu nemajetkové újmy připouští v ustanovení § 2894 odst. 2 NOZ jen jako odchylku z pravidla a ještě k tomu jenom na základě zvláštního zákonného ustanovení nebo na základě dohody. Jde o tvrdé pravidlo, ale pozitivní změnou je, že případy, kdy vznikne poškozenému právo na odčinění nemajetkové újmy, jsou nově pojaty velmi široce.⁸⁹ Zákonodárce tímto dává najevo respekt k imateriální stránce života člověka, neboť lidé pocítují často zásahy do jejich vnitřního života mnohem tíživěji než zásahy do jejich majetku. Nemajetková újma se odškodňuje především tehdy, zasáhne-li škůdce do přirozeného práva člověka chráněného první částí občanského zákoníku (§ 2956 NOZ). Při tomto zásahu může mít nemajetková újma různou podobu např. duševní útrapy, fyzickou bolest, ztížení společenského uplatnění apod.⁹⁰

Předchozí právní úprava byla v otázce náhrady škody terminologicky nepřesná a nejednotná. Proto je koncepce nového občanského zákoníku, která je vybudována na pojmu tzv. újmy, velmi vítaná. Zákonodárce opět rezignoval na definici tohoto pojmu,

⁸⁶ K primitivnímu materialismu je nutné podotknout, že není pravdou, že by byl vlastní jen socialistickému právu. Je vlastní i vyspělým právním úpravám (např. německé, švýcarské). Na rozdíl od nich však socialistické právo neobsahovalo dostatečnou právní úpravu náhrady nemajetkové újmy, což bylo nedostatkem novelizovaného občanského zákoníku z roku 1964.

⁸⁷ Důvodová zpráva k § 2894 až § 2899 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁸⁸ Mezi zastánce zúzkého pojetí škody patří například F. Melzer, který ve svém článku „Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku“ v Bulletinu advokacie tento svůj názor odůvodňuje tím, že zatímco majetkovou újmu lze v zásadě objektivně stanovit, stanovení nemajetkové újmy do značné míry závisí na posouzení soudce. Proto je podle jeho slov z důvodu právní jistoty vhodnější pro odčinění nemajetkové újmy stanovit zvláštní pravidla.

⁸⁹ Důvodová zpráva k § 2894 až § 2899 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁹⁰ Dalšími případy, ve kterých je třeba odčinit též nemajetkovou újmu, dále jsou: poškození věci ze svévole nebo škodolibosti (§ 2969 odst. 2 NOZ), u osob, které újmu (i ne vlastní) důvodně pocítují jako osobní neštěstí (§ 2971 NOZ), u zájezdu za narušení dovolené (§ 2543 NOZ), porušení základních členských práv člena spolku závažným způsobem (§ 261 NOZ).

jeho vymezení ponechal na judikatuře a na občanskoprávní nauce.⁹¹ Obecně lze za újmu považovat jakoukoli ztrátu, kterou osoba utrpěla na právem chráněném statku, tj. jde o takovou újmu, kterou právo uzná za hodnou nápravy.⁹² Nicméně újma je obsahově a věcně širší než byl dosavadní, úzce chápaný pojem škody. V českém právním prostředí a v platném právu se pojem újma považuje za nadřazený pojmem majetková újma (škoda) a nemajetková újma, které jsou v újmě zahrnuty. Škodou se pak tradičně rozumí pouze újma na jmění, tj. majetková újma.⁹³ Obě tyto varianty jsou následně podřazeny pod jednotný právní režim nahrazování se stejnými pravidly dle § 2894 a násl. NOZ.⁹⁴

Pokud jsou splněny zákonné předpoklady vzniku povinnosti nahradit újmu, pak se dle § 2951 NOZ určí způsob, jakým škůdce způsobenou újmu napraví. Majetková újma (škoda) se primárně nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Pouze když o to poškozený požádá, nebo když naturální restituce není dobře možná, přichází do úvahy peněžitá náhrada.^{95,96} Není vyloučeno, aby došlo k náhradě smíšené.⁹⁷ Podle § 2952 NOZ, který upravuje rozsah náhrady škody, se hradí:

- skutečná škoda (lat. *damnum emergens*), tj. škoda pozitivní, reálná spočívající ve zmenšení (úbytku) majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů k navrácení předešlého stavu.⁹⁸ U skutečné škody

⁹¹ Tak kupříkladu v návrhu novely rakouského deliktního práva je škoda definována v § 1293 ABGB jako: „Každá újma, kterou někdo utrpí na své osobě nebo na svém majetku anebo na svých jinak chráněných zájmech. Jde-li o újmu vyčíslitelnou v penězích, jde o majetkovou škodu, jinak se jedná o škodu ideální.“

⁹² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1497. ISBN 978-80-7400-287-8.

⁹³ Lze vyjít z dosavadní judikatury a vymezit ji jako újmu, která se projevuje v majetkové sféře poškozeného, je objektivně vyjádřitelná, všeobecným ekvivalentem, tj. penězi a je tedy napravitelná poskytnutím majetkového plnění, ať již ve formě naturální restituce, nebo v penězích (Rc 55/71).

⁹⁴ BERKOVÁ, Zuzana. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2011, č. 11, s. 497. ISSN 1214-7966.

⁹⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1680. ISBN 978-80-7400-287-8.

⁹⁶ **Přednost naturální restituce** obdobně stanovuje i **rakouské právo v § 1323 ABGB a německé právo v § 249 BGB**, zatímco většina evropských právních řádů, zejména Anglie, Francie, Itálie, Nizozemí a Řecko upřednostňují primárně náhradu peněžitou. Přičemž v Rakousku i v Německu platí, že v případě nehospodárnosti nepřichází naturální restituce v úvahu. V Německu je toto pravidlo výslovně zakotveno v § 251 odst. 2 BGB. Viz KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparistiky. IN: ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 45-46. ISBN 978-80-904209-2-2.

⁹⁷ Viz stanovisko Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Pls 3/67 ze dne 22. 2. 1967 „K adhéznímu řízení a poškozený v trestním řízení“ uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod pořadovým (publikačním) číslem III/67.

⁹⁸ Viz náleze Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. 11. 2000.

dochází k určitému posunu, neboť ustanovení § 2894 NOZ za škodu neoznačuje „újmou na majetku“, ale „újmou na jmění“. Jměním člověka je pak souhrn jeho majetku (aktiv) a současně jeho dluhů (pasiv). Nový občanský zákoník tak postavil na jisto, že škodou je i vznik dluhu, což dosavadní judikatura popírala.⁹⁹

- ušlý zisk (lat. *lucrum cessans*), tj. to, co poškozenému ušlo. Jinými slovy se v důsledku škodní události nedostavilo rozmnožení majetku poškozeného, které by bylo možné s vysokou pravděpodobností očekávat za obvyklého průběhu věci.^{100,101}

Nemajetková újma není na rozdíl od škody způsobila objektivní peněžní kvantifikace, tj. nelze ji přesně vyčíslit a nevede ke snížení majetku poškozeného. Pokud vznikne poškozenému nemajetková újma, která má být dle práva odčiněna, má poškozený dle § 2951 odst. 2 NOZ právo na přiměřené zadostiučinění (satisfakci). Požadavek přiměřenosti je obecným a musí být zohledněn v každém případě určování způsobu a rozsahu zadostiučinění. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob (např. morální satisfakce ve formě omluvy, odvolání difamujícího výroku apod.) skutečné a dostatečně účinné odčinění nemajetkové újmy. Z ustanovení § 2951 odst. 2 NOZ vyplývá, že peněžní (relutární) satisfakce má subsidiární povahu, byť je v zákonném textu zmíněna jako první.^{102,103}

⁹⁹ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 986/2001 ze dne 20. 2. 2003, který došel k závěru: „Dokud dlužník nezaplatil dlužnou částku svému věřiteli, nemůže úspěšně uplatnit nárok na její náhradu z titulu odpovědnosti třetí osoby za škodu, neboť škoda mu zatím nevznikla; samotná existence pohledávky věřitele vůči dlužníku ani soudní rozhodnutí o povinnosti dlužníka zaplatit dluh není totiž skutečnou škodou ani ušlým ziskem.“

¹⁰⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 3586/2006 ze dne 28. 1. 2009.

¹⁰¹ Zatímco dle § 2952 NOZ se hradí skutečná škoda a ušlý zisk, podle § 1323 a 1324 ABGB se hradí **ušlý zisk jen při hrubém zavinění**, což je v evropském kontextu výjimkou. Německé právo zakotvuje v § 252 BGB princip „všechno, nebo nic“. Také podle návrhu rakouské novely deliktního práva se hradí vždy celá škoda (§ 1314). Stejný princip je zakotven též v čl. 10:201 PETL.

¹⁰² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1683. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁰³ Stejně i v rakouském a německém právu platí, že **naturální restituce** jak u majetkové, tak i nemajetkové újmy **přichází v úvahu stejným způsobem**, i když v případě nemajetkové újmy není naturální restituce často možná. Je-li však možná, je přípustná a nehraje v praxi podřadnou úlohu. Viz KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparistiky. IN: ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva*. Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 47. ISBN 978-80-904209-2-2.

Občanský zákoník z roku 1964 nesprávně užíval v zákonném textu termín „škoda na zdraví“, který nerespektoval rozlišování mezi majetkovou a nemajetkovou újmou. Ublížení na zdraví má hybridní charakter a projevuje se vždy jak v majetkové, tak i v nemajetkové sféře poškozeného. Nový občanský zákoník termín škody na zdraví opustil a namísto něj hovoří v § 2958 a násl. o náhradě při ublížení na zdraví a při usmrcení. Jde o terminologicky přesnější pojmenování, které respektuje charakter újmy, která je při neoprávněném zásahu do fyzické integrity člověka škůdcem způsobena.

3.2.3 Příčinná souvislost

Příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi protiprávním jednáním a vznikem újmy patří k nejkomplicovanějším otázkám odpovědnostního práva. V řadě případů je příčinná souvislost zcela evidentní, v jiných případech je ale nutné složitě zkoumat příčiny vedoucí ke vzniku újmy a důkazní situace může být velmi obtížná. Ačkoliv se jedná o problematiku poměrně složitou, úprava příčinné souvislosti v novém občanském zákoníku zcela absentuje a její vymezení je ponecháno na právní teorii a judikatuře. Otázka příčinné souvislosti se tak dostává až na vedlejší kolej, protože i v právní nauce a judikatuře byla a je spíše podceňována.¹⁰⁴

Melzer¹⁰⁵ považuje výše uvedený legislativní přístup za správný, neboť zákon výslovně upravuje jen ty otázky, které dosud sice působily problémy, ale v rámci diskuze bylo o jejich řešení dosaženo většinové shody. V ostatních otázkách nechává zákon otevřený prostor pro dotváření judikaturou. Stejně tak podle zkušeností Škárové¹⁰⁶ to není na závadu. S tím lze souhlasit, protože život člověka je nekonečně variabilní a tomu odpovídá nekonečná rozmanitost skutkových okolností, za nichž dochází k neoprávněným zásahům do přirozených práv člověka. Proto i judikatura

¹⁰⁴ PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 15-23. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.

¹⁰⁵ MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktivního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 24 - 27. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.

¹⁰⁶ ŠKÁROVÁ, Marta. Dokazování příčinné souvislosti z hlediska praxe Nejvyššího soudu České republiky. In: TICHÝ, Luboš a JIŘÍ HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, s. 41-45. Publikace Centra právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 9788087488010.

dovodila, že řešení příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti a vznikem újmy není otázkou právní, nýbrž otázkou skutkovou, která musí být řešena v konkrétních souvislostech a nikoli obecně.¹⁰⁷ Škárová¹⁰⁸ vysvětluje, že soud zjišťuje existenci příčinné souvislosti často za pomoci znaleckých posudků, znalci však nelze uložit vyřešení této otázky. Znalec poskytne jen odborný podklad, ze kterého soud při zjišťování skutkového stavu věci vychází. Právním posouzením je pak vymezení, mezi jakou konkrétní újmou (následkem) a jakou skutečností (příčinou) má být příčinná souvislost zjišťována. V tomto směru české soudy nezdědka chybují.

České soudy vyžadují, aby existence příčinné souvislosti byla bez ohledu na to, jde-li o odpovědnost subjektivní či objektivní, vždy bezpečně prokázána. Musí být postavena najisto. Pouhá pravděpodobnost příčinné souvislosti nebo okolnosti nasvědčující její existenci, nestačí.¹⁰⁹ Důkazní břemeno a břemeno tvrzení ohledně existence příčinné souvislosti leží v soudním řízení na poškozeném, v případě jejich neunesení zatěžují poškozeného nepříznivé procesní následky spočívající v tom, že žalobě nebude vyhověno. Nicméně tento striktní názor soudů ohledně stoprocentně prokázané příčinné souvislosti není, jak je popsáno níže, uplatňován bez dalšího.

Prokazování existence příčinné souvislosti bývá zejména v medicínských sporech velice obtížné, na důkazy jsou kladeny vysoké nároky. Pokud lékař zvolí při léčbě pacienta určitý lékařský postup, či naopak jej opomene, je v podstatě vyloučené prokázat, že tento postup či opomenutí je jedinou možnou příčinou škodlivého následku. Zpravidla jde o multikauzální újmy. Zahraniční literatura užívá pro tento fakt příznačnou metaforu „*black box*“,¹¹⁰ kdy jsou sice známá veškerá vstupní a výstupní empirická data, není však jasné, co se děje uvnitř černé skříňky. Procesní postavení poškozených pacientů (neprofesionálů, laiků) je v důsledku toho výrazně oslabeno. Pacientovo právo na tělesnou integritu, potažmo právo na život si však zaslouží

¹⁰⁷ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 300/2001 ze dne 21. 2. 2002.

¹⁰⁸ ŠKÁROVÁ, Marta. Dokazování příčinné souvislosti z hlediska praxe Nejvyššího soudu České republiky. In: TICHÝ, Luboš a JIŘÍ HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod*. Praha: Centrum právní komparistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, s. 41-45. Publikace Centra právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 9788087488010.

¹⁰⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 508/2005 ze dne 27. 9. 2006.

¹¹⁰ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 7-8, s. 242. ISSN 1211-4405.

důslednější právní ochranu. Protože příčinná souvislost není v právním řádu definována, připustil Ústavní soud České republiky¹¹¹, že nic nebrání judikatuře českých soudů, aby v medicínskoprávních sporech slevila z požadavku 100 % prokázané objektivní příčinné souvislosti a přijala adekvátní výklad, který by vyrovnával slabší procesní postavení poškozených pacientů. Podle Ústavního soudu lze jediné tak dosáhnout spravedlivého řešení následků mající původ ve vztahu lékař – pacient.¹¹² Ústavní soud následně shrnul, že stanovisko, které v tomto nálezu zaujal, neohroží s ohledem na pojištění zdravotnických zařízení systém poskytování zdravotní péče v České republice, naopak povede k jejímu dalšímu zkvalitňování. Přestože lze v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky ojediněle nalézt rozhodnutí, ve kterém se soud spokojil pouze s „největší pravděpodobností“ nebo se zanedbáním prevence,¹¹³ lze konstatovat, že ani toto doporučení Ústavního soudu zatím rozhodovací praxi soudů nezměnilo. Soudy rozhodují rozdílně, čímž dochází k opomenutí principu legitimního očekávání a k narušení právní jistoty poškozených.

Jak bylo výše uvedeno, zejména v medicínskoprávních sporech (tj. ve věcech ublížení na zdraví či usmrcení) přichází při prokazování existence příčinné souvislosti do úvahy často vzájemně a univerzálně působící složitý komplex příčin, které koneckonců všechny v konkrétním případě vedly ke vzniku újmy. Úkolem soudu je pak identifikovat tu příčinu, která je z hlediska odpovědnosti za škodu a jí sledovaného účelu příčinou právně významnou – relevantní. Soud tak musí v konkrétním případě nejprve vyjmout právně významnou – relevantní újmu z její všeobecné souvislosti a zkoumat ji izolovaně, toliko z hlediska jejích příčin. Poté izolovaně zkoumat i právně

¹¹¹ Viz náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. I ÚS 1919/08 ze dne 12. 8. 2008.

¹¹² Toto řešení se užívá v zemích *common law*, kde byla vytvořena doktrína tzv. „ztráty šance“ či „ztráty očekávání“ (*loss of chance, loss of expectation*), podle které soud poměřuje či odhaduje (estimate) pravděpodobnost dosažení určitých šancí, pokud by byl zvolen určitý postup a reflektuje tyto šance, zda jsou vyšší nebo nižší než ty, které by bylo možno očekávat při nenarušeném či řádném chodu věci. Jinými slovy se vychází z toho, jaká by byla v případě postupu *lege artis* prognóza na úplné vyléčení, úplné odvrácení smrti či prodloužení pacientova života o určitou dobu. Viz náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. I ÚS 1919/08 ze dne 12. 8. 2008.

¹¹³ Jde např. o rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1062/2002 ze dne 30. 9. 2003. Pacientce byla v nemocnici provedena operace slepého střeva, následně u ní došlo k akutnímu selhání ledvin a k dalším potížím. Byla odkázána na dialýzu a posléze jí byla provedena transplantace ledviny. Z provedených důkazů vyplynulo, že vyvolávajícím činitelem byla s největší pravděpodobností dehydratace organismu. Nebylo prokázáno, že personál nemocnice zajistil pacientce dostatečný přísun tekutin (orálně či infuzemi). Nedostatečně sledoval u pacientky příjem a výdej tekutin. Znalci z oboru lékařství ve znaleckém posudku připustily i jiné možné příčiny selhání ledvin. Existence příčinné souvislosti v tomto konkrétním případě zcela najisto postavena nebyla, soudu postačila vysoká pravděpodobnost.

významnou – relevantní příčinu, která vzniku újmy časově předcházela a věcně s ní souvisí. Protože příčinná souvislost je zákonitostí přírodní a společenskou, jde o hledání jevu, který újmu vyvolal. V praxi může soud takto identifikovat hned několik právně významných příčin vzniklé újmy. Pokud se tak stane, postupuje se následně podle tzv. gradace příčinné souvislosti, tj. soud musí odstupňovat (gradovat) význam a důležitost každé z těchto příčin. Jinými slovy hledá tu příčinu, která je způsobené újmě nejbližší. Nejvyšší soud České republiky¹¹⁴ v této souvislosti zdůraznil, že každé jednání, bez kterého by následek nebyl nastal, není však stejně důležitou příčinou následku.

V tomto směru jsou na odůvodnění rozhodnutí týkajících se náhrady škody (újmy) kladeny vysoké požadavky. Soudy musí řádně odůvodnit existenci či absenci příčinné souvislosti mezi jednáním potencionálního škůdce a vzniklou újmou. V odůvodnění nesmí chybět také úvaha o kritériích, kterými se odlišují právně podstatné příčiny od příčin právně nepodstatných, a aplikace těchto kritérií na konkrétní případ. Ohledně řešení této problematiky neexistuje v soudní praxi ani v právní teorii většinová shoda. Nejkomplexněji se s touto otázkou vypořádal Ústavní soud České republiky,¹¹⁵ podle kterého řešení přináší jednak teorie ochranného účelu a jednak teorie adekvátnosti kauzálního nexu.¹¹⁶

Adam Doležal a Tomáš Doležal¹¹⁷ zkoumali, zda české soudy uplatňují při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech Principy evropského deliktního práva. Došli k závěru, že se soudy řídí PETL

¹¹⁴ Např. usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 513/2007 ze dne 17. 5. 2007.

¹¹⁵ Viz náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. I ÚS 312/05 ze dne 1. 11. 2007.

¹¹⁶ Teorie ochranného účelu je založena na tom, že dlužník neodpovídá za všechny následky porušení smlouvy, nýbrž jen za porušení těch zájmů, jejichž ochrana byla účelem příslušné smlouvy, přičemž ohledně ochranného účelu není rozhodné výslovné vyjádření smluvních stran, nýbrž to, zda tyto zájmy leží věcně ve směru a v rámci smlouvou převzatých povinností. Teorie adekvátnosti kauzálního nexu vychází z toho, že smyslem subjektivní odpovědnosti za škodu je naříditi náhradu škody tam, kde škůdce škodu způsobil, ačkoli mu lze vytknout, že ji způsobit nemusel, že mohl jednat jinak. Tato odpovědnost tedy předpokládá, že vůbec bylo v lidských silách předvídat, že předmětné jednání bude mít za následek danou škodu. Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je tedy předvídatelnost škodního následku. Tím se velice podobá dalšímu předpokladu subjektivní odpovědnosti za škodu, a to kritériu zavinění, přesněji její nedbalostní formě. Odlišují se jen subjektem, podle které se předvídatelnost následku poměřuje. V případě zavinění je jím sám (typizovaný) jednající subjekt, zatímco při zjišťování adekvátnosti příčinné souvislosti je kritériem hypotetický zkušený (tzv. optimální) pozorovatel, tedy myšlená osoba, které zahrnuje veškerou zkušenost své doby. Srov. náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. I ÚS 312/05 ze dne 1. 11. 2007.

¹¹⁷ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 7-8, s. 242. ISSN 1211-4405.

jen v některých případech. Upozorňují však na vážnější problém, na který poukazují o stranu výše, a to že soudy nezachovávají určité konsensuální názorové hledisko při formulaci svých rozhodnutí. Soudní praxe tím ohrožuje princip právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí. V medicínskoprávních sporech tak v případě žaloby poškozeného pacienta zůstává inherentní nejistota ohledně výsledku uplatňovaného nároku. Z tohoto hlediska zastávají opačný názor než Melzer a Škárová a považují *de lege ferenda* za vhodné, aby ustanovení, která by přímo upravovala problematický institut příčinné souvislosti, byla inkorporována do civilního kodexu. Vzhledem k tomu, že tak učiněno nebylo, doporučují, aby soudy při své aplikační praxi využívali jako vodítko PETL, které jsou až na výjimky konzistentní a měly by tak napomoci dodržování principu právní jistoty.

3.2.4 Zavinění

Zavinění představuje subjektivní předpoklad vzniku povinnosti nahradit způsobenou škodu (újmu). Občanskoprávní odpovědnost za zavinění zůstává i nadále základním druhem typické odpovědnosti za škodu, nikoli však obligatorním.¹¹⁸

Zavinění lze v souladu s doktrínou občanského práva definovat jako psychický (vnitřní, subjektivní) vztah škůdce ke skutečnostem, které tvoří předpoklady vzniku povinnosti nahradit škodu, tj. k protiprávnímu jednání, škodě a příčinné souvislosti. Nutnou podmínkou pro zkoumání zavinění škůdce je přítomnost jeho delikttní způsobilosti, tj. škůdce musí být po rozumové (intelektuální, předvídací, rozeznávací) stránce schopen své protiprávní jednání i jeho způsobené následky, tj. majetkovou či nemajetkovou újmu, posoudit a zároveň (kumulativně) svou vůlí ovládnout, tj. rozhodnout se, zda protiprávní jednání s těmito následky uskuteční, či naopak, zda se ho zdrží. Posouzení této rozumové a ovládací složky škůdce musí být vždy provedeno z objektivního hlediska. Nebude-li škůdce delikttně způsobilý, odpovědností právní vztah vázaný na zavinění vůbec nevznikne.¹¹⁹

¹¹⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1067. ISBN 978-80-7400-004-1.

¹¹⁹ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 364. ISBN 978-80-7478-326-5.

Nový občanský zákoník zavinění samostatně nedefinuje a ani blíže nestanoví rozdíly mezi jeho jednotlivými typy. Pracuje se zaviněním v obou jeho základních formách, tj. jak s nedbalostí, tak i s úmyslem. Při vymezení těchto pojmů si občanské právo v zájmu zachování vnitřní jednoty právního řádu vypomáhá vymezením pojmu nedbalosti a úmyslu v právu trestním. Obě formy zavinění lze dále rozlišovat v těchto stupních:

- **Úmysl** se dělí podle intenzity vůle škůdce způsobit škodu (přímo chce, nebo je jen nepřímo srozuměn) na:
 - **přímý** (*dolus directus*), tj. škůdce věděl (předvídal), že svým jednáním může škodu způsobit a také ji způsobit chtěl,
 - **nepřímý** (*dolus eventualis*), tj. škůdce věděl (předvídal), že svým jednáním škodu způsobit může, a je s tímto škodlivým následkem srozuměn pro případ, že skutečně nastane.

- **Nedbalost** se dělí podle uvědomění si možnosti vzniku škody na:
 - **vědomá** (*culpa luxuria*), tj. škůdce věděl (předvídal), že svým jednáním může způsobit škodu, avšak bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že ji nezpůsobí,
 - **nevědomá** (*culpa negligentia*), tj. škůdce nevěděl, že svým jednáním škodu způsobit může, ačkoliv to podle okolností a vzhledem ke svým osobním poměrům předvídat měl a mohl. Pro určení, zda škůdce „měl a mohl vědět“, je rozhodujícím měřítkem tzv. náležitá opatrnost. Ta v sobě zahrnuje jednak objektivní rovinu, tedy základní pro každého člověka stejnou předvídatelnost, že určité jednání povede k určitému následku. Subjektivním kritériem náležité opatrnosti jsou pak osobní poměry každého škůdce vyplývající z jeho vzdělání, společenského postavení, zaměstnání apod. Jinou náležitou opatrnost při poskytování první pomoci u dopravní nehody lze vyžadovat u lékaře a jinou u právníka.¹²⁰

Vznikne-li poškozenému škoda a nelze-li žádnému ze škůdců přičíst na porušení právní povinnosti s takto způsobenou škodou zavinění, ať již ve formě úmyslu či

¹²⁰ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1067-1068. ISBN 978-80-7400-004-1.

nedbalosti, bude se jednat o náhodu v právním smyslu (*casus*). Jde o situaci, kdy možnost uvědomění si vzniku škody je natolik zanedbatelná, že se nemůže jednat ani o případ nevědomé nedbalosti. V předchozí zákonné úpravě ustanovení o povinnosti nahradit škodu způsobenou náhodou absentovalo, právní praxe vycházela ze zásady „*casum sentit dominus*“, podle které škodlivé následky náhodně způsobené nese ve svých majetkových poměrech poškozený. Tato zásada ale způsobovala některé aplikační potíže. Proto nově v § 2904 NOZ je stanovena výslovná úprava této otázky tak, že újmu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, a to zejména tím, že porušil zákaz nebo poškodil zařízení, které má nahodilé újmě zabránit. Základem této úpravy je dle důvodové zprávy pojetí ve vládním návrhu občanského zákoníku z r. 1937, které i v současných společenských poměrech respektuje konstrukci náhody obsažené v jiných evropských kodexech.¹²¹

Jak bylo výše uvedeno, nový občanský zákoník přináší opětovné rozdělení civilního deliktu na odpovědnost kontraktní a na odpovědnost deliktní. Nově se budou podmínky vzniku povinnosti k náhradě škody (včetně požadované formy zavinění) lišit podle toho, kterou ze svých povinností škůdce poruší. Forma zavinění má významný vliv i na procesní postavení poškozeného jako žalobce v soudním řízení. Pokud k újmě došlo porušením zákona, zavinění ve formě nedbalosti se presumuje. Presumpce zavinění se však netýká ani hrubé nedbalosti, ani úmyslu. Dovolává-li se jich poškozený, musí takový stupeň zavinění v řízení prokázat. Ohledně případného nezaviněného vzniku újmy leží důkazní břemeno naopak na škůdci. Ve vztahu k porušení dobrých mravů vyžaduje nový občanský zákoník vyšší stupeň zavinění ve formě úmyslu. Úmysl se za této situace nepresumuje, poškozený musí úmysl škůdce v řízení prokázat. Smluvní odpovědnost je postavena na objektivním základě, tj. zavinění se nevyžaduje. Procesní postavení poškozeného v soudním řízení je tak ulehčeno, protože nemusí v řízení zavinění škůdce prokazovat.¹²²

Rozlišování jednotlivých forem zavinění má význam i v případě rozhodování soudu o rozsahu náhrady škody. Pokud byla škoda způsobena úmyslným trestným

¹²¹ Důvodová zpráva k § 2904 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-19]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹²² Důvodová zpráva k § 2909 až § 2914 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

činem s majetkovým prospěchem, může soud podle § 2954 NOZ rozhodnout na návrh poškozeného o uspokojení z věcí, které škůdce z majetkového prospěchu nabyl. Dále lze poukázat na to, že náhrada škody, která byla způsobena úmyslně, nemůže být soudem snížena (moderována) ve smyslu § 2953 odst. 1 NOZ. Nově občanský zákoník při odškodňování nemajetkové újmy způsobené na přirozených právech člověka v ustanovení § 2957 NOZ stanoví, že způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi rozumí především úmyslné způsobení újmy.¹²³

¹²³ Zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i obdobné závažné důvody. Soud má vzít v úvahu i obavu poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud byla takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.

4 Náhrada při újmě na přirozených právech člověka

V návaznosti na ustanovení § 2894 odst. 2 NOZ¹²⁴ je v ustanovení § 2956 NOZ ve formě obecné klauzule stanoven zvláštní případ, kdy nastupuje povinnost škůdce nahradit nejen škodu (majetkovou újmu), ale současně povinnost odčinit i nemajetkovou újmu, kterou škodlivým zásahem způsobil. Kvalifikačním momentem je škodlivý zásah do přirozených práv člověka upravených v první části nového občanského zákoníku. Jde o tzv. **asistenční ustanovení**, které nestanoví nic o tom, zda existuje povinnost nahradit újmu, ale nastupuje až v okamžiku, jsou-li splněny všechny zákonné předpoklady pro vznik povinnosti způsobenou újmu nahradit.^{125,126}

O přirozených právech člověka pojednává kapitola druhá této práce. Současně přináší i stručný přehled jednotlivých ustanovení z první části nového občanského zákoníku, která se k přirozeným právům otevřeně hlásí a stanovují jejich ochranu. V § 81 odst. 2 NOZ jsou demonstrativním výčtem pokryty některé hodnoty osobnosti člověka. Jde zejména o život a důstojnost člověka, jeho zdraví, právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. V první části občanského zákoníku jsou dále upraveny i situace spojené se zásahem do osobní integrity, zejména při poskytování zdravotní péče.¹²⁷

V návaznosti na § 2956 je v ustanovení § 2958 NOZ stanoven speciálně zákonný rámec pro poskytování odškodnění za nemajetkové újmy při neoprávněném zásahu do duševní a tělesné integrity, při kterém dochází ke zdravotnímu dopadu (ublížení na zdraví). Následky porušení zdraví a tělesné nedotknutelnosti jsou zde upraveny velmi podrobně, v této souvislosti však v novém občanském zákoníku absentují odpovídající pravidla týkající se neoprávněných zásahů do jiných přirozených (osobnostních) práv člověka. Protože mezi jednotlivými osobnostními právy jsou podstatné rozdíly, jsem

¹²⁴ V § 2894 odst. 2 NOZ je stanoveno, že nemajetková újma se hradí pouze v těch případech, stanoví-li to zákon, anebo je-li to výslovně ujednáno.

¹²⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1100. ISBN 978-80-7478-630-3.

¹²⁶ Toto pravidlo připomíná ustanovení i ustanovení § 253 německého BGB, které stanoví: „*Je-li dána povinnost k náhradě škody kvůli ublížení na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálnímu sebeurčení, pak může být nárokováno i spravedlivé odškodnění v penězích za škodu, která není škodou majetkovou.*“

¹²⁷ Kupříkladu zákaz provedení zákroku bez souhlasu (§ 93, § 95 až § 103 NOZ), ochrana před převzetím do zdravotnického zařízení bez souhlasu (§ 104 až § 110 NOZ), nakládání s částmi lidského těla (§ 111 až § 112 NOZ) a jeho ochrana po smrti člověka (§ 113 až § 117 NOZ).

toho názoru, že je de lege ferenda žádoucí uvažovat nad revizí nového občanského zákoníku a právní úpravu jiných nejdůležitějších přirozených práv člověka do zákonného textu doplnit. Inspirační zdrojem může pro českého zákonodárce být platný rakouský ABGB, ve kterém vedle tělesného poškození (§ 1325 ABGB) a usmrcení (§ 1327 ABGB) je zvlášť upraveno zejména právo na pohlavní sebeurčení (§ 1328a ABGB), soukromí (§ 1329 ABGB), svobodu (§ 1329 ABGB), jakož i na ochranu cti (§ 1330 ABGB).¹²⁸

4.1 Institut přiměřeného zadostiučinění dle § 2956 NOZ

Při vzniku nemajetkové újmy v důsledku škodlivého zásahu do přirozeného práva člověka přiznává nový občanský zákoník poškozenému tradičně nárok na její odčinění formou poskytnutí jednorázového přiměřeného zadostiučinění. Možnost domáhat se přiměřeného zadostiučinění v penězích byla do zákonného textu v § 13 odst. 2 ObčZ výslovně zakotvena až s účinností od 29. 3. 1990, a to novelou občanského zákoníku č. 87/1990 Sb. Do té doby se z ideologických důvodů považovalo odškodňování psychické (morální) újmy v penězích za nemravné. Zcela novým směrem se vydal nový občanský zákoník, který s účinností od 1. 1. 2014 stanovil zcela nová pravidla pro poskytování přiměřeného zadostiučinění. Institut přiměřeného zadostiučinění byl systematicky zařazen do části čtvrté občanského zákoníku mezi tzv. závazky z deliktů. Je upraven výhradně v § 2894 a násl. NOZ, tedy v ustanoveních, které se zabývají náhradou jak újmy v širším smyslu, tak náhradou újmy na jmění (majetkové škody). Jde o podstatnou koncepční změnu, která souvisí se sjednocením obecného deliktního (škodního) práva.¹²⁹

Jak již bylo výše uvedeno, nemajetkovou újmu nelze na rozdíl od újmy majetkové exaktně kvantifikovat, proto není ani účelem zadostiučinění její vyrovnání

¹²⁸ Se zvláštní úpravou jednotlivých osobnostních práv počítá i novela rakouského deliktního práva, která kromě podrobného obecného pravidla o odškodnění nemajetkové újmy obsahuje i zvlášť upravenou náhradu při porušení těla, svobody a cti (§ 1320, § 1322 a § 1323). KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparastiky. IN: ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva*. Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 51. ISBN 978-80-904209-2-2.

¹²⁹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. (Obecná část § 1 – 654). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 472. ISBN 978-80-7400-529-9 nebo srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 351. ISBN 978-80-7478-326-5.

(kompenzace).¹³⁰ Z jazykového vyjádření zákonného ustanovení vyplývá, že poškozenému má být učiněno zadost. Podle závěrů právní teorie, z nichž vychází ve většině případů i dosavadní judikatura obecných soudů v oblasti ochrany osobnosti, má zadostiučinění zmírnit (odčinit) nepříznivý stav vzniklý škodlivým zásahem (**morální satisfakce**), popřípadě má poskytnout poškozenému možnost, aby si nevyčísitelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků nebo věcí pořízených za poskytnutou náhradu, zpříjemní či usnadní život (**peněžní satisfakce**). U peněžitého zadostiučinění je třeba mít stále na paměti, že se nejedná o reparaci celé nemajetkové újmy, ale výhradně o zmírnění jejích následků.¹³¹

4.1.1 Morální satisfakce

Rozhodnutí o způsobu zadostiučinění, tak případné stanovení výše peněžitého zadostiučinění, je ze zákona ponecháno **na volné úvaze soudu**, která musí být pečlivě odůvodněna a musí mít svůj základ ve zjištěném skutkovém stavu ohledně zákonem předvídaných kritérií. Soud má k dispozici pouze omezená vodítka, kterými se má při rozhodování řídit. Specifika každého jednotlivého případu vylučují exaktní metodu výpočtu, pevnou, zákonem stanovenou standardizaci sazeb či hranic, co by určovaly dělící kritérium,¹³² kdy postačuje omluva a kdy už je zapotřebí poskytnout zadostiučinění v penězích. Totéž platí i pro určení výše peněžitého zadostiučinění. Soud pracuje pouze s následujícími zákonnými pravidly:

- a) zadostiučinění má být **přiměřené** (§ 2951 odst. 2 NOZ),
- b) **zadostiučinění v penězích má subsidiární povahu**, byť je v zákonném ustanovení uvedeno jako první (§ 2951 odst. 2 NOZ) a
- c) způsob a výše zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly **odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné**, tj. vychází se z chování škůdce (§ 2957 NOZ). K okolnostem zvláštního zřetele hodným blíže v 4.1.3 této práce.

¹³⁰ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1154/2010 ze dne 22. 12. 2011.

¹³¹ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1845/2013 ze dne 6. 11. 2013.

¹³² Pokud by se zákonodárce uchýlil k takovému řešení, mohl by potencionální škůdce dopředu počítat s riziky spojenými s jeho protiprávním činem. Srov. HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, s. 9. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.

V řízení o přiznání přiměřeného zadostiučinění za porušení přirozeného práva člověka by soud měl nejdříve zkoumat, zda má být přiměřené zadostiučinění poškozenému vůbec poskytnuto. Zadostiučinění nelze přiznat v případě zcela banálních a triviálních nemajetkových újem. Pokud soud dojde k závěru, že ano, pak by měl zkoumat, zda postačuje v konkrétním případě (s přihlédnutím k okolnostem zvláštního zřetele hodným) morální satisfakce. Jinými slovy zjišťuje, zda kupříkladu omluva ve formě osobního dopisu zajišťuje skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené nemajetkové újmy. Morální satisfakce může mít různou podobu: soukromá či veřejná omluva, odvolání difamujícího výroku, soudní konstatování porušení subjektivního práva apod. Dosavadní judikatura Nejvyššího soudu České republiky formulovala okolnosti, které je zapotřebí při rozhodování mimo jiné zohlednit. Vyžaduje,¹³³ aby soud při úvaze o přiměřenosti požadovaného morálního zadostiučinění vyšel „z celkové povahy i z jednotlivých okolností konkrétního případu“, musí přihlédnout k „intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři ohlasu a k vlivu vzniklé nemajetkové újmy na postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti“. Volba způsobu zadostiučinění je na poškozeném, který ji musí konkretizovat v žalobním návrhu. Pokud soud dojde po dokazování k závěru, že navržená forma morálního zadostiučinění není přiměřená a žalobce žalobu odpovídajícím způsobem neopraví, soud žalobu zamítne. I když výše uvedené okolnosti soud formuloval ve vztahu k morální satisfakci, lze je vztáhnout na jakýkoliv způsob zadostiučinění a to i za účinnosti nového občanského zákoníku.

4.1.2 Relutární (peněžní) satisfakce

Pokud by v konkrétním případě morální satisfakce (s přihlédnutím k okolnostem zvláštního zřetele hodných) nezajistila skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené nemajetkové újmy, pak podle § 2951 NOZ musí být přiměřené zadostiučinění poskytnuto v penězích (relutární satisfakce). Jestliže soud vyloučil morální satisfakci, musí se následně zabývat otázkou, v jaké výši zadostiučinění v penězích poškozenému přizná.

¹³³ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 2919/2006 ze dne 30. 11. 2006 či rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 194/2008 ze dne 18. 3. 2008.

Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. **I. ÚS 1586/09** ze dne 6. 3. 2012¹³⁴ zdůrazňuje, že při úvaze o přiměřenosti výše náhrady nemajetkové újmy v penězích je rovněž nezbytné přihlídnout k samotnému účelu a funkcím při ochraně přirozených práv člověka (ochraně osobnosti). Jak bylo výše uvedeno, právní teorie a dosavadní judikatura obecných soudů se více méně shodují nad **funkcí satisfakční**. Shoda již nepanuje nad přítomností a významem **preventivně - sankční funkce**, která získala v poslední době na aktuálnosti. V pojetí nového občanského zákoníku, který zohledňuje intenzitu a míru zavinění škůdce (okolnosti zvláštního zřetele hodné) i při stanovení výše zadostiučinění v penězích, je zásah do přirozených práv člověka civilním deliktem a přiměřené zadostiučinění jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků (škůdce) a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, (tj. přispívat k eliminaci nežádoucích újem) a být tak nástrojem **speciální i generální prevence**, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující (přiměřenou) i z tohoto hlediska, jak konstatoval již v roce 2003 prof. Hajn.¹³⁵

Ústavní soud České republiky dále ve shodě s prof. Hajnem¹³⁶ konstatuje, že v rozhodnutí soudu musí být preventivně optimalizováno mezi satisfakčním a sankčním působením přiměřeného zadostiučinění, mezi nimiž existuje **vztah komplementarity** (navzájem se doplňují, posilují – peněžní satisfakce je přímo úměrná míře zavinění škůdce) i **vztah konkurence** (v tom směru, že výše náhrady nesmí být toliko

¹³⁴ V daném případě se jednalo o spor jednoho z nejprodávanejších českých spisovatelů Michala Viewegha s bulvárním deníkem AHA!, který publikoval dne 5. 12. 2004 nepravdivý článek o tom, že spisovatel má milenecký poměr se svou studentkou (ve spojení s jeho fotografií a fotografiemi jeho manželky), to vše v době, kdy jeho manželka byla těhotná. Uvedení nepravdivých informací bylo motivováno získáním čtenářů pro periodikum a upoutávka na vydání předmětného čísla byla dokonce odvysílána v reklamních spotech v TV NOVA a na Evropě 2. Spisovatel požadoval zadostiučinění ve výši 5 mil. Kč s tím, že tímto neoprávněným jednáním bylo zasaženo do jeho cti a důstojnosti. Ústavní soud ČR dospěl k závěru, že obecné soudy neposkytly spisovateli adekvátní ochranu základnímu právu na respekt k soukromému životu (odvolací soud přiznal 200.000,-Kč) a uvedl, že si je vědom pravidla, že výše zadostiučinění nesmí být zřejmým bezdůvodným obohacením dotčené osoby a současně by neměla být pro původce zásahu likvidační. Ze zmíněné zásady je však třeba připustit odůvodněné výjimky: **Této ochrany se nemůže dovolávat subjekt, jehož existence, činnost a marketingová strategie je založena na publikaci (převážně) difamačních na cti utrhačných a lidskou důstojnost snižujících informacích o osobách veřejně činných a celebritách, kdy účelem je sledování svého majetkového prospěchu a zvýšení publicity použitého média.** Viz mediální zpráva: <http://www.mediar.cz/viewegh-muze-vysoudit-vic-uspel-u-ustavniho-soudu-v-dlouhem-sporu-s-bulvarem-aha/>.

¹³⁵ HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, s. 8-9. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.

¹³⁶ Tamtéž.

exemplární civilní sankcí, tj. fakticky bezdůvodným obohacením osoby dotčené škodlivým zásahem).

Je zřejmé, že **otázka míry zavinění škůdce** se pro stanovení výše peněžitého zadostiučinění pod vlivem judikatury Ústavního soudu České republiky a nového občanského zákoníku, který velí zohlednit při určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění i okolnosti zvláštního zřetele hodné spočívající v chování škůdce, stává **spoluurčující** a jedním z klíčových hledisek **pro navýšení relativní (peněžní) náhrady**. Vyšší mírou zavinění je vždy neoprávněnost zásahu do přirozených práv člověka zesílena (je zesílena křivda, za níž se poskytuje zadostiučinění), proto by měla peněžní satisfakce narůstat v přímé úměře s mírou zavinění původce zásahu.¹³⁷

S využitím judikatury Ústavního soudu České republiky a právní úpravy v novém občanském zákoníku, by soud měl při určení výše peněžitého zadostiučinění vycházet v každém jednotlivém posuzovaném případě z těchto hledisek:

- a) respektovat a aplikovat **princip proporcionality**,¹³⁸
- b) akcentovat **preventivně-sankční funkci** peněžitého zadostiučinění a potažmo brát zřetel na intenzitu a míru zavinění původce zásahu, tj. zohlednit okolnosti zvláštního zřetele hodné (§ 2957 NOZ).

4.2 Okolnosti zvláštního zřetele hodné dle § 2957 NOZ

Ustanovení § 2957 NOZ zdůrazňuje,¹³⁹ že je-li porušeno přirozené právo člověka a vzniká-li nemajetková újma, zohlední se při volbě způsobu a výše zadostiučinění okolnosti zvláštního zřetele hodné vyskytující se zpravidla na straně škůdce, které odůvodňují zvýšení poskytované náhrady. Jde o **kvalifikovaná jednání škůdce, která se přičítají k jeho tíži** a která zpravidla účinky zásahu násobí či alespoň

¹³⁷ RYŠKA, Michal. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009, č. 9, s. 306-307. ISSN 1210-6410.

¹³⁸ Tento princip je prosazován Ústavním soudem České republiky pro příbuznou oblast ztížení společenského uplatnění při ublížení na zdraví, aby zabránil podhodnocení (či nadhodnocení) nemajetkových újem (III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005).

¹³⁹ Ustanovení § 2957 NOZ navazuje na § 13 odst. 3 ObčZ, který ukládá zohlednit závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k porušení práva došlo. Je však konkrétnější a doplňuje výše uvedené okolnosti, které zohledňovala při rozhodování dosavadní judikatura – viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 2919/2006 ze dne 30. 11. 2006.

zesilují. Nový občanský zákoník tímto navazuje na § 13 odst. 3 ObčZ,¹⁴⁰ je však konkrétnější. Jednotlivé okolnosti nedefinuje, ale podrobně je vyjmenovává v demonstrativním výčtu. Ponechává tak dostatečný prostor pro to, aby soud mohl podle okolností konkrétního posuzovaného případu přičíst k tíži škůdce i jiná jeho zavrženíhodná počínání, než je ve výčtu uvedeno.¹⁴¹

Okolnosti zvláštního zřetele hodné lze rozčlenit do čtyř okruhů:

- a) **zavinění ve formě úmyslu**¹⁴² při způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky (nejen násilím), anebo zneužitím závislosti poškozeného na škůdci (např. z důvodu vysokého věku, nepříznivého zdravotního stavu apod.),
- b) násobení účinků zásahu jeho **uváděním ve veřejnou známost** (např. škůdce tak činí se záměrem zviditelnit se a získat potřebnou publicitu, se záměrem získat majetkový prospěch apod.),
- c) násobení účinků zásahu v důsledku **diskriminace poškozeného** se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru, nebo jiné obdobné závažné důvody,
- d) **obava ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví**, jestliže je škodní událost vyvolala, přičemž není rozhodné, zda byl poškozený zraněn, anebo zda byl jeho život skutečně ohrožen (např. sdělení nesprávné diagnózy, hrozba nákazy HIV při chybném lékařském zákroku, loupež, držení rukojmí apod.).

Všechny výše popsané okolnosti jsou způsobilé zhoršit negativní dopady újmy do osobnostní sféry poškozeného.

¹⁴⁰ Ustanovení § 13 odst. 3 ObčZ ukládalo povinnost stanovit výši peněžité náhrady s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

¹⁴¹ Srovnej ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1103-1104. ISBN 978-80-7478-630-30 nebo také HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1702. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁴² Se zaviněním při stanovení výše náhrad počítají i Principy evropského deliktního práva (PETL). Dle čl. 10:301 odst. 2 musí být obecně při stanovení náhrady nemajetkové újmy zváženy všechny okolnosti případu, včetně závažnosti, trvání a následků újmy. Stupeň zavinění škůdce musí být vzat v potaz pouze, pokud významně přispělo k újmě poškozeného.

4.3 Duševní útrapy dle § 2956 NOZ

V § 2956 „nový“ občanský zákoník poukazuje na to, že nepříznivým důsledkem zásahu do přirozených práv člověka mohou být i duševní útrapy. Podle Bezoušky¹⁴³ jde zřejmě o snahu zákonodárce odčinit jakékoliv negativní projevy v nemajetkové sféře poškozeného, jakoukoli jeho psychickou nerovnováhu. Duševní útrapy jsou stavem,¹⁴⁴ kdy se účinky zásahu projeví v silnější intenzitě pocíťovaných nesnází. Tyto vnitřní bolestivé, někdy až mučivé pocity (strach, stres, úzkost, šok, ponížení, zármutek, pocit méněcennosti apod.) mohou být doprovázeny fyzickými projevy (pláčem, koktáním, skřípáním zubů, třesením, ztuhnutím aj.) a mohou, ale nemusí mít přímou vazbu na tělesná zranění.

¹⁴³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1701. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁴⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1102. ISBN 978-80-7478-630-3.

5 Náhrada při ublížení na zdraví a při usmrcení

„Když chybí zdraví, moudrost je bezradná, síla je neschopná boje, bohatství je bezcenné a důvtip bezmocný“ (Herakleit z Efezu, 530-470 př. n. l.)

Život a zdraví člověka patří k nejdůležitějším právním statkům. Musí jim být poskytnuta co nejvyšší míra ochrany, včetně co nejširšího odčinění případně způsobené újmy. Dojde-li k újmě na zdraví, vzniká poškozenému **zvláštní (taxativně) vymezený komplex práv na její náhradu**. Tento komplex práv, kterým se odškodňují jak vzniklá majetková, tak i nemajetková újma, se spravuje zvláštním právním režimem v ustanoveních § 2958 - § 2968 NOZ.

Při ublížení na zdraví a při usmrcení dochází především ke vzniku nemajetkové újmy, nelze ovšem vyloučit její souběh s újmou majetkovou. Hybridní (smíšený) charakter má vždy újma při ublížení na zdraví, projevuje se jak v materiální oblasti (např. léčebné výdaje), tak v nemajetkové rovině. Nemajetková (imateriální) újma je na rozdíl od újmy majetkové sama o osobě velmi obtížně definovatelná a kvantifikovatelná. Subjektivní pocit člověka není objektivně uchopitelný. Na existenci nemajetkové újmy a její rozsah lze usuzovat zpravidla jen z navenek rozpoznatelných indicií.

Ustanovení § 2958 a § 2959 NOZ navazují na obecný § 2956 NOZ, který stanoví, že při neoprávněném zásahu do přirozeného práva člověka chráněného první částí občanského zákoníku náleží poškozenému též odčinění nemajetkové újmy včetně duševních útrap. V ustanovení § 2958 NOZ je stanoven speciálně zákonný rámec pro poskytování odškodnění za nemajetkové újmy při neoprávněném zásahu do duševní a tělesné integrity, při kterém dochází ke zdravotnímu dopadu (ublížení na zdraví). Jedná se o zvláštní právní úpravu pokrývající jednu z výsečí možných nepříznivých zásahů do přirozených práv člověka, která je podmíněna tím, že dochází k ublížení na zdraví, tj. k následku diagnostikovatelnému z hlediska lékařské vědy neboli k újmě popsané medicínskými postupy a zkušenostmi. Výslovně se stanoví, že při ublížení na zdraví jsou nemajetkovou újmou **vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a ztížení společenského uplatnění**. Zákonodárce tyto pojmy nedefinuje (doposud tak činil v rámci podzákonného právního předpisu) a jejich obsahové vymezení ponechává na judikatuře. Účelem náhrady dle § 2958 NOZ je poskytnout přiměřené zadostiučinění za

všechno utrpení, které musel poškozený snášet v důsledku ublížení na zdraví. Náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví se vyplácejí jednorázovou částkou.¹⁴⁵

Obdobnou právní konstrukci má i další ustanovení § 2959 NOZ, které přiznává plné odčinění újmy způsobené duševními útrapami nikoliv osobě, které bylo ublíženo na zdraví, ale osobám odlišným. Jde o manžela, rodiče, děti či o jinou osobu blízkou. Jejich újma spočívá ve ztrátě osoby blízké, která byla neoprávněně usmrcena a nově i tehdy, bylo-li jí zvláště závažně ublíženo na zdraví.

Ustanovení § 2958 a § 2959 NOZ je vystavěno na zásadě plného odčinění nemajetkových újem při ublížení na zdraví a usmrcení, resp. na určení výše zadostiučinění podle zásady slušnosti. V souvislosti s tím byla k 1. 1. 2014 zrušena bodová vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění a současně byly zrušeny i paušální jednorázové částky zakotvené v ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ při usmrcení blízkého člověka. Napříště je stanovení výše zadostiučinění ponecháno na volné úvaze soudu, který by měl za dodržení principu proporcionality (přiměřenosti) individualizovat dopad újmy způsobené ublížením na zdraví či usmrcením bližního v každém jednotlivém případě.

5.1 Obsah nároků na odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

Co je vlastně zdraví?¹⁴⁶ Často slyšíme, že zdraví je to největší bohatství člověka, jehož hodnota stoupá úměrně s přibývajícím věkem. Bohužel se nejedná o veličinu rigidní, ale proměnlivou, která se dynamicky mění. Protipólem zdraví je nemoc (porucha zdraví) a protipólem nemoci je zdraví. Hodnotu této veličiny zpravidla každý ocení až v okamžiku, kdy vážně onemocní, zraní se anebo je mu cizím zapříčiněním ublíženo na zdraví. Ztratit zdraví lze velice lehce, ale znovu jej nabýt jen velmi obtížně.

¹⁴⁵ Viz kupříkladu rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Cz 68/53 ze dne 30. 4. 1953 (Rc 99/53), podle kterého je bolestné náhradou za již vytrpěné bolesti a není možné ho požadovat do budoucna jako rentu.

¹⁴⁶ Podle prof. MUDr. Adolfa Žáčka, DrSc., emeritního profesora Lékařské fakulty Masarykovi univerzity v Brně, který se zabýval sociálním lékařstvím, lze zdraví definovat jako „relativně optimální stav tělesné, duševní a sociální pohody („well being“) při zachování všech životních funkcí, společenských rolí a schopnosti organismu přizpůsobit se měnícím se podmínkám prostředí.“

Přesto se řada jedinců chová tak, jako by tato největší hodnota v jejich životě (ale i v životě jiných) neměla téměř žádnou cenu.

Při poruše zdraví je člověk neschopný se adaptovat na podmínky okolního prostředí, plnit společenské role a je narušen harmonický vztah uvnitř jeho organismu. Jinými slovy jde pro většinu lidí o náročnou životní situaci, která je vnímána negativně jako nepříjemná a často obtížně zvladatelná. Mění styl navyklého způsobu života, obvyklý denní stereotyp, zabraňuje výkonu povolání, popř. studiu, snižuje výkonnost, omezuje společenské kontakty a zejména způsobuje změny v emocích (náladovost, obava, víra, naděje) a dokonce i poruchy spánku. Zdraví je subjektivním pocitem a nemusí vždy korespondovat s objektivním stavem jedince. Pokud k poruše zdraví dojde cizím zapříčiněním, je toto dotčení zvenčí člověkem pocíťováno se značně nepříznivou intenzitou, a je proto věcí zákona této osobnostní sféry poskytnout náležitou právní ochranu. Ublížením na zdraví se rozumí nikoli pouze zhoršení zdravotního stavu poškozeného, ale rovněž ztráta jeho očekávaného zlepšení způsobená vadami postupu poskytovatele zdravotních služeb.¹⁴⁷ Život a zdraví, coby základní složky osobnostní integrity, požívají ochrany a jsou garantovány nejen občanským zákoníkem a na ústavní úrovni čl. 6 a 7 Listiny základních práv a svobod, ale i v mezinárodním kontextu přímo aplikovatelnými mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána.

Z výše uvedeného je zřejmé, že pro člověka je každé ublížení na zdraví způsobené neoprávněným zásahem do jeho duševní a tělesné integrity velmi zátěžovou situací doprovázenou často silnými emocemi a psychickou nerovnováhou, proto právní úprava na tyto situace pamatuje a poskytuje poškozeným za tyto prožité tělesné a duševní útrapy odškodnění. Mechanismus odškodňování¹⁴⁸ nemajetkové újmy zvolený předchozím občanským zákoníkem (účinným do 31. 12. 2013) přepočítával zdravotní újmu na peněžitou částku prostřednictvím lékařského posudku, který se opíral o ve vyhlášce vypracovanou metodiku založenou na snaze co nejpřesněji určit diagnózu či zdravotní omezení, k nimž se pak přiřadil určitý počet bodů převoditelný přímo na peníze. Tento způsob odškodňování pomocí bodového ohodnocení byl často kritizován a dokonce napadán i jako protiústavní s odůvodněním, že je nedůstojný a omezuje soud

¹⁴⁷ Viz náleží Ústavního soudu České republiky sp. zn. III ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014.

¹⁴⁸ VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. *Soudní rozhledy*. 2007, č. 8, s. 293. ISSN: 1211-4405.

v možnosti přiznat poškozenému spravedlivou náhradu. Nový občanský zákoník uvedenou metodu odškodňování opustil, zrušil bodovou vyhlášku a od 1. 1. 2014 ponechal rozhodování o výši nemajetkové újmy na úvaze soudu, kterému poskytuje pouze omezená vodítka, jimiž by se měl řídit. Otázkou však zůstává, zda nově zvolený legislativní přístup je skutečně cestou ke spravedlivému a důstojnému odškodnění.

5.1.1 Historický vývoj

Předchozí právní úprava umožňovala při ublížení (škodě) na zdraví dle § 444 odst. 1 ObčZ jednorázově odškodnit, resp. zmírnit bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění. Společným znakem nároku na bolestné a nároku na ztížení společenského uplatnění bylo, že oba představovaly a i za současné nové právní úpravy představují dílčí relativně samostatné nároky v rámci celkového nároku na náhradu újmy při ublížení na zdraví.¹⁴⁹

Ustanovení § 444 odst. 2 ObčZ obsahovalo zmocnění pro Ministerstvo zdravotnictví ČR, aby v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR stanovilo vyhláškou výši, do které se poskytovala náhrada za bolest a za ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem, nemocí z povolání nebo jiným poškozením zdraví, a určovala výše náhrady v jednotlivých případech. Touto vyhláškou byla s účinností od 1. 1. 2002 vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, která zrušila 36 let starou a v té době již nevyhovující vyhlášku č. 32/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů, aniž by se výrazně změnil systém výpočtu výše odškodnění.¹⁵⁰

Mechanismus odškodnění bolesti spočíval v provedení bodového ohodnocení bolestivých prožitků poškozeného podle sazeb stanovených v přílohách č. 1 a 3 vyhlášky¹⁵¹ lékařem (znalcem) v lékařském posudku v době stabilizace zdravotního

¹⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky R 28/1970: „*Jednotlivé složky práva na náhradu škody, kterými je vymedzený obsah náhrady škody, se projevují jako samostatné dílčí nároky; s touto ich samostatností je nutné počítat i při rozhodování o trovách konania.*“

¹⁵⁰ Pro zajímavost lze doplnit, že do 1. 1. 2002 činila hodnota jednoho bodu 30,-Kč.

¹⁵¹ Pokud nebylo bodové hodnocení posuzované škody na zdraví uvedeno v přílohách č. 1 a 3 vyhlášky, pak se dle ustanovení § 2 odst. 2 vyhlášky č. 440/2001 Sb. použilo bodové ohodnocení škody na zdraví po stránce bolesti srovnatelné s posuzovanou škodou.

stavu poškozeného¹⁵² a přiřazený určitý počet bodů se rovnou přepočítával na peníze. Na stejném principu spočíval i mechanismus odškodnění ztížení společenského uplatnění, tj. v provedení bodového ohodnocení trvalých následků podle sazeb stanovených v přílohách č. 2 a 4 vyhlášky¹⁵³ v lékařském posudku. Lékařský posudek u ztížení společenského uplatnění bylo možné vydat zpravidla až jeden rok poté, co došlo k újmě na zdraví. Peněžitá hodnota jednoho bodu činila 120,-Kč s tím, že „bodová“ vyhláška stanovovala možnost individuálního navýšení základního bodového ohodnocení, a to ve dvou krocích.

Prvním stupněm individualizace je možnost daná lékaři, aby zvýšil základní bodové ohodnocení u bolestného v případech, kdy škoda na zdraví vyžadovala náročný způsob léčeni (nejvýše o 50 % celkové částky) nebo v případě, kdy vyžadovala mimořádně náročný způsob léčeni (o dvojnásobek celkové částky).¹⁵⁴ Základní bodové ohodnocení u ztížení společenského uplatnění mohl lékař zvýšit v případě, kdy škoda na zdraví vedla k zvlášť těžkým následkům (nejvýše o 50 % celkové částky).

Druhý stupeň individualizace, kdy bylo možné reflektovat individuální dopady újmy na zdraví, byl v rukou soudu, který měl možnost ve zvlášť výjimečných případech mimořádného zřetele hodných výši základního odškodnění stanovenou podle vyhlášky přiměřeně zvýšit.¹⁵⁵ Důležité je, že tato možnost soudu nebyla podmíněna tím, zda lékař ve svém posudku došel k závěru, že poškození zdraví poškozeného vedlo ke zvlášť závažným následkům ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 písm. c) vyhlášky č. 440/2001 Sb.¹⁵⁶ Je to úvaha správná, neboť i ty následky újmy na zdraví, které nelze hodnotit z pohledu lékaře jako zvlášť těžké, mohly poškozeného úplně vyloučit ze sportovní, kulturní, společenské či jiné obdobné činnosti, kterou poškozený před újmou na vysoké úrovni vykonával.

¹⁵² Zdravotní stav poškozeného po úrazu nebo jiném poškození zdraví je třeba chápat jako jeden celek, který je třeba hodnotit komplexně, a nikoli zvlášť pro jednotlivé obory, na které se lékařská věda formálně dělí. Lze jej považovat za ustálený po skončení kontinuálně probíhající léčby předpokládaného vývoje následků zdravotního poškození. Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 21 Cdo 149/2009 ze dne 10. 8. 2010.

¹⁵³ Pokud nebylo bodové ohodnocení posuzovaných následků uvedeno v přílohách č. 2 a 4 této vyhlášky, použije se bodové ohodnocení za následky, s nimiž lze posuzované následky nejspíše srovnávat podle jejich povahy a rozsahu.

¹⁵⁴ Viz § 6 odst. 1 písm. a) a b) zrušené vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění.

¹⁵⁵ Viz § 7 odst. 3 téže zrušené vyhlášky č. 440/2001 Sb.

¹⁵⁶ Viz stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 203/2010 ze dne 12. 1. 2011.

Zatímco „základní“ ohodnocení¹⁵⁷ nečinilo v právní praxi významné potíže, dosavadní judikatura týkající se přiměřeného zvýšení odškodnění ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele dle ustanovení § 7 odst. 3 „bodové“ vyhlášky č. 440/2001 Sb. procházela neustálým vývojem. Judikatura týkající se této problematiky byla zpočátku velmi různorodá, protože Nejvyšší soud České republiky a Ústavní soud České republiky zaujaly k navýšení zpočátku odlišné postoje.

Judikatura Nejvyššího soudu ČR vycházela z restriktivního pojetí možnosti mimořádného zvyšování náhrady a opírala se v tomto směru o (velmi přísné) závěry vyjádřené v rozsudku Nejvyššího soudu ČSSR **sp. zn. 1 Cz 60/88** ze dne 31. 10. 1988, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 10/1992. Přistoupit k přiměřenému zvýšení bylo podle tohoto rozsudku možné *„jen zcela výjimečně v případech hodných mimořádného zřetele, kdy kulturní, sportovní či jiné zapojení poškozeného před úrazem bylo na vysoké úrovni a mimořádné“*. Samo základní odškodnění za bolest a ztížení společenského uplatnění představuje dle rozsudku *„náhradu za prokazatelné nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného a pro uspokojování i plnění jeho životních a společenských potřeb a úkolů“*.

Toto rozhodnutí bylo podrobena kritice odborné veřejnosti, která namítala, že navýšení odškodnění za této situace by přicházelo v úvahu jen u osob, které před poškozením vynikaly ve svém oboru vysoce nadprůměr (vrcholoví sportovci, významní umělci a vědci, vysoce postavení manažeři apod.).¹⁵⁸ Je pak otázkou spíše filozofickou, zda ztráta dolní končetiny má za následek závažnější ztížení společenského uplatnění pro ředitele podniku nebo pro běžného řadového zaměstnance či dokonce pro člověka momentálně bez zaměstnání. Vojtek¹⁵⁹ argumentuje tím, že nejde o porušení zásady rovnosti, neboť ta by byla porušena pouze tehdy, jestliže by se k různým subjektům, které se nacházejí v obdobné situaci, přistupovalo rozdílně, aniž by pro to existovaly objektivní a rozumné důvody.

¹⁵⁷ Za základní ohodnocení Nejvyšší soud České republiky považuje úplné bodové ohodnocení provedené lékařem (znalcem) v lékařském posudku včetně případného zvýšení dle ustanovení § 6 vyhlášky.

¹⁵⁸ VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. *Soudní rozhledy*. 2007, č. 8, s. 294. ISSN: 1211-4405 nebo VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013, č. 4, s. 4. ISSN 1211-5347.

¹⁵⁹ VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013, č. 4, s. 4. ISSN 1211-5347.

Restriktivní přístup Nejvyššího soudu ČR a hledisko mimořádnosti (výjimečnosti) byly právě jedním z důvodů, proč byl Ústavnímu soudu ČR předložen soudcem Obvodního soudu pro Prahu 1, J. Jirsou, **návrh na zrušení tehdejšího ustanovení § 444 odst. 2 ObčZ**, který zavazoval soud k aplikaci „bodové“ vyhlášky č. 440/2001 Sb., pro rozpor s ústavním pořádkem.¹⁶⁰ Návrh byl shledán nedůvodným a bylo o něm rozhodnuto zamítavým nálezem Ústavního soudu České republiky sp. zn. **Pl. ÚS 50/05** ze dne 16. 10. 2007. Z odůvodnění nálezu považuji za vhodné vyzdvihnout tyto závěry:

- a) ustanovení § 444 odst. 2 ObčZ je typické zmocňovací ustanovení, které není samo o sobě protiústavní,
- b) Ústavní soud ČR nepovažuje zákonodárcem zvolenou metodu paušálních náhrad za protiústavní,
- c) pokud je soud přesvědčen o protiústavnosti vyhlášky č. 440/2001 Sb., pak je dle čl. 95 odst. 1 Ústavy soudce povinen takové podzákonné pravidlo chování v konkrétní věci nepoužít,
- d) pokud soud vyhlášku č. 440/2001 Sb. nepoužije, musí v odůvodnění výroku objasnit důvody, které ho k takovému rozhodnutí vedly, včetně důvodů, pro které podzákonné pravidlo neaplikoval,
- e) Obvodnímu soudu pro Prahu 1 chybí dle Ústavního soudu ČR odvaha posoudit žalobu ve smyslu výše uvedených principů,
- f) navrhovatel – Obvodní soud pro Prahu 1 z hlediska obsahového nesměřoval svůj návrh proti zákonu, ale proti vyhlášce č. 440/2001 Sb., k čemuž není aktivně legitimován.

¹⁶⁰ Navrhovatel kromě jiného uvedl, že celý systém odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění je celý nedůstojný, odporující principům, které je nutno cítit v demokratické společnosti. Jde o zásadní neúctu k právům člověka, a tedy o rozpor s ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy. Způsob odškodňování je nedůstojný tím spíše, pokud umožňuje soudům zvyšovat odškodnění stanovené podle zákona ve spojení s vyhláškou pouze ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele dle § 7 odst. 3 vyhlášky. K návrhu na zrušení ustanovení § 444 odst. 2 ObčZ podobněji v článku samotného navrhovatele viz JIRSA, Jaromír. Odškodňování újmy na zdraví – aneb ohlednutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň. In: Právní prostor [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucnazaroven>.

V nálezu se Ústavní soud ČR vyjádřil i k podmínkám pro navýšení náhrady za ztížení společenského uplatnění dle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. Konstatuje, že je sice pravdou, že judikatura obecných soudů tenduje spíše k restriktivnímu použití tohoto ustanovení, avšak její závěry nevyklučují, aby navrhovatel neshledal existenci podmínek rovněž v předmětném sporu, a odkazuje přitom na svůj dřívější nález sp. zn. **III. ÚS 350/03**¹⁶¹ ze dne 29. 9. 2005. V tomto nálezu Ústavní soud ČR podrobil řízení před obecnými soudy kritice a zdůraznil, že „*si lze jen stěží představit lepší příklad případu hodného mimořádného zřetele podle § 7 odst. 3 příslušné vyhlášky, než je **nevratné a trvalé poškození zdraví, v důsledku něhož došlo k označenému omezení funkčnosti jednoho z nejvýznamnějších orgánů v lidském těle jako celku (ledvin), a to nesprávným, nezodpovědným a neprofesionálním přístupem operátora***“. Ústavní soud ČR dále v tomto nálezu formuloval kritéria, k nimž by mělo být při rozhodování o navýšení náhrady přihlédnuto (v dané věci byly splněny):

- a) závažnost způsobené škody na zdraví, tj. zda byly zasaženy (poškozeny) životně důležité orgány,
- b) možnost vyléčení či eliminace způsobené škody, tj. zda v důsledku poškození je poškozená omezena ve svém způsobu života a jestli je nucena k pravidelným kontrolám u lékařů, dalším operativním zákrokům či se v důsledku poškození zdraví stala alespoň do určité míry závislá na přístrojovém vybavení,
- c) míra zavinění operátora, tj. nakolik došlo k odchýlení od standardního (řádného) postupu.

Současně Ústavní soud ČR apeloval na **respektování principu proporcionality**, kdy obecné soudy při posuzování mimořádných případů mají určitý

¹⁶¹ V daném případě šlo o specifický případ, kdy při gynekologické operaci v roce 1984 opomněl operátor poškozené odvázat podvázaný pravý močovod. Následky chybného lékařského zákroku (odumření pravé ledviny) byly zjištěny až téměř po 10 letech (1993), v důsledku přetrvávající hypertenze. Dovolací soud se přidržel ustálené soudní praxe a ztotožnil se s názorem Krajského soudu v Plzni, že v daném případě nejsou splněny podmínky pro mimořádné navýšení ZSU dle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. Podle závěrů znalců se poškozená přes ztrátu ledviny nedostala do situace, kdy by bylo její vnitřní prostředí významně poškozeno. Poškozená je od roku 1985 v invalidním důchodu, osobou zdravotně postiženou pro těžkou vadu pohybového ústrojí, a ztráta některých příležitostí uplatnit se v životě a ve společnosti je zapříčiněna jinými důvody, než ztrátou ledviny.

prostor k úvaze, jakého násobku použijí.¹⁶² Musí však dbát na to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi touto přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou újmou (ztráta ledviny) existoval vztah přiměřenosti.

Vojtek,¹⁶³ soudce Nejvyššího soudu ČR, závěry Ústavního soudu kritizuje a uvádí, že *„je vidět, že Ústavní soud zde opustil nejen mantinely definice pojmu ztížení společenského uplatnění, jak vyplývají z odškodňovací vyhlášky, tak samotný logický a gramatický výklad tohoto zákonného pojmu, neboť pro účely toho, jak má být nahrazena újma poškozeného, který je v důsledku zdravotní újmy eliminován ve společenském životě, považoval za významné kromě jiného i to, jaká byla míra zavinění škůdce. Jde nepochybně o okolnost, která z hlediska rozsahu následků a jejich dopadu do poměru poškozeného není rozhodující, a z tohoto pohledu získává zvýšení odškodnění jakýsi nepatřičný sankční přídech“*.

S limitací „bodovou“ vyhláškou si soudní praxe v současné době poradila poměrně volným výkladem § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. S vývojem judikatury bylo přehnaně restriktivní pojetí, zřejmě pod vlivem „uvolněnější“ judikatury Ústavního soudu ČR, postupně překonáno a nejnovější judikatura Nejvyššího soudu ČR je za dodržování principu proporcionality poměrně konzistentní. Mimořádné zvýšení náhrady dle § 7 odst. 3 „bodové“ vyhlášky č. 440/2001 Sb. se již neomezuje pouze na případy vysoké a mimořádné úrovně předchozího uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, nýbrž je přiznáváno i v případech dalších, a to nejen v případech poškozených nezletilých dětí,¹⁶⁴ kde by tato podmínky již z logiky věci byla jen obtížně splnitelná, ale zejména i v případech, kdy poškozený je pro následky úrazu prakticky téměř vyřazen z běžného života a jeho předpoklady uplatnit se ve společnosti jsou naprosto ztraceny.^{165,166}

¹⁶² V rozhodovací praxi soudů se u ztížení společenského uplatnění postupně ujala metoda navyšování odškodnění prostřednictvím násobků původně stanoveného „základního“ bodového hodnocení. S násobky pracuje i Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. Pl. 50/05.

¹⁶³ VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. *Soudní rozhledy*. 2007, č. 8, s. 294. ISSN: 1211-4405.

¹⁶⁴ Viz relevantní judikatura Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 2596/2006 ze dne 16. 10. 2008 nebo rozsudek sp. zn. 25 Cdo 4916/2007 ze dne 26. 11. 2009.

¹⁶⁵ Za zmínku stojí rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 759/2005 ze dne 27. 4. 2006, kdy byl žalobkyni ve věku 24 let přiznán šestinásobek základního bodového ohodnocení tentokrát již podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. (17.000.000,-Kč) za ztížení společenského uplatnění. V důsledku úrazu došlo u žalobkyně ke ztrátě hybnosti, gnostických a komunikačních schopností, je nepohyblivá,

Kritici paušálních náhrad dle „bodové“ vyhlášky poukazují mimo jiné na nedostatečnou výši soudy přiznávaného odškodnění nemajetkových újem v absolutních částkách. Zejména odškodňování fatálních zdravotních následků, které vyřazovaly poškozeného z dosavadního života, podle vyhlášky č. 32/1965 Sb. bylo neadekvátní a v konkrétních případech často hraničilo až s dehonestací tak významné hodnoty, jíž je zdraví člověka. Z tohoto důvodu lze v soudní praxi vysledovat velmi problematickou situaci,¹⁶⁷ kdy poškození hledali jakékoliv možné soudy akceptovatelné cesty, aby za způsobenou nemateriální újmu obdrželi co nejvyšší možné odškodnění.

Jednou z těchto cest bylo podávání dvou žalob, kdy se žalobci jako poškození na základě identického skutku domáhali odškodnění nemajetkové újmy nejen z titulu náhrady škody na zdraví dle § 444 odst. 1 ObčZ v prvním stupni u okresního soudu, ale i z titulu ochrany osobnosti dle § 13 odst. 2 a 3 ObčZ v prvním stupni u krajského soudu.¹⁶⁸ Přípustnost obou nároků dovodil Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 30 Cdo 154/2007 ze dne 28. 6. 2007, v němž došel k závěru, že **oba nároky jsou zcela svébytné a samostatné**, podmíněné rozrůzněnou sférou ochrany, kterou poskytuje občanský zákoník. Tento právní názor však nebyl sdílen právní praxí ani teorií konstantně, bez pochybností. Správnost závěrů tohoto rozhodnutí se stalo předmětem polemiky řady odborníků,¹⁶⁹ kteří poukazují na konkurenci obou ustanovení ObčZ,¹⁷⁰ protože v obou řízeních se poškození domáhali v podstatě totéž, tj. odškodnění

trvale odkázána na péči jiné osoby v základních osobních potřebách, její stav vyžaduje neustálou rehabilitaci a podle lékařských prognóz není naděje na zlepšení. Jde tedy o případ trvalého fatálního zdravotního poškození bez naděje na zlepšení za situace, kdy poškozená dle zjištění odvolacího soudu vedla před úrazem běžný společenský, kulturní a rodinný život, aniž by v některé z těchto sfér žalobkyně žila jakkoli mimořádně.

¹⁶⁶ Viz stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. Cpjn 203/2010 ze dne 12. 1. 2011.

¹⁶⁷ Ryška označil tuto situaci za „systémově nepřilíš žádoucí jev“. Viz RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16, s. 591. ISSN 1210-6410.

¹⁶⁸ Je nutné upozornit na skutečnost, že zatímco odpovědnost za zásah do ochrany osobnosti dle § 13 ObčZ byla odpovědností objektivní, tj. nevyžadovalo se zavinění na straně škůdce, odpovědnost za škodu na zdraví dle § 444 odst. 1 ObčZ byla odpovědností subjektivní.

¹⁶⁹ RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16, s. 591. ISSN 1210-6410 nebo ŽDÁREK, Roman. Souběžné uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a nároků z titulu porušení práva na ochranu osobnosti. *Soudní rozhledy*, 2013, č. 4, s. 126. ISSN 1211-4405.

¹⁷⁰ Vrchní soud v Olomouci v usnesení sp. zn. 1 Cdo 201/2007 ze dne 14. 5. 2008 konstatoval, že práva z odpovědnosti za způsobenou škodu a z porušení osobnostních práv, zejména v dílčích nárocích na odškodnění bolestného a ztížení společenského uplatnění, oproti právu na náhradu nemajetkové újmy, si **konkurují**, neboť jsou hodnoceny na základě zčásti totožných a zčásti velmi příbuzných skutkových tvrzení. Přesto akcentoval, že jde o **instituty zcela samostatné**, a proto je nutné k jejich uplatnění poskytnout soudu taková skutková tvrzení k následkům tvrzeného zásahu, aby bylo možno odlišit práva a

nemajetkové újmy za ublížení na zdraví. Ryška¹⁷¹ říká, že duplicitním hodnocením na lidském zdraví vzniklé nemajetkové újmy by docházelo k porušování obecné právní zásady *non bis in idem*, neboť by soudy řešily v obou řízeních stejný skutek (stejně poškození zdraví). Je rovněž otázkou, zda nároky vzniklé v režimu náhrady škody na zdraví (bolestné a ZSU dle § 444 odst. 1 ObčZ) nejsou speciálními nároky ve vztahu k obecným nárokům vzniklým v režimu ochrany osobnosti (§ 13 odst. 2 a 3 ObčZ).

V této souvislosti je důležité upozornit na rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 2/2010 ze dne 5. 5. 2010, který konstatoval, že: *„Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zák. a nárok na náhradu škody na zdraví za bolest a ztížení společenského uplatnění podle ustanovení § 444 odst. 1 a 2 obč. zák. nebo podle ustanovení § 372 zákona č.262/2006 Sb., zákoníku práce, v platném znění (dále jen zákoníku práce) jsou totiž samostatné právní prostředky ochrany fyzické osoby, a proto je nelze uplatnit na základě totožných skutkových tvrzení.*

Na závěr lze shrnout, že podle dosavadní judikatury nepochybně existovaly situace, ve kterých ochrana osobnosti v souvislosti s poškozením zdraví měla své místo, a **duplicitní uplatňování nároků** na náhradu újmy **bylo možné**. Žaloby na ochranu osobnosti se však musely týkat **odlišných věcí** (v procesním slova smyslu), tj. skutků, nároků (jakkoli pojmenovaných). O odlišnosti skutku v obou právních režimech šlo hovořit kupříkladu v souvislosti s poskytováním zdravotní péče, kdy mohlo dojít k porušení práva na tělesnou integritu bez poškození zdraví, a to v důsledku absence informovaného souhlasu pacienta, kdy předmětem ochrany osobnosti je odlišný osobnostní statek než lidské zdraví (právo na informace).¹⁷²

S příchodem nového občanského zákoníku (od 1. 1. 2014), kdy právní úprava zcela opustila systém bodového hodnocení a ponechává výši náhrady za nemajetkové újmy při ublížení na zdraví zcela na vůli soudu, pozbyla smysl odborná diskuze, zda bylo možné prostřednictvím „bodové“ vyhlášky dosáhnout adekvátního a důstojného

nároky z odpovědnosti za škodu a z odpovědnosti za porušení osobnostních práv a najisto postavit předmět řízení.

¹⁷¹ RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16, s. 591. ISSN 1210-6410 anebo také rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 2/2010 ze dne 5. 5. 2010.

¹⁷² K tomu více RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16, s. 591. ISSN 1210-6410.

odškodnění. Neexistuje tak nadále ani důvod k nesmyslnému hledání odlišností mezi nároky na odškodnění bolesti a ZSU a nároky z titulu ochrany osobnosti. Podle nového kodexu je právo na peněžní odčinění imateriální újmy jednotnou kategorií (upravenou výlučně v části čtvrté v § 2894 a násl. NOZ), bez ohledu na hmotněprávní důvod jejího vzniku.¹⁷³

5.1.2 Vytrpěné bolesti dle § 2958 NOZ

V ustanovení § 2958 NOZ není pojem bolesti definován, lze proto předpokládat, že zákon má pod tímto pojmem na mysli tu kategorii, která je ustálena v dosavadní soudní judikatuře a doktríně. Legální, byť podzákonnou, definici bolesti obsahovala v § 2 odst. 1 vyhláška č. 440/2001 Sb., podle níž se za bolest považovalo „*každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.*“ Přičemž bolestným se jednorázově odškodňovaly, resp. zmírňovaly nejen bolesti poškozeného způsobené ublížením na zdraví, tj. samotnou škodnou událostí, ale rovněž i bolestné prožitky způsobené poškozenému v důsledku léčení, nebo odstraňováním následků. Bolest tak rozlišujeme fyzickou a psychickou. Fyzickou bolest pociťuje člověk v souvislosti se zásahem do tělesné integrity, tj. v důsledku poškození tkáně. Psychická bolest je až duševní reakcí na poruchu zdraví člověka a často je spojena s bolestí fyzickou. Může mít podobu stresu, deprese a strachu z dalších následků.

Tento tradiční institut byl obsažen již v ustanovení § 1325 OZO (v Rakousku je v § 1325 ABGB vlastně obsažen dodnes), který zakládal právo na „bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem“, a to na výslovnou žádost poškozeného. Jednalo se o jeden z dílčích nároků nemajetkové povahy po nárocích majetkových (náklady na léčení, ušlý výdělek). Jeho obsahem byla náhrada za vytrpěné bolesti při poranění, ale i náhrada za samotnou újmu na zdraví.¹⁷⁴

¹⁷³ SVOBODA, Karel. Odškodňování imateriální újmy na zdraví podle starého a podle nového občanského zákoníku. *Rekodifikace & praxe*. 2013, č. 2, s. 5. ISSN 1805-6822.

¹⁷⁴ Ustanovení § 1325 OZO (ABGB): „*Kdo někoho poškodí na jeho těle, uhradí náklady na léčbu poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek anebo, stane-li se poškozený nezpůsobilým vydělávat, také výdělek, který mu v budoucnosti ujde, a zaplatí mu, požádá-li o to, kromě toho i bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.*“ Viz KOZIOL, Helmut. BYDLINSKI, Peter. BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkomentar zum ABGB: allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer, 2005, s. 1411. ISBN 3-211-23827-1.

Bezouška¹⁷⁵ přehodnotil stávající pojení náhrady za vytrpěné bolesti (zahrnující každé tělesné a duševní strádání) a tvrdí, že pokud nový občanský zákoník hovoří o bolesti, má tím na mysli toliko bolest fyzickou a jiné nemateriální následky odčिňuje až prostřednictvím nové kategorie tzv. jiných nemajetkových újem a v některých případech i v rámci ztížení společenského uplatnění. Jiný názor zastává Vojtek,¹⁷⁶ soudce Nejvyššího soudu České republiky, který setrvává na stávajícím pojetí a uvádí, že smyslem náhrady za bolest je odškodnit nejen utrpení tělesného a duševního rázu, nýbrž i některé související průvodní stavy, jako je diskomfort, stres či obtíže spojené s utrpenou zdravotní újmou, a to v rozsahu, v němž tyto zásahy do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisí s bolestí. Překračují-li ovšem další potíže obvyklou zátěž poškozeného při podrobení se omezením plynoucím z léčby, bude namíste je již radit pod tzv. jinou nemajetkovou újmu.

5.1.3 Další nemajetkové újmy dle § 2958 NOZ

Podle ustanovení § 2958 NOZ má být vedle vytrpěné bolesti poškozenému poskytnuta nově i peněžitá náhrada, která plně vyváží další jeho nemajetkové újmy. Oproti bolestnému a ztížení společenského uplatnění jako dosavadní doktrínou a soudní praxí definovaných nároků je pojem dalších nemajetkových újem kategorií dosti neurčitou a dosud nepojmenovanou. Důvodová zpráva se k tomuto pojmu vůbec nevyjadřuje. Podle Vojtka,¹⁷⁷ který setrvává na stávajícím pojetí bolestného a ztížení společenského uplatnění, jde o jakousi kategorii zbytkovou, která bez bližšího určení slouží k odčinění ostatních újem spojených s ublížením na zdraví, které není možné nahradit prostřednictvím dvou výše uvedených nároků. Může tedy jít o nepříznivé dopady do sféry poškozeného, které nejsou bolestivé a nejsou trvalého charakteru. Zejména by se mělo jednat o různá dočasná omezení v dosavadních aktivitách a v běžném životě (přísná dieta, diskomfort při dlouhodobé hospitalizaci přesahující obvyklou délku v obdobných případech, mnohatýdenní přišití končetiny v nepřírozené

¹⁷⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1706-1707. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁷⁶ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1102. ISBN 978-80-7478-630-3.

¹⁷⁷ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1102. ISBN 978-80-7478-630-3.

poloze při tvorbě a přenosu různých laloků při rekonstrukční chirurgii apod.), která jsou vnímána poškozeným natolik intenzivně, že je namístě je rovněž odškodnit peněžitou náhradou.

Výše uvedené názory spoluautorů komentářů k novému občanskému zákoníku týkající se tzv. dalších nemajetkových újem jsou však v této chvíli pouze domněnkami a bude záležet především na judikatuře českých soudů, aby tento vágní pojem obsahově vymezila. Protože však P. Vojtek je soudcem Nejvyššího soudu České republiky, předpokládám, že judikatura se vydá názorově jeho směrem. Půjde tedy v souladu s názorem Vojtka o kategorii pouze zbytkovou, a co nepůjde odškodnit prostřednictvím bolesti či ztížení společenského uplatnění, nahradí se v rámci této kategorie, aby smysl ustanovení § 2958 NOZ byl naplněn, tj. aby byly odčiněny všechny negativní zásahy do nemateriální sféry poškozeného.

5.1.4 Ztížení společenského uplatnění dle 2958 NOZ

V ustanovení § 2958 NOZ není ani tento pojem definován. Stejně jako u bolesti, lze proto vyjít z definice obsažené ve vyhlášce č. 440/2001 Sb. Podle § 3 této vyhlášky se ztížením společenského uplatnění rozumí takové „*následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a mají prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví.*“¹⁷⁸

Tento pojem byl prvně použit v zákoně č. 40/1964 Sb. Zajímavostí je, že předcházející právní úprava takový pojem neznala a trvalé následky spojené s poškozením zdraví se srovnávaly zejména se ztrátou lepšího zaopatření (§ 1326 OZO o zohydění) a označovaly tento nárok dokonce za ryze majetkový. V rakouském ABGB absentuje obdobný pojem *odnes*, trvalé následky jsou subsumovány pod

¹⁷⁸ Konkrétně se může jednat zejména o pro trvalé následky nucenou změnu zaměstnání, omezené možnosti v dalším vzdělávání, omezení ve sportovním vyžití a trávení volného času vůbec, ztrátu sociálních kontaktů, nesoběstačnost a odkázanost na pomoc třetích osob.

bolestné a doplněny nárokem na náhradu za trvalý následek v podobě zohyzdění (§ 1326 ABGB), zejména v případě, pokud poškozenou je žena.¹⁷⁹

Účelem ztížení společenského uplatnění je poskytnout poškozenému jednorázovou náhradu za to, že po ublížení na zdraví nemůže vést pro trvalé následky plnohodnotný život. Trvalé následky mohou mít podobu fyzickou i psychickou. Lze mezi ně zařadit různé formy zohyzdění, ztrátu končetiny, omezení hybnosti, ztrátu reprodukční schopnosti, depresivní či paranoidní stavy apod. Východiskem je styl a kvalita života konkrétního poškozeného před ublížením na zdraví a jeho posouzení v porovnání se stavem, který se ustálil po proběhlé léčbě, tj. nakolik jsou nynější možnosti poškozeného pro uplatnění v životě a ve společnosti omezeny či ztraceny.¹⁸⁰ Dosavadní judikatura došla k závěru,¹⁸¹ že v případě poškození zdraví krátce po narození (u batolete) nelze sice hodnotit, nakolik trvalé následky konkrétně zasáhly do jeho dosavadního způsobu života, ale musí se zohlednit, že s následky se bude poškozené batole vyrovnávat po celý život, tj. od dětství přes školní věk a dospívání, hledání partnera a založení rodiny, výběr zaměstnání, provozování sportu, jiných zálib apod. Pokud by se již ustálený zdravotní stav poškozeného v průběhu času dále zhoršil, lze z titulu ztížení společenského uplatnění přiznat i další částku.¹⁸²

Ztížení společenského uplatnění je dle zákona podmíněno tím, že poškození zdraví vyvolává „překážku lepší budoucnosti“. Tento pojem je dosti neurčitý a jedná se zřejmě o formulační nedostatek. Zákonodárce chtěl tímto způsobem nejspíše vyjádřit odlišným způsobem to, co bylo dosavadní podstatou tohoto nároku, tj. že poškozený ztratil pro trvalé následky příležitost zapojit se do různých sfér uplatnění v životě. Určitě to neznamená, že se budou odškodňovat jen ty možnosti poškozeného, které by se bez poškození zdraví snad měly někdy v budoucnosti zlepšit. Podle Vojtka je

¹⁷⁹ Ustanovení § 1326 OZO (ABGB): „Byla-li poškozená osoba **zlým nakládáním zohyzděna**; musí se, **zvláště je-li ženského pohlaví**, potud k této okolnosti **přihlížeti**, pokud může to býti **na překážku jejímu lepšímu zaopatření**.“ Viz

¹⁸⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1709. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 2596/2006 ze dne 16. 10. 2008.

¹⁸² Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. 1 Cz 23/83 ze dne 29. 7. 1983 (Rc 9/1986).

„překážka lepší budoucnosti“ zřejmě nedomyšlenou modernizací a transformací „překážky lepšího zaopatření“ (§ 1326 OZO o zohyzdní) do nemateriální podoby.¹⁸³

5.1.5 Určení výše náhrady

Jak již bylo řečeno, právní úprava v novém občanském zákoníku zcela opustila systém bodového ohodnocení a ponechává určení výše náhrady za nemajetkové újmy **na vůli soudu**. Důvodová zpráva argumentuje tím, že soukromý život jako takový je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech natolik individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost poškozeného nebo ztráta blízkého člověka, není důvodná. V souvislosti s tím odkazuje na zahraniční právní úpravy (na francouzský Code civil a na švýcarský Zivilgesetzbuch), ale i na současnou právní úpravu ochrany osobnosti a nekalé soutěže, kde náhrada nemajetkových újem rovněž nebyla do současné doby co do výše konkrétně stanovena, aniž by to v rozhodovací praxi činilo potíže. Úmyslem zákonodárce dle důvodové zprávy je oprostit soudní praxi od domnělého vlivu moci výkonné, která údajně prostřednictvím pravidel obsažených v „bodové“ vyhlášce nepřipustně limitovala soudy v možnosti přiznat spravedlivou a dostatečnou náhradu zejména za závažné trvalé zdravotní následky.¹⁸⁴

Soud při určení výše náhrady vychází po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. od 1. 1. 2014) pouze z těchto zákonných pravidel:

- a) odčinění má být **přiměřené** (§ 2951 odst. 2 NOZ),
- b) výše peněžité náhrady musí být určena tak, aby **plně vyvážila** vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a, vznikla-li v důsledku poškození zdraví překážka lepší budoucnosti, i ztížení společenského uplatnění (§ 2958 věta první NOZ). Nelze-li takto výši náhrady takto určit, stanoví se **podle zásad slušnosti** (§ 2958 věta druhá NOZ).

¹⁸³ ŠVESTKA, J., DVORŇÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1104. ISBN 978-80-7478-630-3.

¹⁸⁴ Důvodová zpráva k § 2951 až § 2971 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Ze zákonného textu tak vyplývá, že výši náhrady lze podle § 2958 NOZ určit **dvěma způsoby**. Primárně má být výše náhrady určena tak, aby výše popsané nemajetkové újmy byly plně vyváženy peněžitou náhradou, což odporuje faktu, že nemajetkovou újmu nelze dost dobře objektivně kvantifikovat. Jde o úkol prakticky nemožný, neboť nemajetková újma nemá svůj peněžitý ekvivalent. Jen těžko lze uvažovat nad tím, že by zdraví jakožto nejcennější hodnota člověka by se dala plně vyvážit peněžitou náhradou. Právě z tohoto důvodu, což nový občanský zákoník pomíní, má u nemajetkových újem peněžitá náhrada tzv. kompenzační (satisfakční) funkci, tj. negativní dopady do těchto hodnot nemají být napraveny, nýbrž se mají zmírnit (kompenzovat) peněžitým plněním.¹⁸⁵ Nepůjde-li takto plnou kompenzací určit, užije se dle zákona subsidiárně pravidlo, podle kterého má být výše náhrady určena podle zásad slušnosti (ekvity). V obou případech (plná náhrada, zásady slušnosti) se jedná o zcela vágní pojmy, které nejsou po obsahové stránce v právu definovány. Je zřejmé, že ve skutečnosti se budou obě pravidla prolínat. Podle Bezoušky¹⁸⁶ slušnost v sobě zahrnuje především požadavek ohleduplnosti vůči oběti. Pokud tedy zákonodárce stanoví, že má být nemajetková újma plně vyvážena, soudce vždy musí zohlednit všechny okolnosti konkrétního případu a určit výši náhrady tak, aby vyhovovala zásadám slušnosti, tj. aby odpovídala celospolečenskému konsensu, co je spravedlivé. Ačkoliv je nemajetková újma vždy subjektivní, soudce při rozhodování bude muset vycházet z určitých **objektivizačních kritérií** tak, aby jeho rozhodnutí bylo **předvídatelné**, tj. aby v obdobných případech bylo rozhodnuto obdobně (§ 13 NOZ). Za této situace se jeví primární pravidlo pro určení výše náhrady jen jako prázdná proklamace.

Aby rozhodnutí soudu bylo spravedlivé (předvídatelné), musí soud v souladu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu České republiky¹⁸⁷ a novým občanským zákoníkem¹⁸⁸ v každém jednotlivém posuzovaném případě respektovat a aplikovat **ústavní princip proporcionality (přiměřenosti)**. Ústavně konformní aplikace principu

¹⁸⁵ K nevyčíslitelnosti nemajetkové újmy se vyjadřoval i Ústavní soud České republiky v usnesení sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002 ve věci ztráty osoby blízké. Podle Ústavního soudu ČR by se mělo vždy jednat „o gesto slušnosti a spravedlnosti, které ale nemůže žádným způsobem odčinit dopady tak tragické události.“

¹⁸⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1709. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁸⁷ Tento princip je prosazován Ústavním soudem České republiky pro oblast ztížení společenského uplatnění při ublížení na zdraví, aby zabránil podhodnocení nemajetkových újem (III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005).

¹⁸⁸ To, že má být výše odškodnění přiměřené, je stanoveno v obecném ustanovení v § 2951 NOZ.

proporcionality má zabránit finančnímu podhodnocení či nadhodnocení nemajetkové újmy způsobené poškozenému, přičemž porušením principu proporcionality může dojít k zásahu do jeho ústavně zaručeného práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 LZPS).

Zrušení „bodové“ vyhlášky vyvolalo v právní praxi obavy, zda bude v možnostech českých soudů v příštích několika letech naplnit principy legitimního očekávání a právní jistoty, aniž by měly legislativně podchycený rámec pro své rozhodování.¹⁸⁹ Bezouška¹⁹⁰ dodává, že tyto obavy zcela opomíjí skutečnost, že ačkoliv byla „bodová“ vyhláška základní podkladovou deskou, dosavadní judikatura je od ní emancipovaná. Pro mnohé může být překvapující, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku nevyklučuje, aby si soudní praxe vytvořila vlastní podrobnější pravidla.¹⁹¹ Cituji: „*Pocítují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*“ Sjednocenými pravidly by měly být eliminovány dopady zrušení poměrně spolehlivého a exaktního základu pro vyčíslení náhrady, jakým „bodová“ vyhláška č. 440/2001 Sb. byla.

Za zmínku stojí, že výše náhrady je určována podle volné úvahy soudu i **v německé právní oblasti** (Rakousku a Německu), kde s ohledem na nedostatek zákonné úpravy, je náhrada nemateriální újmy dílem převážně judikatury.¹⁹² Rakouská a německá soudní praxe při rozhodování o výši odškodnění zohledňuje všechny okolnosti konkrétního případu a kromě toho si vypomáhá různými nezávaznými pomůckami – v Rakousku neoficiálními sazbami (tarify) počítanými podle dnů vytrpěné bolesti (*Schmerzengeldsätze*) a v Německu soukromými sbírkami soudních rozhodnutí,

¹⁸⁹ K hodnocení staré a nové právní úpravy nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení blíže v podkapitole 5. 3. této práce.

¹⁹⁰ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1710. ISBN 978-80-7400-287-8.

¹⁹¹ Důvodová zpráva k § 2951 až § 2971 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹⁹² Výše náhrady se určuje podle volné úvahy i v Principech evropského deliktního práva (PETL). Dle čl. **10:301 odst. 2** musí být obecně při stanovení náhrady nemajetkové újmy zváženy všechny okolnosti případu, včetně závažnosti, trvání a následků újmy. Stupeň zavinění škůdce musí být vzat v potaz pouze, pokud významně přispělo k újmě poškozeného. **Čl. 10:301 odst. 3 PETL** stanoví, že v případě osobní újmy odpovídá nemajetková újma utrpení poškozeného (v ČR bolestné) a zhoršení jeho tělesného nebo duševního zdraví (v ČR ZSU). Při stanovení náhrady škody (včetně náhrady škody osobám s blízkým vztahem k zemřelému nebo k vážně zraněnému poškozenému) by měly být pro objektivně podobné újmy přiznávány srovnatelné částky.

kteří ukazují určitou výši bolestného za určitý typ zranění (*Schmerzensgeldtabellen*). K rakouskému a německému deliktnímu právu blíže v kapitole 7. této práce.¹⁹³

5.1.6 Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 NOZ)

Po široké debatě uvnitř i vně justice bylo z iniciativy Nejvyššího soudu České republiky ve spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí, pod odbornou garancí 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, přistoupeno k vytvoření **podpůrného materiálu** (pomůcky), který by měl zajistit po 1. 1. 2014 **vzájemně souměřitelná a předvídatelná rozhodnutí** (viz § 13 NOZ). Dne 12. 3. 2014 občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu ČR přijalo **doporučení** k aplikaci § 2958 NOZ s názvem „*Metodika Nejvyššího soudu České republiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)*“. O měsíc později dne 14. 4. 2014 byl text Metodiky zveřejněn i na internetových stránkách Nejvyššího soudu ČR http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/Metodika. Pod Rc 63/14 byla Metodika v určitém stupni rozpracovanosti publikována též ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, byť se nejedná o judikát ani sjednocující stanovisko.¹⁹⁴

Metodika Nejvyššího soudu ČR **nemá a nemůže mít závazný charakter** v tom smyslu, že by šlo o právní předpis, protože zákon s ničím takovým nepočítá. Její

¹⁹³ Viz německá literatura LANGE, Hermann. SCHIEMANN, Gottfried. *Schadensersatz*. 3. neubearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. s. 440. ISBN 3-16-147984-X a rakouská literatura KARNER, Ernst. Aktuelle Entwicklungen der Ersatzpflicht bei Personenschäden. In: <http://www.verkehrsrechtstag.at/> [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.verkehrsrechtstag.at/download.php?061db21a128b7efc255f6f1325656973>.

¹⁹⁴ Zveřejnění Metodiky na internetových stránkách Nejvyššího soudu ČR (www.nsoud.cz) v dubnu 2014 vyvolalo u právníkové veřejnosti i kritické reakce. Kupříkladu Lukáš Křístek na **právním blogu Jiné právo** (www.jinepravo.blogspot.cz) konstatoval, že tento postup je v rozporu s dělbou moci ve státě a znemožňuje odbornou i laickou diskuzi o problému. Křístkově přitakává Ivo Telec a v diskuzi pod článkem dodává, že k vypracování Metodiky se k jeho údivu chopil orgán, žádným zákonem k tomu nepovoláný. Nejvyšší soud ČR stanovil podle jeho názoru v podstatě něco jako "znalecký standard" a chová se proto právně nepřístojně. Na závěr konstatuje, že se jednoznačně jedná o narušení ústavně stanovené dělby veřejné moci, které je objektivně způsobitelné dílčím způsobem až poškodit základy právního státu. Michal Ryška reaguje na Metodiku smířlivěji a považuje ji za naprosto legitimní záležitost. Podle něj se nejedná o žádný závazný a formální pramen práva, ale o mimořádně užitečnou pomůcku. Viz KŘÍSTEK, Lukáš. Nejvyšší soud nahrazuje judikaturu a obchází moc zákonodárnou a výkonnou. In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2014/04/lukas-kristek-nejvyssi-soud-nahrazuje.html>.

neformální síla je však představována silou argumentace a její komplexností. Metodika by měla působit jako pomůcka k naplnění zásady slušnosti ve smyslu § 2958 NOZ. Proto Nejvyšší soud ČR doporučuje soudům, aby ji při rozhodování ve sporech o náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 NOZ využívaly a aby ve svých rozhodnutích zdůvodnily svůj postup podle pravidel v ní zakotvených. Současně Nejvyšší soud ČR vyzývá tímto veřejně soudce ke studiu Metodiky, k účasti na školicích akcích a žádá je o sdělování zkušeností s praktickým využitím Metodiky, aby mohl být v budoucnu tento provizorní materiál dále případně aktualizován - doplňován či zpřesňován. Lze proto předpokládat, že nižší soudy se budou touto výzvou řídit a Metodiku při rozhodování o nemajetkové újmě na zdraví respektovat. Kromě Metodiky Nejvyšší soud ČR na internetových stránkách také upozorňuje, že budou organizovány placené speciální nadstavbové kurzy pro znalce z oboru zdravotnictví, odvětví odškodňování nemateriálních újem na zdraví, pořádané Univerzitou Karlovou v Praze, 1. lékařskou fakultou ve spolupráci se Společností medicínského práva o. s. (nyní spolek).¹⁹⁵

Metodika Nejvyššího soudu ČR sestává ze čtyř částí: **A. Preambule** (úvod, obecný výklad), **B. Přehled bolesti** (bodové hodnoty bolestí), **C. Aktivity a Participace** (část Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, ve verzi upravené pro účely hodnocení ztížení společenského uplatnění) **D. Technická část** (tvorba posudků a kvalifikace znalců).

Metodika se koncentruje pouze na dosavadní dva dílčí nemajetkové nároky poškozeného – bolestné a ztížení společenského uplatnění. Stranou ponechává tzv. další nemajetkové újmy, které nový občanský zákoník nařizuje rovněž odčinit. Zpravidla se bude jednat o výjimečné případy, pro jejichž různorodost nebylo možné předem vytvořit vodítko pro určení výše náhrady.

Při **odčinění bolesti** využívá Metodika zčásti systému nastaveného zrušenou „bodovou“ vyhláškou č. 440/2001 Sb. Podle Metodiky je zde na místě dosavadní etiologický přístup vycházející z klasifikace bolestivých stavů podle postižení jednotlivých orgánů či částí těla a vyjadřující míry bolesti jako tělesného a duševního

¹⁹⁵ Viz www.skoleniznalcu.cz. Předpokladem úspěšného zakončení kurzu je zpracování znaleckého posudku a úspěšné obhájení včetně teoretické otázky. Znalecké posudky budou zpracovávány na webovém rozhraní (www.ztizeni.cz), které má být vytvořeno za účelem technické podpory a garance správnosti výpočtu. K tomu blíže D. technická část Metodiky.

strádání v souvislosti se zásahy do zdraví.¹⁹⁶ Příloha 1 vyhlášky č. 440/2001 Sb. byla podrobena revizi mnoha odborných lékařských společností¹⁹⁷ a na podkladě jejich doporučení byl vypracován nový přehled bodového ohodnocení bolesti, které má lépe vyjadřovat vzájemné proporce. Přehled bolesti je obsahem části B. Metodiky. Pro zjištění výsledné hodnoty se sčítají body z jednotlivých bolestivých stavů a v jejich rámci i z jednotlivých položek. Pro určení výše náhrady se výsledný bodový součet vynásobí částkou odpovídající hodnotě jednoho bodu. Hodnota jednoho bodu má v současné době dle doporučení Metodiky činit 251,28 Kč (namísto 120,-Kč dle zrušené vyhlášky).¹⁹⁸ Stejně tak jako podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., tak i podle Metodiky lze výši nároku vyčíslit až v době stabilizace bolesti. Výše náhrady může být posuzujícím lékařem upravena (**zvýšena**) v závislosti na **komplikovanosti léčby** ve vztahu k položkám, jichž se komplikace týká, **jestliže základní ohodnocení dostatečně nevystihuje závažnost újmy**.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Smyslem náhrady za bolest je dle Metodiky „vedle samotného bolestivého stavu odškodnit i určitou míru nepohodlí, stresu či obtíží spojených s utrpenou zdravotní újmou (srov. též obava ze ztráty života či vážného poškození zdraví ve smyslu § 2957, věty třetí, o. z.), a to v rozsahu, v němž tyto zásahy do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisí s bolestí obvykle doprovázející stavy popsané v jednotlivých položkách (tzv. bolest v širším smyslu). Případné další obtíže, jejichž míra je excesivní tím, že překračuje obvyklou zátěž poškozeného při podrobení se omezením plynoucím z léčby (nad rámec komplikací ocenitelných procentním zvýšením), představují další nemajetkovou újmu podle § 2958 o. z.“

¹⁹⁷ Například Česká chirurgická společnost, Česká společnost kardiovaskulární chirurgie, Česká neurologická společnost, Česká neurochirurgická společnost, Česká společnost otorinolaryngologie a chirurgie hlavy a krku, Ortopedicko-protetická společnost, Česká pneumologická a fizeologická společnost, Česká urologická společnost a Česká společnost pro úrazovou chirurgii.

¹⁹⁸ Hodnota jednoho bodu se dle Metodiky odvozuje od jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok/vznikla bolest (viz bod X. – průměrná mzda za rok 2013 činila 25 1280 Kč, tj. hodnota jednoho bodu činí 251,28 Kč, vznikla-li bolest v roce 2014). K výpočtu viz rozhovor s P.Vojtkem, soudcem Nejvyššího soudu ČR, který se podílel na sestavení Metodiky http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-petrem-vojkem-z-nejvyssiho-soudu-o-odskodneni-za-urazy-119-domaci.aspx?c=A140416_153519_domaci_hv.

¹⁹⁹ Dle Metodiky se rozlišují tyto stupně komplikací: **a) komplikace lehká** (vyžaduje krátkodobou léčbu, neprodlouží léčbu pro základní diagnózu; nemá prokazatelný vliv na celkový stav, např. povrchní rozpad nebo infekci rány, psychická alterace) - **zvýšení do 5 %**, **b) komplikace středně závažná** (vyžaduje dlouhodobou léčbu nebo další operaci, může prodloužit léčbu pro základní diagnózu, nebo vyžaduje další operace, např. flebotromboza, selhání osteosyntézy, hluboká infekce rány, compartment syndrom) - **zvýšení do 10 %**, **c) komplikace závažná** (v akutní fázi prudce zhorší zdravotní stav, vyžaduje intenzivní léčbu místní nebo celkovou, více reoperací, např. rozpad anastomozy, pneumonie, břišní compartment syndrom) - **zvýšení do 15 %**, **d) komplikace těžká** (celková, přechodně ohrožuje život, závažně ohrožuje zdraví, opakované chirurgické zákroky, např. orgánové selhání, proběhlá kardiopulmonální resuscitace) - **zvýšení do 20%**.

U **ztížení společenského uplatnění** Metodika doporučuje zcela nový systém, který umožňuje přihlídnout k odlišnostem každého jednotlivého případu.²⁰⁰ Východiskem nového systému je Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF) vypracovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO).²⁰¹

Nové pojetí by mělo vyloučit potíže, jimiž trpěla vyhláška č. 440/2001 Sb., zejména v otázce nežádoucího zdvojování téhož postižení pod různými položkami v příloze vyhlášky a dále pak při mimořádném zvyšování náhrady rozhodnutím soudu podle § 7 odst. 3, které do značné míry dle Metodiky devalvovalo preciznost základního bodového ohodnocení.

Třídění postižení podle tělesných struktur a funkcí má vystihnout dopady těchto postižení na schopnost člověka vykonávat běžné životní aktivity. Stupeň závažnosti trvalého zdravotního postižení se již nevyjadřuje bodovým součtem diagnóz, násobeným peněžitou hodnotou jednoho bodu, nýbrž je pojat jako procentní vyjádření ztráty životních příležitostí (lepší budoucnosti) ve škále 0 % až 100 % pro jednotlivé položky (domény) v devíti oblastech společenského zapojení,²⁰² jednak ve vztahu k průměrnému (obvyklému) poškozenému, jednak s přihlédnutím k individuálním odlišnostem každého jednotlivého případu. Při vhodném matematickém zpracování (vážený průměr jednotlivých kapitol) umožňuje tento systém zjistit i výsledné procentní omezení poškozeného ve všech oblastech společenského uplatnění. S určitým zjednodušením lze za stoprocentní považovat plné vyřazení poškozeného ve všech sférách (tj. plná ztráta kognitivních a pohybových funkcí, spojená s plnou ztrátou sebeobsluhy a jakéhokoliv zapojení se do společenských aktivit), a všechny mírnější formy postižení mají být odstupňovány směrem dolů. V souladu s dosavadní praxí by

²⁰⁰ Podle Metodiky má tento systém „vedle nezbytného odborného lékařského zařídění újmy zohledňovat i lépe definovaný a zdravotní újmě přiřazený rozsah postižení (omezení) jednak ve vztahu k průměrnému (obvyklému) poškozenému, a to zejména z pohledu všech myslitelných stránek lidského života, tj. všech oblastí, v nichž pro trvalé zdravotní následky dochází k omezení či dokonce k plnému vyřazení z možnosti se společensky uplatnit a naplnit tak zákonem předvídanou podmínku "lepší budoucnosti", jednak s přihlédnutím k individuálním odlišnostem každého jednotlivého případu.“

²⁰¹ Jedná se o celosvětově uznávanou a používanou systematiku trvalých zdravotních újem, vycházející z rozřídění postižení podle tělesných struktur a funkcí, jdoucí ovšem důsledněji do vystižení dopadů těchto újem na schopnosti poškozeného vykonávat běžné životní aktivity. V české verzi je Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (MKF) dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9867/klasifikace_funkcnich_schopnosti_disability_zdravi.pdf.

²⁰² Kapitola 1. **Učení se a aplikace znalostí**, kapitola 2. **Všeobecné úkoly a požadavky**, kapitola 3. **Komunikace**, kapitola 4. **Pohyblivost**, kapitola 5. **Péče o sebe**, kapitola 6. **Život v domácnosti**, kapitola 7. **Mezilidská jednání a vztahy**, kapitola 8. **Hlavní oblasti života**, a kapitola 9. **Život komunitní, sociální a občanský**.

mělo být k hodnocení trvalých následků přistoupeno teprve poté, co se zdravotní stav poškozeného relativně ustálí, zpravidla jde o jeden rok, ve výjimečných případech lze uvažovat o době delší, až do dvou let.

Tento způsob hodnocení vyžaduje určení výchozí částky, která představuje absolutní vyřazení ze všech sfér společenského uplatnění (100%). Po zhodnocení dosavadní soudní praxe a s přihlédnutím k zahraničním zkušenostem z některých evropských zemí, dospěla Metodika k závěru, aby se výchozí částka pohybovala kolem 10.000.000,-Kč.²⁰³ Aby byl zajištěn individuální přístup a zohledněny zvláštnosti každého jednotlivého případu, předpokládá se, že tato **zjištěná částka základního ohodnocení bude modifikována** několika výjimečnými okolnostmi: **a) věkem** poškozeného,²⁰⁴ **b) ztrátou skutečně výjimečně lepší budoucnosti (kariéry)** poškozeného,²⁰⁵ **c) důvody na straně škůdce podle § 2957 NOZ.**²⁰⁶ Individuální modifikace základní částky by se měly pohybovat v řádu desítek procent, maximálně na dvojnásobek.

S odstupem jednoho roku od vydání Metodiky lze konstatovat, že ji provázejí nemalé problémy. Ačkoliv bývalá předsedkyně Nejvyššího soudu ČR I. Brožová vydala pokyn, v důsledku něhož došlo na webových stránkách Nejvyššího soudu ČR k upřesnění potud, že Metodiku k náhradě nemajetkové újmy dle NOZ nevypracoval Nejvyšší soud ČR, je laická i odborná veřejnost stále opakovaně matena. Vychází totiž najevo, že Metodiku nevypracoval Nejvyšší soud ČR, nýbrž tři jeho erudovaní soudci v rámci své mimoprofesionální činnosti (senát 25 Cdo) spolupracovali se Společností medicínského práva a dalšími subjekty na vypracování této Metodiky. Ministerstvo spravedlnosti ČR uzavřelo dne 30. 12. 2013 se Společností medicínského práva smlouvu, na základě které se toto sdružení (nyní spolek) stalo koordinátorem

²⁰³ Aby výše této částky reflektovala vývoj hladiny cen a ekonomické ukazatele, je stanovena jako 400 násobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného.

²⁰⁴ Vrcholu sil i intenzity společenského zapojení se obvykle dle Metodiky dosahuje ve věku od 45 do 55 let, základní částka se zvyšuje přibližně o 10 % ve věku 35-44 let, o 20 % ve věku 25-34 let a o 30-35 % ve věku 0-24 let. Oproti tomu lze náhradu snížit přibližně o 10 % ve věku 55-69 let a o 20 % od 70 let výše.

²⁰⁵ Výjimečné zapojení do společenských aktivit je namísto zohlednit zvýšením základní částky až do 10 %, je-li nadprůměrné, až do 20 %, je-li výjimečně intenzivní, a až do 30 %, je-li zcela mimořádné. Náhrada se snižuje až o 10 %, je-li zapojení podprůměrné, a až o 20 %, není-li prakticky žádné.

²⁰⁶ Přihlédnutí k výjimečným okolnostem vyjmenovaným v § 2957 NOZ není možné pro jejich předpokládanou šíři a variabilitu vyjádřit konkrétními pojmy ani jim přiřazenými procentními pásmy, je proto ponecháno zcela na úvaze soudu s doporučením, aby po celkovém výsledném zvýšení beroucím v úvahu všechny tři zmíněné kategorie nepřesahovala náhrada dvojnásobek částky.

vypracování Metodiky, kterou následně mělo poskytnout za příslušnou finanční odměnu státu k dalšímu využití. Ve skutečnosti se tak jedná o dílo zpracované soukromými subjekty.²⁰⁷

Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu ČR nepřijalo žádné doporučení k aplikaci Metodiky, jak bylo v tiskové zprávě na webových stránkách Nejvyššího soudu ČR mylně prezentováno, nýbrž přijalo usnesení s tím, že „*materiál byl vzat na vědomí*“. Nejde tedy o doporučení, jak bylo neustále dokola prezentováno.

Za zmínku rovněž stojí, že Česká lékařská komora se důsledně ohradila proti avizovanému komerčnímu školení znalců a poukázala na to, že bez jakéhokoliv výběrového řízení byl určen jediný možný subjekt, který má dle Metodiky oprávnění provádět předmětná školení a proškolení lékařů. Tento postup je komorou hodnocen jako netransparentní. Česká lékařská komora dále vydala stanovisko, že nesouhlasí s předpokládaným vznikem nového znaleckého odvětví – znalec z oboru zdravotnictví, odvětví odškodňování nemateriálních újem na zdraví. Je toho názoru, že je tím znesnadňována cesta poškozených, jakou se mohou dopomoci odškodnění. Zatímco podle zrušené „bodové“ vyhlášky č. 440/2001 Sb., mohl bodové hodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění provést příslušný ošetřující lékař, nyní jen lékař (znalec), který by absolvoval jakýsi placený nadstavbový kurz a vykonal zvláštní zkoušku. Pouhé prostudování Metodiky prý nestačí. Profesní komora lékařů trvá na tom, aby nadále k příslušnému ohodnocení bolestného nebo ztížení společenského uplatnění, byť podle Metodiky, byl kompetentní kterýkoli ošetřující nebo registrující všeobecný praktický lékař, který si příslušnou Metodiku prostuduje a osvojí.^{208,209} Ministryně spravedlnosti H. Válková nejdříve vyslovila naprostý souhlas se stanoviskem ČLK a ujistila, že se žádné nové znalecké odvětví vytvářet nebude. Posléze po jednání se zástupci z řad právních a lékařských profesí, které se konalo dne 21. 11.

²⁰⁷ VRCHA, Pavel. Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle NOZ nevypracoval Nejvyšší soud, opačným tvrzením je odborná i laická veřejnost matena. In: Pavel Vrcha, soudce NS ČR [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-dle-noz-nevypracoval-nejvyssi-soud-opacnym-tvrzenim-je-odborna-i-laicka-verejnost-matena>.

²⁰⁸ Viz zápis z jednání představenstva České lékařské komory konaného dne 12. 6. 2014 v Humpolci <file:///C:/Users/Jana/Downloads/Z%C3%A1pis%20z%20jedn%C3%A1n%C3%AD%20p%C5%99edstavstva%20-%20C4%8Derven%202014.pdf>.

²⁰⁹ Od listopadu 2014 do února 2015 se měly uskutečnit již dva nadstavbové kurzy školení znalců k Metodice. Výsledkem by měla být v současné době skupina asi 40 lékařů (znalců), kteří mohou zpracovávat znalecké posudky dle Metodiky.

2014 na půdě Ministerstva spravedlnosti ČR, dospěla k zcela opačnému závěru a schválila koncepci ve prospěch vzniku nového znaleckého odvětví.²¹⁰

Dne 20. 11. 2014 se na půdě Nejvyššího soudu ČR uskutečnil „Kulatý stůl k Metodice k náhradě nemajetkové újmy na zdraví“. V rámci debaty mezi přítomnými odborníky, která se týkala zejména problematiky komerčního školení znalců, bylo upozorněno na v budoucnu možnou nežádoucí dvojkolejnost v odškodňování nemajetkové újmy na zdraví při pracovních úrazech a nemocech z povolání zaměstnanců dle pracovního práva a při ostatních „běžných“ úrazech dle občanského zákoníku. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví ČR započalo údajně pracovat na „nové“ vyhlášce pro odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání. Existence dvou systémů odškodňování by způsobilo v praxi chaos, proto se účastníci debaty rozhodli apelovat na moc výkonnou, aby započala vzájemná jednání a zvážila se možnost převzetí Metodiky jako základního kamene i pro odškodňování podle zákoníku práce.²¹¹

Nesmím opomenout upozornit i na skutečnost, že v textu Metodiky došlo k několika změnám provedených „redakční opravou k odstranění technických chyb a nepřesností“, která byla publikována ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 1/2015. Nejpodstatnější změnou je doplnění váhového algoritmu pro stanovení váhy jednotlivých omezení lidského života.

²¹⁰ Ohledně této problematiky – školení znalců - proběhlo na půdě Ministerstva spravedlnosti ČR dne 21. 11. 2014 jednání za účasti představitelů Ministerstva spravedlnosti ČR a zástupců z řad soudců Nejvyššího soudu ČR, Univerzity Karlovy, Lékařské fakulty, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva práce a sociálních věcí, Soudcovské unie ČR, Krajského soudu v Hradci Králové, Společnosti medicínského práva. Všichni přítomní doporučili vznik nového znaleckého odvětví a předpokladem pro výkon znalecké činnosti v tomto oboru a odvětví bude splnění kvalifikačních předpokladů stanovených pro znalce v oboru zdravotnictví a absolvování nadstavbového kurzu.

²¹¹ VRCHA, Pavel. Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví provázejí problémy. In: Pavel Vrcha, soudce NS ČR [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkovych-ujmy-na-zdravi-provazeji-problemy/>.

5.2 Obsah nároků na odčinění nemajetkové újmy sekundárních obětí při usmrcení a nově i při zvlášť závažném ublížení na zdraví

Sociální vztahy mezi manžely, rodiči, dětmi, sourozenci a jinými osobami blízkými patří mezi nejsilnější mezilidské vztahy. Jsou charakteristické zpravidla velmi úzkou vazbou a silnými vzájemnými citovými pouty. Proto zásah do fyzické integrity blízkého člověka nebo dokonce jeho nečekaná ztráta bývá pro jeho nejbližší psychickým traumatem, se kterým se smiřují obyčejně jen velmi těžce. V jejich případě hovoříme o tzv. **sekundárních obětech** a o tzv. **reflexní (odvozené) újmě**. Tento duševní otřes zanechává zpravidla jizvy na duši ještě několik let po tragické události a může ovlivnit člověka i na celý život. Emoce po závažném ublížení na zdraví či úmrtí mohou být až patologického rázu a projevovat se těžkými depresemi, trvalou neurózou či nespavostí apod. Stresový faktor může následně způsobit i zdravotní potíže. Z hlediska právního každým takovým neoprávněným (zvlášť závažným) ublížením na zdraví či usmrcením člověka, ať již v důsledku dopravní nehody či chybně provedeného lékařského zákroku, dochází k intenzivnímu a nevratnému zásahu do práv na soukromí a na rodinný život,²¹² která jsou garantována a chráněna nejen občanským zákoníkem a na ústavní úrovni čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, ale i v mezinárodním kontextu přímo aplikovatelnými mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána.²¹³

Ačkoliv život člověka je hodnotou, která by měla požívat nejvyšší možné ochrany, právní úprava odškodnění psychické újmy pozůstalých tomu do konce roku 2013 nenasvědčovala a přiznávala jim pouze nedostatečnou satisfakci za prožité

²¹² Podle judikatury Nejvyššího soudu České republiky právo na rodinný život spočívá v udržování a rozvíjení vzájemných citových, morálních a sociálních vazeb mezi nejbližšími osobami, srovnaj rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 3361/2007 ze dne 31. 1. 2008. K právu na rodinný život vyslovil svůj názor i Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000, který byl publikován ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, ve svazku 17, nález č. 32: „*Součástí soukromého života je též rodinný život zahrnující i vztahy mezi blízkými příbuznými, když k rodinnému životu patří nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální povahy (např. vyživovací povinnost). Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů.*“

²¹³ Například Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropskou úmluvou o lidských právech) sjednanou v rámci Rady Evropy. Československo bylo jedním z prvních států střední a východní Evropy, které se stalo stranou Úmluvy. Úmluvu ratifikovalo dne 18. 3. 1992.

duševní útrapy. Duševní útrapy za zásah do fyzické integrity blízkého člověka právní úprava neodčinovala vůbec. Je zřejmé, že žádná částka nemůže být adekvátní satisfakcí za ztrátu milovaného člověka, vždyť co může být horšího než kupříkladu ztratit jediné a milované dítě, ale vždy by se mělo jednat o „*gesto slušnosti a spravedlnosti, které ale nemůže žádným způsobem odčinit dopady tak tragické události.*“²¹⁴ Přesto v soudní praxi existuje zatím jen minimum případů relativně důstojných odškodnění za smrt, resp. za takto intenzivní a nevratný zásah do práva na rodinný život.^{215,216}

5.2.1 Historický vývoj

Před 1. květnem 2004 umožňoval občanský zákoník hradit v případě usmrcení pouze náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat a přiměřené náklady spojené s pohřbem. To znamená, že například v případě usmrcení jediného milovaného dítěte náleželo rodičům (rodiče nejsou na svém dítěti odkázání výživou) pouze odškodnění ve výši nákladů spojených s pohřbem v limitované výši. Nic víc. Jaká je přitom „kvalita“ života rodičů, kterým bylo zavražděno dítě, nelze ani domyslet. Citová újma se ale v té době neuznávala a tudíž ani neodškodňovala. Šlo o pozůstatek doby minulé, kdy právní nauka v šedesátých letech minulého století v socialistickém Československu argumentovala, že odškodňovat imateriální citovou újmu v penězích by bylo nemravné. Cena lidského života je nenahraditelná, proto ji nelze přepočítávat na peníze. Jedinou možnou adekvátní reakcí

²¹⁴ Viz usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002.

²¹⁵ Podle M. Ryšky, soudce Krajského soudu v Brně, eticky ospravedlnitelnou výjimkou z nedostatečnosti jednorázových paušálů mohou být **případy tzv. „krkavčích matek“**, které se domáhají peněžité satisfakce za neoprávněné zásahy do práva na soukromí v souvislosti s narozením nechtěných dětí v důsledku *non lege artis* provedených interrupcí či sterilizací. Terminologicky jde o *wrongful birth* (nechtěné narození dítěte) a *wrongful conception* (nechtěné početí dítěte) žaloby. Jde o fenomén, který je v českém právním prostředí poměrně novým a vyvolává rozporuplné reakce. Právě v těchto případech by se mohlo jevit jako nemravné, aby přiznávané částky přesahovaly zákonem stanovenou „paušální hodnotu života“. Viz RYŠKA, Michal. Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2009 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>.

²¹⁶ Pro zajímavost V. Cepl ml., soudce Krajského soudu v Praze, přirovnal jednorázové odškodnění poskytované pozůstalým při usmrcení osoby blízké k wergeldu. **Wergeld** (z germánských slov „*wer*“, muž a „*geld*“, peníze) představoval u Germánů alternativu ke krevní mstě. Jednalo se o finanční náhradu, která musela být zaplacená rodině toho, co byl zavražděn. Výše wergeldu se odvíjela od postavení zavražděného ve společnosti. Cena byla stanovena sice ve zlatě, ale z praktických důvodů se platilo v naturáliích, zejména dobyt看em. Poskytnutím wergeldu se vrah defacto vykoupil z krevní msty. Viz CEPL, Vojtěch. Wergeld: Jak to funguje? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2008 [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/wergeld-jak-to-funguje.html>.

na usmrcení člověka byl postih prostřednictvím trestního práva.²¹⁷ V demokratických právních státech západní Evropy byla argumentace zcela opačná – nemravné je citovou újmu neodškodňovat.²¹⁸ Dokonce tyto státy dovozovaly právo na odčinění nemajetkové újmy i v případech, kdy je zákon výslovně nezakotvoval. Známým příkladem je německá kauza ve věci **princezny Soraya Esfandiary-Bakhtiary** (BVerfGE 34, 269), ve které bylo dovozeno „**právo na víc**“.²¹⁹

Teprve po roce 1989 došlo k postupnému vývoji nároku na odškodnění duševních útrap pozůstalých po člověku, který sešel ze světa cizím přičiněním. Ještě před zavedením jednorázových paušálních částek (tj. před 1. květnem 2004) lze v této problematice sledovat pozitivní vývoj. V souvislosti se zásadní změnou společenského zřízení v tehdejší Československu byla novelou občanského zákoníku č. 87/1990 Sb., účinnou od 29. 3. 1990, vložena do ustanovení § 13 ObčZ možnost domáhat se institutu peněžitého zadostiučinění. Soudní praxe následně našla řešení, jak odškodnění nemajetkové (citové) újmy pozůstalých dosáhnout, a to právě cestou ochrany osobnosti dle § 13 odst. 2 ObčZ, která umožňuje v případech, kdy se morální satisfakce nejeví jako dostačující, přiznat i peněžité (relutární) zadostiučinění. První vlaštovkou v tomto směru byla ostravská judikatura z devadesátých let minulého století, konkrétně **rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 52/96** ze dne 23. 1. 1998, který přiznal v medicínskoprávním sporu každému z pozůstalých peněžité zadostiučinění ve výši 50.000,-Kč.^{220,221} Základními podmínkami pro přiznání peněžitého zadostiučinění cestou ochrany osobnosti dle § 13 ObčZ byly:

²¹⁷ Trestní postih však nebyl a není ani v současné době samozřejmostí. Zejména u usmrcení z nedbalosti, které nedosahuje intenzity trestného činu. Typicky v případě chybně provedeného lékařského zákroku v nemocnici. Úmrtí zaviněné celým oddělením (skupinou lidí) je prakticky nepostižitelné.

²¹⁸ Srovnej CILÍNKOVÁ, Marie a David KUBOŇ. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 10, s. 30-35. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/files/170/BA_04_10.pdf nebo MACH, Jan. Náhrada škody za újmu na zdraví. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 1, s. 27. ISSN 1210-6348.

²¹⁹ Spolkový ústavní soud v této věci konstatoval, že: „Právo není vždy identické s množinou psaných zákonů, oproti pozitivním právním normám stanoveným státní mocí může vyvstat za určitých okolností "právo na víc", které nalézá svůj pramen v ústavně konformním právním řádu a může působit jako korektiv ve vztahu k psanému zákonu.“

²²⁰ Na rozsudek Krajského soudu v Ostravě upozornil CEPL, Vojtěch. Wergeld: Jak to funguje? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2008 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/wergeld-jak-to-funguje.html>.

²²¹ Vedle rozsudku Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 52/96 ze dne 23. 1. 1998 (uveřejněný v časopise *Právní rozhledy* č. 5/1998, str. 258) se stal průlomovým zejména až **nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 517/99** ze dne 1. 3. 2000, který byl sice s ohledem na jiné okolnosti

- a) **uplatnění práva na ochranu osobnosti** (viz § 11 ObčZ),²²²
- b) **morální zadostiučinění se nejeví jako dostačující** (viz § 13 odst. 2 ObčZ).²²³

Výši peněžitého zadostiučinění určoval soud podle své volné úvahy, kdy podle ustanovení § 13 odst. 2 ObčZ by měl přihlídnout k: **a) závažnosti vzniklé újmy** a **b) okolnostem, za nichž k porušení práva došlo**. Vzhledem k vágnosti zákonné úpravy při určení výše poskytovaného peněžitého zadostiučinění byla soudní praxe značně nejednotná.²²⁴ Zákonodárce si toho byl zřejmě vědom, proto na tento nežádoucí stav reagoval (patrně i pod vlivem lobbyingu pojišťoven) zavedením tzv. „**smrtících paušálů**“, které vyplnily zákonnou mezeru, kterou se delší dobu snažila zacelovat soudní judikatura. Zvolený legislativní přístup vzbudil spíše rozpaky a z důvodů uvedených níže byl podroben kritice odborné právnické veřejnosti.

Novelou občanského zákoníku č. 47/2004 Sb. byl s účinností od 1. května 2004 do ustanovení § 444 vložen nový odstavec 3, který obsahuje právní úpravu jednorázového odškodnění pozůstalých, které originálně vzniká okamžikem úmrtí osobám taxativně v odst. 3 uvedeném. Jednalo se o odškodnění, které mělo být satisfakcí za jejich utrpení a psychickou újmu, která jim vznikla výlučně v souvislosti s usmrcením osoby blízké. Výše odškodnění byla stanovena pomocí **pevných paušálních částek** odstupňovaných podle příbuzenského vztahu k usmrcenému. Dle ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ při usmrcení osoby blízké náležela:

zamítavý, ale jasně stanovil, že právo na soukromí a na rodinný život je součástí práv na ochranu osobnosti a neoprávněný zásah do těchto práv lze odčinit peněžitým zadostiučiněním.

²²² Výše zmíněný rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 52/96 ze dne 23. 1. 1998 konstatoval (výňatek z právní věty, 1. část): „*Jestliže mezi fyzickými osobami existují sociální, morální, citové a kulturní vztahy vytvořené v rámci jejich soukromého a rodinného života, může porušením práva na život jedné z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z těchto osob. Právo na soukromí totiž zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. **Protiprávní narušení těchto vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.***“

²²³ Dále se rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 52/96 ze dne 23. 1. 1998 vyjádřil i k peněžitému zadostiučinění, (výňatek z právní věty, 2. část): „***Snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značně míře není jediným případem, kdy postižené fyzické osobě vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 ObčZ; podmínky pro vznik tohoto práva jsou splněny ve všech případech neoprávněných zásahů do osobnostních práv, kdy se nejeví postačujícím zadostiučinění podle § 13 odst. 1 ObčZ.***“

²²⁴ Srovnej například rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Cmo 211/2000 ze dne 26. 6. 2001, který došel k závěru, že nárok na nemajetkovou újmu nevzniká. Tento rozsudek byl záhy zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 28 Cdo 2016/2001 ze dne 6. 3. 2002.

- a) **manželovi nebo manželce** částka ve výši 240.000,-Kč,
- b) **každému dítěti** částka ve výši 240.000,-Kč,
- c) **každému rodiči** částka ve výši 240.000,-Kč,
- d) **každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte** částka ve výši 85.000,-Kč,
- e) **každému sourozenci** zesnulého částka ve výši 175.000,-Kč,
- f) **každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události**, která byla příčinou škody na zdraví s následkem smrti částka ve výši 240.000,-Kč.²²⁵

Paušály nezohledňovaly širokou skutkovou rozmanitost škodných událostí, při nichž sešel člověk ze světa cizím přičiněním. Jednorázové odškodnění bylo předchozím občanským zákoníkem z roku 1964 výše uvedeným osobám výslovně přiznáváno, aniž by byl reflektován jejich vztah k usmrcenému. Zejména kvalita a vřelost vzájemných citových vazeb. Nežádka se tak stávalo, že byla odškodněna i osoba, která neměla k zemřelému citový vztah, ba dokonce mezi nimi panovala silná nevraživost. Kupříkladu u manželů se nezohledňovalo to, zda se jednalo o harmonické manželství, o manželství prodávající dlouholetou krizi či dokonce o manželství v době škodní události nepravomocně rozvedené. V opačném případě mohlo dojít i k situaci, že nebyli odškodněni prarodiče, protože nesplnili formální podmínku vedení společné domácnosti s vnukem/vnučkou v okamžiku tragické události. Zákon zcela opomněl, že i oni mohou být smrtí vnuka/vnučky hluboce zasaženi a pociťovat v důsledku toho silnou citovou újmu. Formulace ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ tak vyvolává pochybnosti o tom, že nárok na jednorázové odškodnění pozůstalému vzniká nikoli proto, že mu jakákoliv nemajetková (citová) újma skutečně vznikla, nýbrž právě pro existence příbuzenského či jiného obdobného poměru s usmrceným.²²⁶

²²⁵ CILÍNKOVÁ, Marie a David KUBOŇ. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 10, s. 30-35. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/files/170/BA_04_10.pdf.

²²⁶ Na tento formulační nedostatek upozorňuje HOLUB, Miloš. Jednorázové odškodnění při usmrcení podle novely občanského zákoníku (zák. č. 47/2004Sb). *Bulletin advokacie*. 2004, č. 46-51. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2004/BA_04_06.pdf ale kupříkladu i DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu - příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející?. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2012, 23-24, s. 809. ISSN 1210-6410.

Pokud jde o škůdce, ten byl povinen zaplatit stejnou výši peněžité náhrady bez ohledu na to, zda spáchal trestný čin úmyslně či z nedbalosti a zda byl odsouzen k mírnějšímu či přísnějšímu trestu.

Lze shrnout, že ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ paušalizací a stanovením pevných částek nejenže odporovalo koncepci náhrady škody, když byla poskytována bez ohledu na vznik a výši újmy, ale byla také v rozporu s ústavním principem proporcionality a principem rovnosti. Onu nerovnost lze spatřovat jak na straně škůdce, tak na straně pozůstalého. Současně nerovnost způsobovalo i ustanovení § 450 ObčZ, které umožňovalo soudu moderaci výši škody pouze směrem dolů ve vztahu ke škůdci.²²⁷ Vzhledem k tomu, že nový odstavec 3 byl předmětem poslanecké iniciativy, v důvodové zprávě zcela absentovalo jakékoliv zdůvodnění výše uvedených absurdních důsledků zavedení jednorázových „smrtících paušálů“.

Necelý rok po účinnosti nové (poměrně nešťastné) právní úpravy jednorázového odškodnění pozůstalých v případě usmrcení osoby jim blízké dovedl **Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04** ze dne 4. 5. 2005, že: *„Tato úprava neumožňuje svoji jednoznačností žádný prostor pro odlišný výklad. Je však natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“^{228,229} Tímto nálezem zavedl Ústavní soud České republiky do soudní praxe tzv. **dvojkolejnost** při rozhodování o tomto dílčím nároku, která fakticky znamenala, že zákonem stanovené paušální částky byly pouze jakousi minimální garantovanou náhradou, jejíž výši bylo možné ve sporu o ochranu osobnosti dle § 13 ObčZ zvýšit.

²²⁷Viz DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu - příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející?. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2012, 23-24, s. 809. ISSN 1210-6410.

²²⁸ Podle Ústavního soudu České republiky může zaviněná smrt blízké osoby představovat natolik vážnou imateriální újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že může být kvalifikována jako újma snižující jeho důstojnost či vážnost ve společnosti. Občanský zákoník tak umožňoval uplatnění finanční satisfakce za újmu spočívající v zásahu do osobnostních práv v důsledku smrti blízké osoby. K tomu zaujala *votum separatum* soudkyně Eliška Wagnerová, která aplikovatelnost ustanovení o ochraně osobnosti (§ 13 ObčZ) považovala za problematické zejména proto, že ne ve všech případech je snižována lidská důstojnost ve značné míře.

²²⁹ Ke stejnému závěru jako Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 došel i Nejvyšší soud České republiky v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1577/2009 ze dne 28. 2. 2011.

Část soudní praxe ve sporech na ochranu osobnosti vzniklých usmrcením osoby blízké začala ve snaze vyčíslit nevyčíslitelnou nemajetkovou újmu přihlížet k úmyslu zákonodárce stanovit výši nemateriální újmy při usmrcení blízkého příbuzného a těchto paušálních limitů používala jako vodítka při stanovení náhrady nemajetkové újmy v penězích.²³⁰ Dokonce, i když ke škodní události došlo před 1. květnem 2004, nahlížel soud na posuzovaný případ optikou nového zákonného ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ, které mu podstatně zjednodušovalo složitou úvahu o jednotlivých okolnostech daného případu. Ústavní soud České republiky dokonce vyslovil názor, že ignorování paušálů a odchýlení se od nich bez zvláštních okolností případu by představovalo libovůli v soudním rozhodování.²³¹ Ryška²³² hovoří o tzv. „smrtících komparacích“ či o „limitech smrtí“ a konstatuje, že jestliže jednorázová odškodnění za smrt jsou natolik paušální a nelze je tudíž považovat za vyčerpávající, nemohou sloužit ani jako mechanická pomůcka pro komparace v jiných situacích. Dále dochází k závěru, že mohou spolehlivě „zahubit“ šanci na důstojné přiměřené zadostiučinění v situacích s usmrcením vůbec nesouvisejících, což se ostatně v řadě případů i stalo.²³³

O další roky později Nejvyšší soud České republiky v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 5188/2007 ze dne 21. 12. 2009 konstatoval, že „*pro navýšení náhrad nad paušální jednorázové částky zakotvené v ustanovení § 444 odst. 3 obč. zák. cestou ustanovení § 13 odst. 2 a 3 obč. zák. je místo v případech mimořádných, tj. v případech mimořádné závažnosti vzniklé nemajetkové újmy či při mimořádných okolnostech, za nichž k porušení práva došlo.*“²³⁴ Jinými slovy intenzita a šíře nemajetkové újmy

²³⁰ K tomu srovnej kupříkladu rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 24 C 7/2007 ze dne 29. 8. 2008.

²³¹ Viz kupříkladu usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. III ÚS 1959/09 ze dne 25. 2. 2010.

²³² RYŠKA, Michal. Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2009 [cit. 2014-11-16]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>.

²³³ Kupříkladu v kauze zneužití fotografie známé dýdžecky Ladidy k reklamním účelům. Její tvář se objevila bez jejího souhlasu na etiketě riflí značky William & Delvin od firmy OP Prostějov. Nejvyšší soud České republiky v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1123/2008 z 10. 4. 2008, kterým zamítl dovolání dýdžecky (odvolací Vrchní soud v Olomouci provedl smrtící komparaci a přiznal jí odškodné ve výši 30.000,-Kč), ohledně odvolacím soudem provedené smrtící komparace konstatoval, že „*s ohledem na výtku dovoatelky vztahující se k § 444 odst. 3 o.z. je nutno zdůraznit, že odvolací soud toto ustanovení ve svém rozhodnutí zmínil pouze v souvislosti s vymezením relací při hodnocení míry zásahu do různých složek osobnosti fyzické osoby. Je nepochybné, že takováto úvaha je zcela legitimní, přičemž však současně neznamená, že by toto ustanovení bylo přímo aplikováno na danou věc.*“ Mediální zpráva dostupná z: <http://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/ceska-ekonomika/za-ukradenou-tvar-dostane-modelka-odskodne/r~i:article:605695/>.

²³⁴ K obdobnému závěru došel Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 30 Cdo 947/2011 ze dne 27. 9. 2012.

musela překračovat „obvyklou“ úroveň. Nejvyšší soud České republiky tímto rozsudkem potvrdil dosavadní obecnou praxi soudů, která v souladu s nálezem Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 odůvodňovala průlomová rozhodnutí²³⁵ přiznávající pozůstalým v součtu statisícová až miliónová odškodnění právě v duchu zmiňované mimořádnosti.²³⁶

V souvislosti s uvedeným rozhodnutím Nejvyššího soudu České republiky z roku 2009 bylo zapotřebí si položit otázku, zda je správné odškodňovat případy „obvyklého“ usmrcení jedině za pomoci jednorázových paušálů dle § 444 odst. 3 ObčZ? Vzhledem k tomu, že Ústavní soud České republiky již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005 vyhodnotil jednorázové paušály jako „nevyčerpávající způsob daného problému“, mám za to, že nikoliv. Každé usmrcení je samo o sobě mimořádným a nevratným zásahem do práva na soukromí a na rodinný život pozůstalých. Je

²³⁵ Srovnej například rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 24 C 7/2007 ze dne 29. 8. 2008, kterým soud přiznal každému z rodičů při úmrtí jejich tříměsíční dcery (vedle zákonného jednorázového paušálního odškodnění ve výši 240.000,-Kč) odškodnění „navíc“ ve výši 400.000,-Kč. Nezletilá zemřela v důsledku hlubokých popálenin 40 % povrchu těla vzniklých tepelným působením dysfunkční vyhřívací podušky při operaci zhoubného nádoru na levé tváři ve Fakultní nemocnici v Brně. Soud v této věci konstatoval **mimořádnost vzniklé nemajetkové újmy**. Při rozhodování vycházel z těchto mimořádných skutečností svědčících ve prospěch zvýšení náhrad: **a) způsob usmrcení dítěte**, k němuž došlo v důsledku závažných a rozsáhlých popálenin a který je v obecném lidském chápání možno považovat z hlediska pozůstalých za mimořádně traumatizující, **b) poměrně dlouhá doba, při níž rodiče bezmocně přihlíželi umírání dítěte** na následky popálenin, **c) došlo k usmrcení velmi malého dítěte ve věku pouhých 3 měsíců**, přičemž vše, co se týká takto malých dětí (zcela bezbranných a zranitelných), je v obecném lidském chápání mimořádně traumatizující a spjaté se značnými emocemi, **d) žalovaná č. 1 je velkou fakultní nemocnicí s dostatečným zázemím** (včetně zázemí pojistného, což dokládá i účast pojišťovny jako vedlejšího účastníka na její straně v tomto řízení), v důsledku kterého pro ni přiznané finanční náhrady nejsou v žádném případě likvidační a mohou tak zcela splnit svůj satisfakční efekt bez negativních likvidačních dopadů na žalovanou nemocnici a na nutnost poskytování zdravotní péče dalším pacientům. Dále soud zohlednil i skutečnosti vylučující přiznání plných nárokovaných náhrad: **a) dítě bylo usmrceno nikoli úmyslně**, nýbrž naopak při snaze pomoci, když však současně nelze na druhou stranu pominout, že poduška byla u kojeneho dítěte (dle provedeného dokazování) při operaci použita v rozporu s návodem k použití, **b) dítě bylo operováno v souvislosti se zdravotním nálezem**, který se objektivně ukázal jako zdravotní nález závažný (viz pitevní protokol), přičemž však v důsledku vzniklých okolností došlo k odnětí jakékoli šance a naděje na jeho přežití, **c) usmrcená nebyla jediným dítětem žalobců** a nedošlo tak k naprosté eliminaci rodinného života žalobců, kdy rozsah vzniklé újmy nebyl (bez jakékoli bagatelizace) natolik intenzivní, jakým by byl v případě usmrcení dítěte jediného, **d) rodičům byla přiznána i morální satisfakce**, která má mnohdy vyšší satisfakční efekt než pouhé peníze samotné, a nelze tedy od ní při stanovení finanční satisfakce odhlédnout. U bratra zemřelé soud existenci nadstandardně rozsáhlé nemajetkové újmy neshledal, a to zejména s ohledem na jeho nízký věk v době události (pouhé 2 roky). Jde o poměrně zdařilý rozsudek s kvalitním odůvodněním, ze kterého je zřejmé, že soud posoudil všechny okolnosti daného případu a individualizoval výši poskytnutého odškodnění. Mediální zpráva dostupná z: http://brno.idnes.cz/rekordni-odskodne-od-nemocnice-za-smrt-popalene-nely-vstoupilo-v-platnost-1u1-/Brno-zpravy.aspx?c=A080926_094531_brno_dmk.

²³⁶ RYŠKA, Michal. Má být degradující paušál za smrt skutečně pravidlem? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2010 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>.

samozřejmě, že žádná částka nemůže být v takovém případě adekvátní satisfakcí za ztrátu milovaného člověka, ale aby se mohlo jednat o gesto slušnosti a spravedlnosti, jak judikoval Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. IV ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002, je nezbytné, aby soudy při rozhodování vždy respektovaly **ústavní princip proporcionality**, který je v českých právních podmínkách konstantě prosazován i Ústavním soudem České republiky.²³⁷ Ústavně konformní aplikace principu proporcionality má zabránit finančnímu podhodnocení či nadhodnocení nemajetkové újmy vzniklé pozůstalým, přičemž porušením principu proporcionality může dojít k zásahu do jejich ústavně zaručeného práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 LZPS). Nepřiměřeně vysoké či nepřiměřeně nízké odškodnění duševních útrap pozůstalých tak může být shledáno dokonce jako protiústavní.

Lze shrnout, že odškodnění nemajetkové újmy pozůstalých za zásah do osobnostních práv (právo na soukromí a právo na rodinný život) cestou ochrany osobnosti dle ustanovení § 13 odst. 2 ObčZ bylo přiznáváno v těch případech, kdy nárok na jednorázové odškodnění dle ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ buď vůbec nevnikl (kupříkladu v důsledku vzdálenějšího příbuzenského vztahu) anebo tam, kde odškodnění dle ustanovení § 444 odst. 3 ObčZ sice možné bylo, ale představovalo jen nedostatečnou satisfakci za vzniklou nemajetkovou újmu na osobnostních právech pozůstalého.

Protože se jednorázové paušály přiznávající pozůstalým odškodnění za prožité duševní útrapy neosvědčily a činily v soudní praxi nemalé potíže, byly novým občanským zákoníkem zcela zrušeny. Důvodová zpráva odůvodňuje zrušení jednorázových paušálů tím, že „cena“ ztráty bližního je vždy individuální a argumentuje různými situacemi v manželství – jak dlouho manželství trvalo, bylo-li harmonické, zda manželé žili odloučeně či byli v rozvodovém řízení.²³⁸ **Od 1. 1. 2014 zákon garantuje pozůstalým odškodnění, které má vyvažovat plně jejich utrpení.** Stanovení výše odškodnění je ponecháno na **volné úvaze soudu**, který by měl za dodržení principu

²³⁷ Viz nálezy Ústavního soudu České republiky sp. zn. III ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005 anebo nálezy Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007.

²³⁸ Důvodová zpráva k § 2951 až § 2971 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

proporcionality individualizovat dopad újmy způsobené usmrcením bližního v každém jednotlivém případě.

5.2.2 Duševní útrapy sekundárních obětí dle § 2959 NOZ

V rámci Evropské Unie neexistují pro odškodňování sekundárních obětí žádná jednotná pravidla. Za zmínku stojí čtyřicet let staré doporučení Komise ministrů Rady Evropy na sblížení pravidel odškodnění za újmu na zdraví a usmrcení, které bylo přijato dne 14. 3. 1975. V doporučení lze nalézt zásadu na odčinění nemajetkové újmy rodičů a manželů při mimořádné psychické újmě v důsledku zranění primárního poškozeného nebo zásadu odčinění nemajetkové újmy rodičů, manželů, snoubenců a dětí při usmrcení osoby blízké za předpokladu, že mezi nimi existovalo úzké citové pouto. Obdobné pravidlo lze nalézt i v čl. 10:301 PETL, kde se hovoří o nároku osob majících blízký vztah k poškozenému, který utrpěl smrtelnou nebo velmi vážnou nesmrtelnou újmu.²³⁹

Nový občanský zákoník výše uvedená pravidla reflektuje, následuje celoevropský trend a opouští paušální částky. **Odškodnění přiznává všem, kterým smrtí blízkého člověka vznikla skutečně újma.** Přičemž je nerozhodné, zda taková osoba byla přímým svědkem újmy oběti a její bolest prožívala bezprostředně, anebo její duševní útrapy nastaly až později v důsledku zprávy o újmě blízkého člověka.²⁴⁰ Ustanovení § 2959 NOZ deklaruje pozůstalým osobám odčinění jejich duševních útrap, a to peněžitou náhradou, která vyváží plně jejich utrpení. Jde o **manžela, rodiče, děti či jinou osobu blízkou.** Osoba blízká již nemusí splňovat formální podmínku společného bydlení s usmrceným. Na rozdíl od předchozí zákonné úpravy nový občanský zákoník přiznává odčinění duševních útrap pozůstalým osobám i tehdy, bylo-li osobě jim blízké zvláště závažně ublíženo na zdraví.

²³⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1718. ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁴⁰ Tato skutečnost může mít vliv při rozhodování soudu o výši přiznaného odškodnění. Duševní útrapy osoby, která byla přímým svědkem újmy oběti a prožívala její bolest bezprostředně, musela identifikovat mrtvolu blízkého člověka anebo byla přítomna při jeho exhumaci, jsou jistě intenzivnější a mučivější než osoby, která se o újmě blízkého člověka dozvěděla pouze zprostředkovaně. Jde o hlediska odůvodňující přiznání vyššího zadostiučinění.

V ustanovení § 2959 používá nový občanský zákoník široký pojem **duševní útrapy**. Duševní útrapy sekundárních obětí mohou mít různou podobu. Zákon nečiní rozdíl mezi tím, zda se duševní utrpení rozvine dále v lékařsky diagnostikované psychické onemocnění (např. v posttraumatickou stresovou poruchu, klinickou depresi, psychosomatické onemocnění), či nikoliv. Podle toho lze rozlišovat mezi psychickým (nervovým) šokem (německy *Schockschaden*) a citovou újmou (německy *Trauerschaden*), která se neprojeví (nebo jen zanedbatelně) fyzickými příznaky (např. žal, smutek). V druhém případě se hovoří o tzv. čisté duševní újmě. Zatímco podle platného rakouského práva se čistá duševní újma (prostý zármutek), který není srovnatelný s onemocněním, odškodňuje pouze při hrubém zavinění, novela rakouského deliktního práva přiznává v § 1315 odst. 3 bod 2 obdobně jako nový občanský zákoník odškodnění blízkým příbuzným za duševní útrapy (zármutek) při usmrcení a zvláště závažném ublížení na zdraví nezávisle na tom, zda sami utrpěli poškození zdraví dosahující míry nemoci.²⁴¹ Autoři komentáře k novému občanskému zákoníku²⁴² zastávají názor, že v případě duševních útrap, které se posléze rozvinou v psychické onemocnění, jde již o újmu na zdraví, která by se měla řešit samostatně dle jiných pravidel. Má to význam i z toho hlediska, že s újmou na zdraví jsou spojeny i další nároky, které může poškozený uplatnit (např. náhrada ztráty na výdělku, náklady spojené s péčí o zdraví apod.). Ten, kdo utrpěl nervový šok, není již pouze sekundární obětí, ale jednáním škůdce došlo k přímému zásahu do jeho fyzické integrity (do jeho absolutního práva). Právní kauzalita je tu dána na základě teorie ochranného účelu normy (§ 2910 NOZ).

Ustanovení § 2959 NOZ je speciální pravidlo týkající se nemajetkové újmy sekundárních obětí, které vylučuje domáhat se odškodnění podle obecných pravidel (např. podle § 2910 NOZ). Podle obecných pravidel lze postupovat pouze v případech, které nepostihuje ustanovení § 2959 NOZ (tj. v situacích, kdy nedošlo k usmrcení či k zvláště závažnému ublížení na zdraví).²⁴³

²⁴¹ Viz KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparistiky. IN: ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 52 ISBN 978-80-904209-2-2.

²⁴² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1718. ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁴³ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1719. ISBN 978-80-7400-287-8.

5.2.3 Výše zadostiučinění a kritéria pro jeho přiznání

Soud při určení výše zadostiučinění vychází po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. od 1. 1. 2014) pouze z těchto zákonných pravidel:

- a) zadostiučinění má být **přiměřené** (§ 2951 odst. 2 NOZ),
- b) výše peněžité náhrady duševních útrap pozůstalých musí být určena tak, aby **plně vyvážila jejich utrpení** (§ 2959 věta první NOZ). Nelze-li takto výši náhrady takto určit, stanoví se **podle zásad slušnosti** (§ 2959 věta druhá NOZ).

Zákon jednoznačně preferuje peněžitou náhradu duševních útrap, protože je zřejmé, že jiná forma satisfakce nepřichází v případě úmrtí blízké osoby jako dostačující v úvahu. Po odstranění paušálních částek počítá nový občanský zákoník se silnou rolí soudu, který bude za dodržení principu proporcionality v každém jednotlivém případě zkoumat všechny relevantní okolnosti, duševní strádání, citové vazby v rodině, psychické i fyzické utrpení atd. V zákonné úpravě absentují jakákoliv pravidla, na základě kterých by bylo možné výši peněžitého zadostiučinění určit. Soudci jsou poskytnuta jen omezená vodítka, kterých by se měl při rozhodování řídit. Jako východiska by mohly posloužit přístupy formulované v rozhodovací praxi soudů ještě před zavedením jednorázových paušálních částek, kdy soudy dovodily možnost přiznání odškodnění cestou ochrany osobnosti, ale i kritéria používaná později ve sporech z ochrany osobnosti nad rámec paušálních částek.²⁴⁴

V rozhodovací praxi soudů se postupně ustálila jistá **objektivizační kritéria** pro určení výše peněžité náhrady poskytované pozůstalým. Určitá míra objektivizace může zamezit nerovnostem v obdobných případech a přispět k vyšší právní jistotě účastníků řízení. Rozhodovací kritéria lze rozdělit na okolnosti na straně poškozeného (žalobce) a na okolnosti na straně škůdce (žalovaného). Mezi okolnosti na straně poškozeného patří zejména:

- a) **Intenzita (vřelost) vztahu poškozeného se zemřelým.** Osobám blízkým nenáleží odškodnění automaticky. Klíčovou roli při rozhodování hraje vřelost a intenzita

²⁴⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1118. ISBN 978-80-7478-630-3.

vzájemného vztahu, neboť ztráta milované osoby zasáhne pozůstalého nesrovnatelně citelněji než ztráta příbuzného, k němuž má vztah neutrální, ambivalentní či dokonce přímo negativní. Zda byl vztah harmonický lze usuzovat kupříkladu z četnosti vzájemných kontaktů, osobní korespondence apod. Absence vztahu může vést až k zamítnutí nároku, nižší intenzita vztahu k nižší přiznané částce a naopak mimořádně vřelé vztahy jsou předpokladem pro přiznání vyšší částky odškodného. Jako pomocné hledisko při zkoumání lze vzít v úvahu stupeň příbuzenství, existence společné domácnosti apod.

b) **Věk zemřelého a věk poškozeného.** Při zohlednění věku zemřelého se odlišuje, nakolik je prožívaná ztráta novorozence jeho rodiči, ztráta rodiče jeho dětmi nebo ztráta osoby důchodového věku jeho vnoučaty. I když ztráta rodiče představuje újmu v každém věku, bude jinak snášena batoletem, které si ztrátu není dosud schopno plně uvědomit (absence rodiče jej však bude ovlivňovat a provázet celý život), jinak dítětem školního věku, které je na rodiči citově závislé, a konečně odlišně i dospělým jedincem, který již nežije ve společné domácnosti s usmrceným rodičem a má svou vlastní rodinu.

c) **Případná existenční či hmotná závislost na zemřelém.** Ačkoliv náhradu nákladů na výživu pozůstalých je samostatným nárokem majetkového charakteru, ztráta osoby, na niž je pozůstalý existenčně závislý, se zajisté negativně projeví i ve sféře vnitřního prožívání.

d) **Případné poskytnutí jiné satisfakce.** Aby nárok na peněžní (relutární) satisfakci nemajetkové újmy byl soudem vůbec přiznán, musí soud nejdříve dospět k závěru, že morální zadostiučinění se nejeví jako dostačující. Morální zadostiučinění může mít mnoho forem, např. písemná omluva, odsouzení v trestním řízení. Nový občanský zákoník jednoznačně preferuje peněžitou náhradu, z čehož lze dovodit, že v případě usmrcení či zvláště závažného ublížení na zdraví nepřichází jiná satisfakce jako dostačující v úvahu.

Mezi okolnosti odvozené od osoby škůdce patří zejména:

a) **Dopad události do duševní sféry škůdce.** Právě postoj škůdce může ovlivnit vnímání újmy pozůstalým. Vstřícné chování, omluva či projevená lítost škůdce může zmírnit dopady nemajetkové újmy, naopak jeho lhostejnost, arogance či bezcitnost ji může ještě více prohloubit. Usmrcení jiného může u škůdce vyvolat také pocity viny,

kteřé mohou být až patologického rázu a přerůst v trvalé deprese. Škůdce může být při škodní události i sám zraněn anebo utrpět také ztrátu osoby jemu blízké.²⁴⁵

b) **Majetkové poměry škůdce.** Judikatura českých soudů v některých případech přihlížela i k majetkovým poměrem škůdce tak, aby byla dána možnost reálného uspokojení soudem přiznaných nároků.

c) **Míra zavinění, resp. míra spoluzavinění usmrčeného.** Z pohledu tohoto kritéria je významné, zda k usmrcení došlo úmyslným jednáním škůdce (trestný čin vraždy) nebo jednáním nedbalostním (nejčastěji právě v případě dopravních nehod). Od nedbalosti je zapotřebí dále odlišit tzv. hrubou nedbalost (kupříkladu dopravní nehoda, která se stala při řízení pod vlivem návykové látky). Účast poškozeného na smrtelném následku se primárně musí posoudit dle ustanovení v § 2918 NOZ.²⁴⁶

Některá výše uvedená **východiska** pro určení výše odškodnění shrnul **Nejvyšší soud České republiky v usnesení sp. zn. 30 Cdo 2545/2008** ze dne 10. 7. 2008. Nejvyšší soud ČR uvedl, že základem pro určení výše nároku na náhradu nemajetkové újmy v penězích při neoprávněném zásahu do ochrany osobnosti je zjištění takových skutečností, které soudu umožní založit úvahu na určitém kvantitativním posouzení základních souvislostí posuzovaného případu.

5.2.4 Závažné ublížení na zdraví dle § 2959 NOZ

Nový občanský zákoník rozšiřuje institut odčinění nemajetkové újmy osob blízkých a přiznává jim nově od 1. 1. 2014 i nárok na **odčinění duševních útrap**, které jim **způsobuje nepříznivý zdravotní stav osoby, k níž je pojí vřelé rodinné a citové pouto**. Úkolem českých soudů bude se vypořádat s otázkou, co lze rozumět pod neurčitým pojmem závažné ublížení na zdraví. Stupeň intenzity, který je možné považovat za zvlášť závažný, bude muset soud posoudit v každém jednotlivém případě s přihlédnutím k následkům na straně oběti. Bude se jednat zřejmě **jen o ta nejtěžší**

²⁴⁵ Srovnej usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 2545/2008 ze dne 10. 7. 2008, ve kterém soud uvedl, že při vymezení relativní satisfakce je zapotřebí přihlížet i k zadostiučinění, které se poškozenému již dostalo (resp. má dostat) ve formě morálního zadostiučinění.

²⁴⁶ V ustanovení § 2918 NOZ je stanoveno, že vznikla-li nebo zvětšila-li se škoda také následkem okolností, které se přičítají poškozenému, povinnost škůdce nahradit škodu se poměrně sníží. Pokud jde o zanedbatelné okolnosti, škoda se nedělí.

zdravotní poškození, zejména o zohyzdění, zmrzačení, ochrnutí těla velkého rozsahu, kómatické stavy, tj. o taková zvláště závažná tělesná poškození, která významným způsobem omezují či dokonce znemožňují dosavadní způsob života poškozeného a současně působí duševní útrapy osobám jemu blízkým.²⁴⁷

Další, spíše až filozofickou, otázkou, se kterou se budou muset české soudy v rozhodovací praxi vypořádat je posouzení, zda je závažnějším zásahem do osobnostní sféry sekundární oběti smrt milované osoby anebo duševní útrapy spojené s vědomím, že milovaná osoba je pro svá tělesná poškození doživotně vyřazena ze svého dosavadního obvyklého způsobu života a z většiny sfér společenského uplatnění. Jinými slovy, zda má být sekundárním obětí za smrt bližního přiznáno vyšší odškodnění než za jeho zvláště závažné ublížení na zdraví. Odpověď na tuto otázku lze nalézt i v dosavadní judikatuře. **Vrchní soud v Olomouci v rozsudku sp. zn. 1 Co 249/2006** ze dne 13. 7. 2010 dovodil, že zatímco „*u smrti člověka jde o jednorázový zásah, který se obvykle během času zmírňuje, u těžkého ublížení na zdraví jde o zásah trvalého charakteru, který se neustále opakuje a způsobuje tak vyšší závažnost dopadů do práva na rodinný život osoby blízké.*“ Každá škodní událost je však jiná, proto nelze zapomenout na to, že soud musí vždy zohlednit všechny okolnosti konkrétního posuzovaného případu.

5.2.5 Osobní neštěstí dle § 2971 NOZ

Pravidlo v § 2971 NOZ je v českém právním prostředí zcela novou právní úpravou. Podle ustanovení § 2971 lze nemajetkovou újmu přiznat každému, koho škodlivý následek způsobený jinému postihuje natolik osobně, že v tom spatřuje takový zásah, který zákon označuje za osobní neštěstí. Nelze-li tento škodlivý dopad odčinit jinak, uplatní se tato tzv. **malá generální klauzule** doplňující základní vymezení podmínek pro přiznání náhrady za nemajetkovou újmu podle ustanovení § 2956 a § 2957 NOZ. Náhrada nemajetkové újmy dle této generální klauzule se vztahuje **jen na konkrétní stupně zavinění**, které ospravedlňují nárok na náhradu nemajetkové újmy i

²⁴⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1119. ISBN 978-80-7478-630-3.

v případech, kdy s ní zákon jinak nepočítá. Lze říci, že jde v podstatě o promítnutí sankční zásady.²⁴⁸

Obdobnou generální klauzuli k náhradě nemajetkové újmy obsahuje i rakouský ABGB v ustanovení § 1324, které stanoví, že pokud je újma způsobena hrubou nedbalostí nebo zlým úmyslem, nemajetková újma se odškodňuje vždy. Stejně jako v české právní úpravě, je taková náhrada v Rakousku vztažena jen na konkrétní stupně zavinění.²⁴⁹

Smyslem tohoto ustanovení je **otevřít cestu k náhradě nemajetkové újmy dalším osobám** vedle toho, vůči němuž bezprostředně směřovalo škodlivé jednání (tj. sekundárním obětem). Použití nachází toto pravidlo pouze tam, kdy těmto sekundárním obětem nenáleží náhrada nemajetkové újmy na základě jiného zákonného ustanovení (jde o tzv. subsidiární pravidlo). Jsou jimi sekundární oběti, které nejsou osobami blízkými dle § 2959 NOZ.²⁵⁰ Otázkou však zůstává, zda osoba, která není v blízkém citovém vztahu k primárnímu poškozenému, bude pociťovat jeho újmu jako osobní neštěstí. Je zřejmé, že půjde opravdu jen o výjimečné případy. Bezouška²⁵¹ v komentáři k občanskému zákoníku konstatuje, že musí jít o takový výjimečný případ, kdy existuje pravděpodobnost srovnatelného psychického poškození v důsledku škodní události. Podle mého názoru se může jednat kupříkladu o případ brutální vraždy, kdy očitý svědek přihlížel tomu, jak sadistický vrah doslova rozsekal svou oběť mačetou. Takový svědek se může sám ocitnout v ohrožení života a vnímat intenzivně smrt primárního poškozeného. Jinými slovy utrpí své vlastní trauma, šok, má strach o svůj život apod.

Zákon stanoví několik podmínek, za jejichž splnění nárok vzniká. V první řadě musí škůdce újmu způsobit **za zvláštních okolností**. Dále se musí jednat o **případ**

²⁴⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1754. ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁴⁹ Ustanovení § 1324 ABGB stanoví: „Byla-li škoda způsobena ve zlém úmyslu nebo hrubou nedbalostí, může poškozený požadovat plné zadostiučinění, v ostatních případech však jen vlastní odškodnění.“ Plným zadostiučiněním (*volle Genugtuung*) se pak rozumí náhrada jak škody majetkové (v plném rozsahu, tj. pozitivní škoda a ušlý zisk), tak i náhrada případné škody nemateriální.

²⁵⁰ Ustanovení § 2959 NOZ má samostatnou povahu a představuje zvláštní případ odvozené nemajetkové újmy.

²⁵¹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1754. ISBN 978-80-7400-287-8.

protiprávnosti. Demonstrativním výčtem se sem přiřazuje **hrubá nedbalost**²⁵² **ve vztahu k důležité právní povinnosti,** tj. povinnosti, která má z pohledu ochrany práv poškozeného zvláštní význam. Může jít o povinnost k ochraně života a zdraví člověka apod. Bez ohledu na charakter právní povinnosti sem patří i **úmyslné jednání škůdce, které má hlavní motivaci ničit, ublížit nebo jinou zvlášt' zavrženíhodnou pohnutku.**²⁵³

5.3 Hodnocení nové právní úpravy ze strany právních teoretiků a praktiků

Jedním z největších kritiků nové právní úpravy náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení je **M. Mikyska**, advokát a soudní znalec, který se dlouhodobě specializuje na tuto problematiku. Ve svém článku publikovaném v roce 2008 v časopise *Právní rozhledy*²⁵⁴ vyslovil „černou prognózu“, že systém odškodňování bez jakékoliv podpory v právním předpise nemůže fungovat v příštích několika letech předvídatelně a ve svých důsledcích povede k horší vymahatelnosti práva poškozených, ke snížení jejich právní jistoty a ke vzniku tzv. advokátního procesu. Téměř o každém odškodnění nemateriální újmy bude muset být veden podle Mikysky soudní spor, který poškozený bez advokáta, znalého této problematiky, v boji se silnějším škůdcem či pojišťovnou může vyhrát jen obtížně. Proto by podle jeho názoru měla být pro odškodnění nemajetkové újmy stanovena alespoň nějaká právní normativní „základová deska“, ze které by se dalo vycházet. Pokud jde o jednorázové odškodnění pozůstalých při úmrtí osoby blízké má Mikyska za to, že předchozí právní úprava mohla fungovat i nadále. Pevně stanovené částky podle něj představovaly zajištěný „minimální“ peněžitý satisfakční nárok jakožto forma první a rychlé finanční pomoci pozůstalým. Celkově hodnotí novou právní úpravu jako „krok zpět“.

²⁵² Hrubá nedbalost není dalším typem nedbalosti, ale jde o vyšší míru nedbalosti (ve smyslu její intenzity), a to ať už ve formě nedbalosti vědomé, anebo nevědomé. Půjde zejména o lehkomyšlnost až bezohlednost škůdce, s jakou přistupuje k plnění své právní povinnosti.

²⁵³ S přihlédnutím k judikatuře trestních soudů lze za takovou pohnutku považovat pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména k lidskému životu. Může sem patřit též pomstyctivost, sexuální zvrhlost či zvrácenost. Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 6 Tdo 1334/2008 ze dne 31. 3. 2009.

²⁵⁴ MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku - krok kupředu nebo zpět?. *Právní rozhledy*. 2008, č. 22, s. 826. ISSN 1210-6410.

Mezi kritiky nové právní úpravy lze zařadit i **P. Vojtka**, soudce Nejvyššího soudu České republiky a spoluautora Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Podle jeho názoru avizovaný legislativní „stav beztlíže“ (rozuměj situaci, kdy soudy bez břemene vlivu moci výkonné narovnávají pokřivené poměry a obratem ruky zajistí všem poškozeným spravedlivou náhradu) s sebou přináší několik „čertových kopýtek“. Po 1. 1. 2014 nebude možné se dobrat výše náhrady bez ingerence soudu, tj. v rámci mimosoudního vyřízení věci, což bylo pro každého poškozeného značnou výhodou. Za nové právní úpravy nebude žádný poškozený ani tušit, kolik mu vlastně náleží. Má-li být soudní praxe čitelná a zároveň spravedlivá v tom, že obdobná poškození budou odškodňována podobně, musí mít soudce podle Vojtka k dispozici nějaké jasnější vodítko, které mu umožní vypořádat se s problémem, jak vysoká částka poškozenému vlastně náleží. Informuje (rok 2013), že již byly učiněny prvotní kroky, aby si justice takové nezávazné vodítko (metodiku) opatřila.²⁵⁵

M. Ryška, soudce Krajského soudu v Brně, považuje za nejjednodušší řešení uvést tabulky do souladu s principem proporcionality, zachovat možnost individuálního posouzení případu a případně se ještě inspirovat na Slovensku s valorizací. Vytvoření judikturních tabulek při újmách na zdraví považuje Ryška za běh na velmi, velmi dlouhou trať. V průběhu té trati bude nevyhnutelně docházet k chaosu, nejistotě a přetížení soudů tím, co by jinak vyřešily pojišťovny mimosoudně. Dále podle něj bude nutně docházet k nežádoucím situacím, kdy pro objektivně podobné újmy budou přiznávány rozdílné částky a posílí se v tomto směru úloha „krajského práva“. Výsledek této cesty ale může být opravdu spravedlivější, než je současný stav. Otázkou však zůstává, jak dlouho bude tato cesta trvat.²⁵⁶

V roce 2009 na příspěvek Mikysky reagovala ve stejném časopise Právní rozhledy **B. Tomančáková**, odborná asistentka na katedře občanského práva a pracovního práva Právnické fakulty UP v Olomouci, která novou právní úpravu obhajuje.²⁵⁷ Směr, kterým se české právo ubírá, tj. nenormovat výši nemajetkové újmy

²⁵⁵ VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013, č. 4, s. 4. ISSN 1211 – 5347.

²⁵⁶ Viz diskuze ke článku RYŠKA, Michal. Komparace se smrtícím paušálem překonány. In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2009 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2011/01/michal-ryska-komparace-se-smrticim.html>.

²⁵⁷ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2009, č. 3, s. 99. ISSN 1210-6410.

na zdraví a při usmrcení paušálními ustanoveními, považuje za správný. Česká praxe nebude mít dle jejího názoru problémy a poukazuje v této souvislosti na rozhodnutí soudů dle § 13 ObčZ v případech náhrady škody na zdraví, nekalé soutěže apod., kde soudy (bez tabulek) rozhodují o výši náhrady, aniž by se potýkaly s většími problémy. Není třeba mít obavy, že by se za účinnosti nového občanského zákoníku po 1. 1. 2014 zhroutil celý systém náhrad. Připouští, že soudy budou moci samozřejmě vycházet z „bodové“ vyhlášky, ale bude pro ně pouze opěrným bodem. Zbytek soudy posoudí podle pravidel odpovídajícím zásadám slušnosti a vyspělé právní společnosti.

K obdobným závěrům jako Tomančáková dochází i **P. Doubek**, student 5. ročníku Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Ve svém článku, který byl publikován v roce 2012 rovněž v časopise *Právní rozhledy*, konstatuje, že největší přínos spatřuje ve zrušení „bodové“ vyhlášky a oproštění se od snahy normovat hodnoty života a zdraví. Normování lidského zdraví považuje za nepřijatelné, přičítá se lidské důstojnosti a nevyhovující ani principu proporcionality. Je toho názoru, že právě nová právní úprava dává soudům a poškozeným zasloužený prostor pro spravedlivé stanovení výše náhrady za poškození zdraví. Proto odmítá akceptovat námitky oponentů nového občanského zákoníku, že je nová právní úprava příliš abstraktní, vyznačuje se nízkou kazuistikou a absentuje v ní bodové ohodnocení. Snaha o objektivizaci podle něj vede nutně k diskriminaci a nastolování „starých pořádků“. Stejně jako Tomančáková však v závěru článku připouští, že by zrušená vyhláška mohla posloužit v budoucnu soudům jako nezávazné vodítko tak, aby nedocházelo k výrazným disproporcím.²⁵⁸

Z prezentovaných názorů je zřejmé a mohu to potvrdit i z vlastní zkušenosti, že právní praktici jsou k nové právní úpravě skeptičtější. Jsou toho názoru, že odškodnění může být za použití nové právní úpravy skutečně spravedlivější, ale za jakou „cenu“.

²⁵⁸ DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu - příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející?. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2012, 23-24, s. 809. ISSN 1210-6410.

6 Další významné otázky související s újmou na přirozených právech člověka

Obsahem této kapitoly je stručné pojednání o některých dalších významných otázkách souvisejících zejména s praktickým uplatněním práva na náhradu při újmě na přirozených právech člověka, a to konkrétně problematika promlčení a otázka zániku práva na náhradu nemajetkové újmy po smrti poškozeného. Poslední podkapitola 6.3 je věnována uplatňování nároků na náhradu újmy při pracovních úrazech a nemocech z povolání v režimu pracovního práva po zrušení „bodové“ vyhlášky č. 440/2001 Sb.

6.1 Promlčení nároků na náhradu nemajetkové újmy

Ačkoliv je obecně známo, že neoprávněné zásahy do psychické a tělesné integrity vnímají poškození často tíživěji než zásahy do jejich majetku, princip právní jistoty vylučuje, aby u nároků na nahrazení újmy, byť na zdraví, nebyly s plynutím času spojeny žádné právní účinky. Proto jsou práva na nahrazení nemajetkové (ale i majetkové) újmy při zásahu do přirozených práv člověka právy promlčitelnými.

Promlčením osobnostních práv se zabývá § 612 NOZ, ve kterém nový občanský zákoník výslovně stanoví, že: „*V případě práva na život a důstojnost, jméno, zdraví, vážnost, čest, soukromí nebo obdobného osobního práva se promlčují jen práva na odčinění újmy způsobené na těchto právech.*“ Ustanovení § 612 NOZ na zákonné úrovni potvrzuje závěry dosavadní soudní praxe, že **osobnostní práva se nepromlčují**, avšak za situace, kdy zákon umožňuje jejich reparaci ve formě majetkového nároku, pak tento **majetkový nárok sám o sobě již promlčení podléhá**.²⁵⁹ Právo na odčinění nemajetkové újmy v penězích z titulu ochrany osobnosti nový občanský zákoník systematicky zařazuje mezi tzv. závazky z deliktů a považuje je za jeden z typů práva na náhradu škody v širším smyslu a (§ 2956 a násl. NOZ), které se promlčuje. Tím zákon zdůraznil jeho převažující majetkovou povahu a **sjednotil tak promlčecí lhůtu** pro

²⁵⁹ K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 30 Cdo 1217/2008 ze dne 11. 12. 2008.

uplatnění práva na odčinění nemajetkové újmy (§ 13 odst. 2 ObčZ)²⁶⁰ a pro uplatnění práva na náhradu škody na zdraví (§ 444 a násl. ObčZ).

Pozitivum jistě je, že od účinnosti nového občanského zákoníku (od 1. 1. 2014) dochází u nároků na nahrazení újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení k **prodloužení promlčecí lhůty** (§ 629 odst. 1 a § 636 odst. 3 NOZ). Dle § 629 odst. 1 NOZ se dílčí nároky na náhradu újmy promlčují **ve třech letech**. Jde o subjektivní promlčecí lhůtu, která začne běžet ode dne, kdy poškozený získal představu o výši újmy a o tom, kdo za újmu odpovídá.²⁶¹ Vědomost poškozeného musí být prokázána, nikoli jen presumována.²⁶² Pokud uplatní poškozený svůj nárok u soudu až po marném uplynutí promlčecí lhůty, soud k námitce promlčení škůdce nárok poškozenému nepřizná. Promlčený nárok trvá nadále ve formě tzv. naturální obligace a plní-li škůdce dobrovolně, nebude se jednat o bezdůvodné obohacení. Objektivní promlčecí lhůta se u újmy na životě a zdraví neuplatní.

Pokud v době vzniku práva na náhradu újmy na zdraví nebyl poškozený zletilý, počne dle § 622 NOZ **tříletá subjektivní promlčecí lhůta běžet nejdříve od doby, kdy se nezletilý stane plně svéprávným**, nenabude-li plně svéprávnosti zletilostí, okamžikem pravomocného jmenování opatrovníka. Promlčecí lhůta může začít běžet před nabytím zletilosti v případě, že nezletilý uzavře manželství, nebo tzv. přiznáním svéprávnosti (§ 30 odst. 2 NOZ). Zletilosti se jinak nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Inspirací této právní úpravy bylo ustanovení § 208 německého BGB, podle něhož neběží u nedospělých osob promlčecí lhůta ohledně jejich práv vzniklých v důsledku porušení jejich sexuálního sebeurčení (*sexuelle Selbstbestimmung*), dokud nezletilý nedospěje.

Obdobně jako podle nové české právní úpravy, tak i **v německé právní oblasti** (Rakousku a Německu) se újma na životě a zdraví promlčuje v tříleté subjektivní

²⁶⁰ Zatímco právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích dle § 13 odst. 2 ObčZ (z titulu ochrany osobnosti) se promlčovalo v obecné tříleté promlčecí době ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 101 ObčZ), právo na náhradu škody na zdraví dle § 444 a násl. ObčZ se promlčelo za dva roky ode dne, kdy se poškozený o škodě dozvěděl a o tom, kdo za ni odpovídá. (§ 106 odst. 1 a odst. 2 ObčZ).

²⁶¹ Tento okamžik předchází splatnosti práva na náhradu škody, protože ke splatnosti dojde až na základě výzvy k zaplacení, kterou adresuje poškozený škůdci (§ 1958 odst. 2 NOZ).

²⁶² Pokud kupříkladu poškozený utrpěl újmu na zdraví při lékařském zákroku, postačí pro počátek běhu promlčecí lhůty vědomost poškozeného pacienta, že zákrok ošetřujícího lékaře vedl k poškození jeho zdraví. Není rozhodující, kdy se dozví, jaká konkrétní chyba lékaře při lékařském zákroku zapříčinila vznik újmy. To se zpravidla poškozený dozví až ze znaleckého posudku. Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 2891/2007 ze dne 29. 9. 2009.

promlčecí lhůtě.²⁶³ Počátek běhu subjektivní lhůty je v NOZ a ABGB upraven obdobně, tj. od okamžiku vědomosti, zatímco v BGB lhůta počne běžet koncem roku, v kterém se poškozený o újmě dozví. Srovnání objektivních promlčecích lhůt je problematictější - v NOZ se neuplatní žádná, v ABGB a v BGB je 30 letá.

Dle ustálené judikatury se **každý samostatně stojící dílčí nárok** na nahrazení nemajetkové (či majetkové) újmy při zásahu do přirozeného práva člověka **těž samostatně promlčuje**. Proto musíme posuzovat počátek a běh promlčecí lhůty u každého z dílčích nároků zvlášť.

Z hlediska počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty pro uplatnění nároku na náhradu **za bolest** (§ 2958 NOZ) je významné, kdy odškodňované bolesti vznikly, a nikoliv kdy došlo k ustálení celkového zdravotního stavu poškozeného.²⁶⁴

U nároku poškozeného na náhradu **za ztížení společenského uplatnění** (§ 2958 NOZ) počne běžet subjektivní promlčecí lhůta v okamžiku, kdy lze objektivně provést vyhodnocení ztížení jeho společenského uplatnění. Posouzení otázky, kdy se zdravotní stav poškozeného ustálil, je závislé na vyjádření lékaře (znalce), který provede takové vyhodnocení. Ustálený zdravotní stav poškozeného se může postupem času dále zhoršit, v takovém případě může ve prospěch poškozeného vzniknout i další nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění. Z hlediska promlčení bude tento nový nárok posuzován samostatně jako nárok se samostatnou subjektivní promlčecí lhůtou a rozdílným začátkem jejího běhu.²⁶⁵

6.2 Právo na náhradu nemajetkové újmy po smrti poškozeného

Právo na náhradu nemajetkové újmy je charakteristické tím, že je ryze osobnostního charakteru a je výlučně spjata s osobou poškozeného, který tuto újmu utrpěl. Typicky se bude jednat o právo na přiměřené zadostiučinění dle § 2956 NOZ, bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy dle § 2958 NOZ,

²⁶³ Viz § 1489 ABGB, § 195, § 199 BGB.

²⁶⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 2414/2008 ze dne 26. 8. 2010.

²⁶⁵ Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. 1 Cz 23/83 ze dne 29. 7. 1983 (R 9/86).

jednorázové odškodnění pozůstalým dle § 2959 NOZ, ale může jít i o další nároky upravené speciálními zákony, které nejsou pro tuto práci relevantní.

Podle dosavadního právní úpravy smrti poškozeného, právo na náhradu nemajetkové újmy zaniklo a na jeho dědice nepřecházelo (§ 579 odst. 2 ObčZ). Procesním důsledkem toho je, že zemře-li poškozený v průběhu soudního řízení, který takové právo uplatnil, muselo být řízení podle § 107 odst. 1 a 5 o.s.ř. zastaveno, neboť vzhledem k povaze věci, nelze v soudním řízení nadále pokračovat s dědici zemřelého. Zánik práva byl odůvodněn tím, že účelem peněžitého odškodnění je poskytnout poškozenému možnost, aby si nevyčísitelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si pomocí finančních prostředků nebo věcí pořízených za poskytnutou finanční náhradu, zpříjemní či usnadní život. Není-li poškozenému peněžitá náhrada poskytnuta ještě za jeho života, nemůže po smrti poškozeného plnit svůj účel.²⁶⁶ Obdobnou formulaci přejal i § 2009 odst. 2 NOZ, který uvádí, že smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu. Důvodová zpráva k § 2009 NOZ sice konstatuje, že osnova přejímá § 579 ObčZ, ale tato teze není pravdivá a je přinejmenším zavádějící. Z dalších ustanovení z oblasti dědického práva vyplývá, že tomu tak ve všech případech není.²⁶⁷

Podle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku si moderní doba v oblasti dědického práva žádá důslednější příklonění k zásadě zachování hodnot se zřetelem k budoucnosti jako výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací, zejména co se týká předmětu duševního vlastnictví a jiných předmětů bez hmotné podstaty.²⁶⁸ Nový občanský zákoník tedy přináší do této problematiky změnu a v ustanovení § 1475 odst. 2 NOZ stanoví, že: „*Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*“ Ustanovení § 1475 NOZ normativně stanovuje, co do pozůstalosti spadá a co nikoli, a v návaznosti na to pojmově odlišuje

²⁶⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 608/2002 ze dne 12. 12. 2002.

²⁶⁷ Důvodová zpráva k § 2009 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

²⁶⁸ Důvodová zpráva k § 1475 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

pozůstalost a dědictví.²⁶⁹ S ohledem na znění § 1475 odst. 2 NOZ lze uzavřít, že do pozůstalosti přejde kupříkladu i zůstavitelovo právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění, pokud škůdce dluh uznal anebo pokud poškozený již za svého života svou pohledávku uplatnil. Pokud se nestalo ani jedno z toho, pak takové právo smrtí zůstavitele (poškozeného) zanikají. Nový občanský zákoník se inspiroval právní úpravou obsaženou v občanském zákoníku z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.), jehož § 335 uváděl, že závazek zaniká smrtí dlužníka, mělo-li být splnění provedeno osobně dlužníkem, nebo smrtí věřitele, bylo-li splnění omezeno jen na jeho osobu. Druhá věta § 335 dodává, že závazek k náhradě bolestného a k náhradě za zohybnění nezaniká smrtí oprávněného, byl-li nárok již oprávněným uplatněn. Nový občanský zákoník navíc rozšiřuje druhou větu § 335 o případ utvrzení dluhu jeho uznáním.²⁷⁰

Změny v české hmotněprávní úpravě dědického práva týkající se zániku závazků vázaných na osobu věřitele, budou mít současně vliv i na právo procesní. Za situace, kdy za života poškozeného byl dluh uznán nebo uplatněn u soudu, nebude nadále možné řízení dle § 107 odst. 1 a 5 o.s.ř. zastavit s odůvodněním, že v soudním řízení nelze nadále pokračovat s dědici zemřelého, neboť takový nárok bude spadat do pozůstalosti a je od účinnosti nového občanského zákoníku převoditelný na dědice. Podle mých zkušeností soud v takovém případě řízení zpravidla přeruší do pravomocného skončení dědického řízení, tj. do té doby, než se vyřeší právní nástupnictví a bude především postaveno na jisto, s jakým dědicem (jakožto procesním nástupcem) je možné v řízení pokračovat. Bude pak záležet na vůli dědiců, zda budou mít zájem na pokračování řízení, které bylo zahájeno za života zůstavitele na základě jeho žaloby. Zákonodárce touto změnou posílil preventivně - sankční funkci náhrady nemajetkové újmy, neboť po smrti poškozeného zaniká ve vztahu k zemřelému její satisfakční funkce.²⁷¹

Pokud nahlédneme do zahraničních jurisdikcí, pak **v německé právní oblasti (Rakousko, Německo) právo na bolestné smrtí poškozeného nezaniká a je přechází**

²⁶⁹ Pozůstalostí se rozumí jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právní nástupce. Za dědictví se považuje to, co z pozůstalosti skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem.

²⁷⁰ ŠULÁKOVÁ, Martina. Právo na náhradu nemajetkové újmy jako součást pozůstalosti. *Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2013, č. 1, s. 16. ISSN 1805 – 6822.

²⁷¹ ŠULÁKOVÁ, Martina. Právo na náhradu nemajetkové újmy jako součást pozůstalosti. *Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2013, č. 1, s. 16. ISSN 1805 – 6822.

na dědice, aniž by (na rozdíl od nové české právní úpravy) poškozený ještě za svého života svou pohledávku jakýmkoliv způsobem uplatnil, anebo škůdce svůj závazek uznal.²⁷² Podle rakouské a německé ustálené judikatury však právo na bolestné na dědice nepřechází v případě, pokud poškozený zemřel ihned (rychle) při nehodě a neutrpěl tak žádnou hmatatelnou nemajetkovou újmu, která by vyžadovala vyrovnání v penězích.²⁷³

Za zmínku v této souvislosti stojí rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora (OGH) **2 Ob 192/97t ze dne 11. 3. 1999**, z něhož lze dovodit tzv. nárok na odškodnění za zkrácený život. Poškozený (74 let) se po dopravní nehodě nacházel 40 dní v kómatu a zemřel, aniž by nabyl vědomí. Nejvyšší soudní dvůr přiznal jeho dědičce odškodnění ve výši 4.360,37 EUR a dovodil tyto závěry: a) poškozený má nárok na bolestné i po dobu, po kterou se nacházel v bezvědomí, b) tento nárok vzniká i v případě, kdy poškozený před svou smrtí nenabyl vědomí, c) **nárok na bolestné vzniká, aniž by jej bylo zapotřebí uplatnit soudní cestou za života poškozeného**, d) **tento nárok přechází na dědice**, e) tento nárok je sice subsumován pod bolestné, avšak je spíše považován za odškodnění ztráty plnohodnotného života a „elementárního prožívání po dobu bezvědomí“. S ohledem na závěry rakouské judikatury lze kladně hodnotit českou legislativní změnu provedenou novým občanským zákoníkem spočívající v tom, že od 1. 1. 2014 na dědice přechází (je součástí pozůstalosti) i zůstavitelovo právo na bolestné a ztížení společenského uplatnění, pokud škůdce dluh uznal anebo pokud poškozený již za svého života svou pohledávku uplatnil. Jde zajisté o krok kupředu, avšak de lege ferenda lze uvažovat nad tím, zda by nebylo žádoucí, aby pozůstalí mohli uplatňovat tyto nároky bez dalšího podobně jako v Rakousku.

6.3 Vztah k pracovnímu právu

Problematika odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci při pracovních úrazech a nemocech z povolání je v současné době stále upravena v přechodných ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších

²⁷² Viz rozhodnutí německého BGH VI ZR 80/94 ze dne 6. 12. 1994 či rozhodnutí rakouského OGH 2 Ob 2098/96b ze dne 23. 5. 1996.

²⁷³ Viz rozhodnutí německého BGH VI ZR 182/97 ze dne 12. 5. 1998.

předpisů (§ 364 a násl.). Zrušením vyhlášky č. 440/2001 Sb. vzniklo pro oblast odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání určité právní vakuum. Z hlediska praktického má řešení dané problematiky velký význam nejen pro zaměstnance, ale též pro zaměstnavatele a pojistitele, aby bylo zřejmé, jaká výše náhrady je kryta zákonným pojištěním.

Ačkoliv „bodová“ vyhláška č. 440/2001 Sb. byla ke dni 31. 12. 2013 zrušena, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Ministerstvo zdravotnictví ČR zastávají společně názor, že je **pro oblast odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání stále použitelná.**²⁷⁴ Odkazuje totiž na ni stále zákoník práce v § 394 odst. 2. Toto ustanovení stanoví, že: „*Do doby nabytí účinnosti právní úpravy úrazového pojištění se postupuje podle vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb.* Pokud bychom akceptovali tento názor, tak vzhledem k tomu, že účinnost zákona o úrazovém pojištění byla opět odložena k 1. 1. 2017, mělo by se až do konce roku 2016 postupovat podle „bodové“ vyhlášky.

Tento názor byl podpořen i účastníky Mezinárodní vědecké konference pracovního práva a práva sociálního zabezpečení konané ve dnech 2. až 4. 10. 2013 v Třešti za účasti cca. 70 českých expertů z ČR, včetně soudců Nejvyššího soudu ČR. Kromě výše uvedených argumentů, dochází konference k závěru, že ačkoliv je nový občanský zákoník pokládán za zákon sjednocující celé soukromé právo, nemá sílu rušit bez výslovné úpravy platná ustanovení jiného zákona. Tato problematika byla dále diskutována v Radě vlády pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (BOZP), kde byl použit další argument ve prospěch „bodové“ vyhlášky. Ustanovení § 3080 bod 237 NOZ (o zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb.) je třeba interpretovat v souladu se všeobecným ustanovením obsaženým v přechodných ustanovení NOZ, konkrétně s ustanovením § 3029 odst. 2, které stanoví: „*Nestanoví-li tento zákon něco jiného, nejsou dotčena ustanovení právních předpisů z oboru práva veřejného, jakož i ustanovení jiných právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.*“ Jinými slovy pokud měl zákonodárce v úmyslu zrušit vyhlášku č. 440/2001 Sb. i ve vztahu

²⁷⁴ Stručné společné stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva zdravotnictví ke společnému postupu při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku (tj. po 1. 1. 2014), bez jakékoliv právní argumentace, vydané dne 28. 1. 2014. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/17137/stanovisko_odskodnovani.pdf.

k odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání, pak by to musel učinit výslovnou úpravou v zákoně č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva. Protože tak neučinil, je třeba „bodovou“ vyhlášku považovat za stále platnou a veškeré názory, že vyhláška je nenávratně zrušena, odporují legislativním zvyklostem.²⁷⁵

Jiný názor zastává Bezouška,²⁷⁶ který konstatuje, že pokud zákonodárce ruší právní předpis, může stanovit, že celý nebo jen jeho část se bude i nadále používat pro určitý okruh právních vztahů. Učinil tak i v celé řadě případů řešených novým občanským zákoníkem. V případě „bodové“ vyhlášky však k takovému rozhodnutí zákonodárce nepřistoupil. Řešení spatřuje v § 3029 odst. 1 NOZ, který uvádí: *„Dovolávají se právní předpisy ustanovení, která se tímto zákonem zrušují, vstupují na jejich místo jim odpovídající ustanovení tohoto zákona.“* Vzhledem k tomu, že zákoník práce se dovolává ustanovení, které bylo novým občanským zákoníkem zrušeno (vyhlášky č. 440/2001 Sb.), a na jejich místo nastupují ustanovení nového občanského zákoníku (konkrétně § 2958 NOZ), nelze podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání nadále postupovat.

Přikláním se k názoru prezentovanému Bezouškou. Jestliže byla „bodová“ vyhláška novým občanským zákoníkem zrušena, pak mám za to, že bez výslovného příkazu zákonodárce není možné, aby byla nadále používána při odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání. Opačný postup by zavedl do soukromého práva při odškodňování nežádoucí dvojkolejnost, což může v praxi vyvolat chaos a vést ve svém důsledku k nespravedlivému zvýhodňování jedné ze skupin úrazů. Ostatně podle dostupných informací vypracovalo již Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví ČR bez ohledu na Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví návrh nového nařízení pro odškodňování pracovních úrazů vycházející z nesprávného výkladu platného právního řádu. Základním východiskem návrhu má být skutečnost, že v současné době jsou pracovní úrazy odškodňovány podle zrušené „bodové“ vyhlášky, a protože je tento postup v praxi zpochybňován, bylo nutné přistoupit k vydání nového právního předpisu, který je v rozporu s ideou stojící za

²⁷⁵ Viz stanovisko E. Dandové, právničky z České konference odborových svazů <http://zdravotnickepravo.info/wp-content/uploads/2014/02/stanovisko7.pdf>.

²⁷⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. (Závazkové právo. Zvláštní část § 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1712-1714. ISBN 978-80-7400-287-8.

vznikem Metodiky. Návrh nařízení byl diskutován na Legislativní radě vlády a je nyní v připomínkovém řízení. Domnívám se, že vzhledem k tomuto nežádoucímu vývoji je navýsost žádoucí (není-li již pozdě), aby na vládní úrovni započala jednání vedoucí ke sjednocení odškodňování bolestného a ztížení společenského uplatnění pro celou oblast soukromého práva.²⁷⁷

²⁷⁷ Kompletní návrh nařízení, kterým se stanoví výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění způsobeného pracovním úrazem, včetně důvodové zprávy a příloh je dostupný na webových stránkách „Zdravotnické právo a bioetika“ viz <http://zdravotnickepravo.info/navrh-narizeni-o-odskodnovani-bolesti-a-zsu-u-pracovnich-urazu/>.

7 Srovnání se zahraniční právní úpravou

Český systém odškodňování nemajetkové újmy opustil bodové ohodnocení a je nově založen na volné úvaze soudu, přičemž odškodnění nemajetkové újmy má být přiměřené, má plně vyvážit vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy a ztížení společenského uplatnění poškozeného. U sekundárních obětí se plněním vyvažují „jen“ vytrpěné bolesti. Pokud nebude moci soud takto výši náhrady určit, má ji stanovit podle zásad slušnosti. Protože tento nový systém odškodňování má řadu odpůrců, bylo pro možnost lepšího zhodnocení legislativních změn vhodné nahlédnout **do zahraničních jurisdikcí**, jak se s problémem určení výše náhrady újmy, která nemůže být kvantifikována žádným objektivním finančním způsobem, vypořádaly. Zvolena byla právní úprava německá a rakouská, neboť ty jsou české právní kultuře nejbližší.

Předně je nutné konstatovat, že rakouské a německé delikt ní právo je představováno zejména judikaturou, tj. **soudcovským právem**, které má svou dlouholetou tradici a je v otázkách odškodňování nemajetkové újmy poměrně konzistentní. Význam judikatury českých soudů je v této právní oblasti též nepostradatelný a bez její znalosti není dost dobře možné se v dané problematice orientovat.

Rakouské, německé a české delikt ní právo je cestou soudních rozhodnutí **značně europeizováno** a v budoucnu lze očekávat i pod vlivem Principů evropského odpovědnostního práva (PETL) **další sbližování**. V roce 2002 byla provedena rozsáhlá reforma německého delikt ního práva a na rakouské reformě se intenzivně pracuje. Oba kodexy - ABGB i BGB - se v rámci středoevropské právní kultury staly pro českého zákonodárce relevantním zahraničním vzorem při rekonstrukci soukromého práva (rok 2012), proto lze nalézt v novém občanském zákoníku konkrétně v delikt nímu právu **řadu společných styčných bodů**.

Výsledek komparace nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení a určování její výše se zahraničními právními úpravami může posloužit jako **další inspirace zejména pro české soudy**, aby po účinnosti nového občanského zákoníku (od 1. 1. 2014) rozhodovaly pokud možno předvídatelně a nedocházelo tak k nežádoucím situacím, kdy pro objektivně podobné újmy budou přiznávány poškozeným rozdílné částky.

7.1 Rakouská právní úprava

Základním pramenem rakouského deliktního práva je **Všeobecný zákoník občanský z roku 1811** („*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*“, dále jen jako „**ABGB**“), který na našem území platil až do r. 1950 a byl v mnoha směrech vzorem pro novou úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku (NOZ). Právní úprava odpovědnosti za škodu je obsažena v § 1293 a násl. ABGB a s ohledem na současné společenské poměry je právní úpravou poměrně zastaralou, trpící značnými nedostatky. Protože kodifikace není již schopna dát na důležité otázky dostatečně vyčerpávající odpověď, je proto rakouská úprava odpovědnosti z velké části představována judikaturou, tj. soudcovským právem, což z hlediska právní jistoty a transparentnosti není stavem žádoucím. Z tohoto důvodu je připravována novela ABGB zaměřená na revizi rakouského deliktního práva, která si klade za cíl skloubit tradiční chápání s nejnovějšími poznatky z této oblasti.²⁷⁸

Platné rakouské právo přiznává náhradu újmy v závislosti na stupni zavinění škůdce. Ustanovení § 1324 ABGB obsahuje obecnou klauzuli, která stanoví: „*Byla-li škoda způsobena ve zlém úmyslu nebo hrubou nedbalostí, může poškozený požadovat plné zadostiučinění, v ostatních případech však jen vlastní odškodnění.*“²⁷⁹ **Plným zadostiučiněním** (*volle Genugtuung*) chápe rakouské právo náhradu jak škody majetkové (v plném rozsahu, tj. pozitivní škoda a ušlý zisk), tak i případné škody nemateriální. Pakliže u škůdce není dán ani úmysl ani hrubá nedbalost, je povinen toliko k náhradě skutečné škody. Náhrada jen skutečné škody se nazývá **odškodněním** (*Schadloshaltung*). Určitou výjimku z tohoto pravidla představuje jen kategorie újmy na zdraví. Při zásahu do tělesné integrity se hradí náhrada újmy bez ohledu na stupeň zavinění škůdce v rozsahu, který stanoví zákona, a to včetně újmy nemajetkové.²⁸⁰ Podle § 1314 připravované novely rakouského deliktního práva se bude hradit vždy celá

²⁷⁸ KARNER, Ernst. Reforma rakouského práva odpovědnosti za škodu. IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 35. ISBN 80-85889-63-3.

²⁷⁹ § 1324 ABGB: „*In dem Falle eines aus böser Absicht, oder aus einer auffallenden Sorglosigkeit verursachten Schadens; ist der Beschädigte volle Genugthuung; in den übrigen Fällen aber nur die eigentliche Schadloshaltung zu fordern berechtigt. Hiernach ist in den Fällen, wo im Gesetze der allgemeine Ausdruck: Ersatz, vorkommt, zu beurtheilen, welche Art des Ersatzes zu leisten sei.*“

²⁸⁰ Na nemajetkovou újmu pamatuje rakouské právo i v situacích, kde hrozí zvýšené riziko újmy na přirozených právech člověka. Viz zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při provozu železnice a motorového vozidla (*Eisenbahn- und Kraftfahrzeughaftpflichtgesetz*, EKHG).

škoda na majetku poškozeného včetně ušlého zisku - princip „všechno nebo nic“, který je zakotven i v platném německém právu.²⁸¹

Při zásahu do tělesné integrity se může poškozený podle platného rakouského ABGB domáhat odškodnění těchto nemajetkových újem:

- a) **bolestné** „*Schmerzensgeld*“ (§ 1325 ABGB),
- b) **náhrada za zohydění** „*Ersatz für Verunstaltung*“ (§ 1326 ABGB).

Při srovnání s českou právní úpravou je na první pohled zřejmé, že mezi nároky absentuje ztížení společenského uplatnění. Absentuje však jen zdánlivě, protože je subsumováno pod bolestné a doplněno nárokem na náhradu za trvalý následek v podobě zohydění (§ 1326 ABGB), zejména v případě, pokud poškozenou je žena. V zákoně dále není výslovně zakotven nárok příbuzných (tzv. sekundárních obětí) na odškodnění (bolestné), kteří utrpěli psychickou újmu v důsledku usmrcení či zvláště závažného ublížení na zdraví osoby blízké. Ustálená rakouská judikatura Nejvyššího soudního dvora „Der Oberste Gerichtshof“ (OGH) však dovodila, že i jim náleží za splnění určitých podmínek odškodnění.

7.1.1 Bolestné (*Schmerzensgeld*) a náhrada za zohydění (*Ersatz für Verunstaltung*)

Právní úprava bolestného je tradičně soustředěna v § 1325 rakouského ABGB. Ustanovení § 1325 stanoví: „*Kdo někoho poškodí na jeho těle, uhradí náklady na léčbu poškozeného, nahradí mu ušlý výdělek anebo, stane-li se poškozený nezpůsobilým vydělávat, také výdělek, který mu v budoucnosti ujde, a zaplatí mu, požádá-li o to, kromě toho i bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem.*“²⁸² Cílem bolestného je zmírnění veškeré bolesti vytrpěné v důsledku poškození zdraví. Toto zmírnění je soustředěno nejen na bolesti fyzické, ale i na bolesti psychické. Do daného rámce je zahrnuta i otázka možných trvalých následků poškození zdraví a možnost zhoršení

²⁸¹ Je třeba upozornit, že rakouské deliktivní právo má **funkci vyrovnávací a preventivní**. Sankční náhrada škody („*punitive damages*“ jak zná angloamerický systém práva), je vyloučena.

²⁸² § 1325 ABGB: „*Wer jemanden an seinem Körper verletzt, bestreitet die Heilungskosten des Verletzten, ersetzt ihm den entgangenen, oder, wenn der Beschädigte zum Erwerb unfähig wird, auch den künftig entgehenden Verdienst; und bezahlt ihm auf Verlangen überdies ein den erhobenen Umständen angemessenes Schmerzensgeld.*“

zdravotního stavu poškozeného. Bolestné se tedy poskytuje za vše, co poškozený vytrpěl a pravděpodobně ještě v budoucnu vytrpí.²⁸³

V Rakousku je v současné době velmi diskutovanou otázkou, zda přiznávat přiměřené odškodnění (bolestné) i příbuzným za **citovou újmu** (*Trauerschmerz*) nebo za **psychický nervový šok** (*Schockschaden*), které prožili v důsledku usmrcení nebo zvlášť závažného ublížení na zdraví osoby blízké. Platné rakouské deliktní právo se stavělo vždy spíše negativně k náhradě újmy tzv. sekundárním obětem, nepřiznává nárok na odškodnění za emoční újmu či nervový šok, pokud nejsou srovnatelné s onemocněním, resp. pokud poškozený (sekundární oběť) neutrpěl sám újmu na zdraví ve smyslu § 1325 ABGB.²⁸⁴ Přičemž se nečiní rozdíl mezi tím, zda příbuzný byl svědkem újmy oběti a prožíval její zranění či smrt bezprostředně, anebo se dozvěděl o její újmě až později zprostředkovaně.²⁸⁵ Za zmínku stojí rozhodnutí **OGH 2 Ob 72/13x ze dne 23. 10. 2013**, ve kterém Nejvyšší soudní dvůr konstatuje, že: „*Způsobí-li zpráva o nehodě újmu ve formě šoku srovnatelného s onemocněním, ospravedlňuje to přiznání bolestného rodinnému příslušníku nejen v případě smrti, nýbrž i v případě „nejzávažnějších poranění“ oběti nehody.*“²⁸⁶

Odškodnění (bolestné) za emoční újmu, tj. odčinění žalu (smutku) nad ztrátou osoby blízké, která nemá zdravotní dopady a nevede k újmě na zdraví ve smyslu § 1325 ABGB, lze příbuzným dle rakouské judikatury přiznat pouze v případě, kdy smrt blízké osoby byla způsobena hrubým zaviněním škůdce (hrubou nedbalostí či úmyslně).²⁸⁷ Kupříkladu **OGH v rozhodnutí 2 Ob 84/01 ze dne 16. 5. 2001** přiznal odškodnění rodičům, kteří přišli při zaviněné dopravní nehodě o 8 letou dceru. Nehodou byli otřeseni, trpěli depresemi, ale nevyvinula se u nich posttraumatická porucha srovnatelná s onemocněním. Nejvyšší soudní dvůr dovodil, že i jim náleží odškodnění (bolestné).

²⁸³ KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter, BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkommentar zum ABGB: allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer, 2005, s. 1411. ISBN 3-211-23827-1.

²⁸⁴ Zásadním v tomhle ohledu bylo rozhodnutí OGH 2 Ob 45/93 ze dne 16. 6. 1994, ve kterém Nejvyšší soudní dvůr přiznal odškodnění malému dítěti za psychický nervový šok, který byl vyvolán zraněním jeho matky a jejím dlouhodobým pobytem v nemocnici.

²⁸⁵ KOZIOL, Helmut, BYDLINSKI, Peter a BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkommentar zum ABGB: allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz und Konsumentenschutzgesetz*. Wien: Springer, 2005, s. 1412. ISBN 3-211-23827-1.

²⁸⁶ OGH dále dovodil, že taková poranění musí být v době oznámení natolik závažná, že dáno buď akutní ohrožení života, nebo konkrétní nebezpečí trvalé potřeby péče. Následné zlepšení stavu je pro odpovědnost škůdce bez významu. K tomu viz také rozhodnutí OGH 2 Ob 136/11f ze dne 13. 6. 2012.

²⁸⁷ Viz rozhodnutí OGH 2 Ob 219/10k ze dne 22. 6. 2001.

Dosud nejvyšší odškodnění bylo v Rakousku pro tzv. sekundární oběti přiznáno rozhodnutím OGH 2 Ob 186/03x ze dne 30. 10. 2003 ve výši 65.000 EUR 55 letému muži, který utrpěl emoční újmu srovnatelnou s onemocněním v důsledku smrti své manželky a všech 3 jejích dětí při dopravní nehodě. Při určení výše zadostiučinění je rozhodujícím kritériem intenzita rodinného vztahu.²⁸⁸

Náhrada za trvalý následek v podobě **zohyždění** je zakotvena tradičně v ustanovení § 1326 ABGB, které stanoví: „*Byla-li poškozená osoba zlym nakládáním zohyžděna; musí se, zvláště je-li ženského pohlaví, potud k této okolnosti přihlížeti, pokud může to býti na překážku jejímu lepšímu zaopatření.*“²⁸⁹ Náhrada za zohyždění se poskytuje bez ohledu na stupeň zavinění škůdce a má vykompenzovat poškozenému (zejména poškozené ženě) sníženou šanci uplatnit se jak profesním, tak i v soukromém životě. Za zohyždění se považuje každá podstatná negativní změna zevnějšku poškozeného, která nemusí být u normálně oblečeného člověka viditelná.

7.1.2 Určení výše náhrady

O výši bolestného a náhrady za zohyždění rozhoduje soud **podle volné úvahy**, přičemž zákonný text poskytuje rakouským soudům ještě omezenější vodítka než český nový občanský zákoník. Hovoří jen o tzv. **přiměřeném bolestném** (*angemessenes Schmerzensgeld*). Vzhledem k nedostatku zákonné úpravy, je náhrada nemateriální újmy dílem převážně judikatury. Podle ustálené judikatury Nejvyššího soudního rakouského dvora (OGH) jsou pro určení výše bolestného rozhodující tato kritéria: a) **způsob a závažnost zranění**, b) **způsob, intenzita a délka vytrpěných bolestí**, c) **délka zdravotních následků**, d) **související duševní útrapy**. Na společenské postavení a majetkové poměry škůdců a poškozených není brán při rozhodování o výši bolestného zřetel.²⁹⁰

²⁸⁸ Viz kupříkladu rozhodnutí OGH 2 Ob 141/04f ze dne 1. 7. 2004, 2 Ob 90/05g ze dne 21. 4. 2005 či 2 Ob 263/06z ze dne 12. 7. 2007.

²⁸⁹ § 1326 ABGB: „*Ist die verletzte Person durch die Mißhandlung verunstaltet worden; so muß zumahl, wenn sie weiblichen Geschlechtes ist, in so fern auf diesen Umstand Rücksicht genommen werden, als ihr besseres Fortkommen dadurch verhindert werden kann.*“

²⁹⁰ KARNER, Ernst. Aktuelle Entwicklungen der Ersatzpflicht bei Personenschäden. In: <http://www.verkehrsrechtstag.at/> [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.verkehrsrechtstag.at/download.php?061db21a128b7efc255f6f1325656973>.

Při určování výše bolestného si rakouská rozhodovací praxe vypomáhá **neoficiálními sazbami (tarify)** počítanými podle dnů vytrpěné bolesti (*Schmerzengeldsätze*). Jejich výše je odlišena podle toho, zda se jedná o **lehkou - leicht** (100 až 120 EUR na den), **střední – mittelstark** (220 až 220 EUR na den) **těžkou – (sehr) stark** (300 až 350 EUR na den) či **nesnesitelnou – allenfalls qualvoll** bolest.²⁹¹ S touto klasifikací přišel v roce 1975 vídeňský soudní lékař a univerzitní profesor Prof. Dr. Wilhelm Holczabek. O jak intenzivní bolest se jedná a jak dlouho bolest trvá, určuje stejně jako v České republice lékař (znalec) v znaleckém posudku. Neoficiální tabulka sazeb upozorňuje, že jde pouze o pomůcku, nikoliv o závaznou metodu výpočtu. Dále poukazuje na to, že sazby (tarify) uvedené v tabulce odpovídají převažující praxi u jednotlivých soudů. Ojedinelá odchylka není z tohoto důvodu vyloučena. Ze sazeb (tarifů) tedy vyplývá, že jejich výše se může u jednotlivých soudů a podle okolností konkrétního případu lišit. Vyměření bolestného pouze podle pevného měřítka by bylo nepřijatelné, takové řešení by ignorovalo, že každý případ je specifický a soud musí vždy zohlednit všechny okolnosti daného případu.²⁹² Tuto praxi ale OGH kritizuje a konstatuje, že výpočet není závislý na pevných pravidlech jako např. denní sazby nebo periody bolesti. Každé zranění je třeba posuzovat dle jeho celkového působení podle zvláštních okolností jednotlivého případu a na tomto podkladě je posoudit.²⁹³

U zvlášť závažných zranění, která vedou k doživotním bolestivým následkům, *Schmerzengeldsätze* selhávají. Znamenalo by to, že mladší poškozený by obdržel extrémně vysoké bolestné, zatímco starší poškozený jen nepatrný zlomek. Za této situace přichází v úvahu při vyměření bolestného srovnání částek, které byly dosavadní rakouskou judikaturou poškozeným s doživotními bolestivými následky přiznávány. Dosud nejvyšší bolestné bylo v Rakousku přiznáno rozhodnutím OGH 2 Ob 237/01v ze dne 18. 4. 2001 ve výši 218.018,50 EUR mladému 21 letému muži, který při nezaviněné dopravní nehodě utrpěl těžká poranění lebky, mnohočetné zlomeniny včetně těžkých

²⁹¹ Viz aktuální „*Schmerzengeldsätze in Österreich*“ dle stavu k únoru 2015 von Präsident des LG Korneuburg iR Prof. HR Dr. Hartl:

https://www.rechtsanwaelte.at/fileadmin/user_upload/Aktuelles/schmerzengeldtabelle_2015.pdf.

²⁹² Podle Prof. Karnera pro přiznání vyššího bolestného je zapotřebí posouzení a splnění těchto kritérií: a) **trvalé následky**, b) **komplikovaný nebo zdlouhavý průběh léčení**, c) **nejistý výsledek léčby**, d) **nejistá profesní budoucnost**, e) **omezení v soukromém životě** (rodina, hobby), f) **věk**, g) **zkrácená průměrná délka života**. Viz KARNER, Ernst. Aktuelle Entwicklungen der Ersatzpflicht bei Personenschäden. In: <http://www.verkehrsrechtstag.at/> [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.verkehrsrechtstag.at/download.php?061db21a128b7efc255f6f1325656973>.

²⁹³ Viz kupříkladu rozhodnutí OGH 2 Ob 72/13x ze dne 23. 10. 2013.

vnitřních zranění s ochrnutím trupu, všech horních a dolních končetin a dýchacích nervů spojených s nutností umělého dýchání až do konce života. Poškozený si byl plně vědom svého nepříznivého zdravotního stavu a doprovázel ho neustálý strach o jeho život.^{294,295}

Přiměřené zadostiučinění (bolestné) může být pouze výjimečně priznáno ve formě **přiměřené opakující se měsíční renty**, a to v případech mimořádně těžkých zranění s celoživotními bolestivými následky nebo s doživotním úplným či částečným ochrnutím těla. Pokud jsou jednorázové plnění bolestného a renta požadovány současně, je po celkovém vyměření přiměřeného zadostiučinění (bolestného) odečteno jednorázové plnění (*Kapitalbetrag*) a co do zbytku je poškozenému vypočítána přiměřená opakující se měsíční renta odpovídající průměrné délce života.²⁹⁶

7.1.3 Připravovaná novela rakouského deliktčního práva

Na závěr komparace s rakouskou právní úpravou považuji za žádoucí informovat o tom, že návrh novely rakouského deliktčního práva tenduje ke koncepci nemajetkové (ideální) újmy, jakožto otevřeného katalogu skutkových podstat, u nichž explicitně počítá s přiměřeným zadostiučiněním (bolestným). Za závažná a objektivně pochopitelná poškození osobnostních práv se dle § 1315 odst. 2 poskytuje peněžitá náhrada vždy. Peněžitá náhrada coby přiměřené zadostiučinění (bolestné) se hradí zejména: a) **v případě usmrcení, škod na zdraví a při omezení svobody**, b) **za utrpení blízkých osob při usmrcení nebo zvláště závažném zdravotním poškození**, v případě manželů, rodičů a dětí se blízký vztah předpokládá, ostatní osoby musí srovnatelný vztah prokázat, c) v případě sexuálního zneužití nebo narušení sexuálního sebeurčení lstí, pohrůzkou nebo využíváním vztahu závislosti anebo autority, d) v případě úmyslné nebo závažné diskriminace z důvodu pohlaví, invalidity, etnického původu, náboženství nebo ze srovnatelných důvodů, e) v případě úmyslných nebo závažných zákroků do soukromí nebo vysoce osobní oblasti života, nebo f) pokud jde o

²⁹⁴ Viz podrobný přehled „mladší“ OGH judikatury dle stavu k prosinci 2014. Od roku 2000 OGH priznávané částky bolestného značně zvýšil. KOLMASCH, Wolfgang. Schmerzengeldtabelle. *Zivilrecht aktuell* [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://lesen.lexisnexis.at/_zak-schmerzengeldtabelle/artikel/zak_digitalonly/2015/1/zak_digitalOnly_2015_5.html.

²⁹⁵ Mediální zpráva viz: <http://www.news.at/a/bisher-schmerzengeld-zahlung-oesterreich-40904>.

²⁹⁶ Viz rozhodnutí OGH 2 Ob 292/03k ze dne 22. 12. 2003 nebo OGH 2 Ob 145/02s ze dne 8. 8. 2002.

závažné důvody přičitatelnosti, jako strach ze smrti anebo strach z těžkého zranění vyvolaný konkrétní hrozbou. S ohledem na demonstrativní výčet jednotlivých konkrétních skutkových podstat je ponechán dostatečný prostor pro rakouskou soudní praxi, která bude moci přiznat peněžitou náhradu z titulu nemajetkové újmy i v jiných skutkově podobných situacích.^{297,298}

Podle § 1315 odst. 5 návrhu novely ABGB se má při výpočtu peněžité náhrady vzít zřetel k celkovému hodnocení okolností uvedených v odst. 2 a k výhodám, které škůdce získal v důsledku jednání zakládajícího jeho odpovědnost. Přihlédnout se tedy musí k významu poškozeného statku, objektivní realizovatelnosti a rovněž k rozsahu a době poškození. Respektovat se musí i závažnost důvodů přičitatelnosti na straně škůdce. V případě náhrady ideální újmy v důsledku vadného plnění smlouvy by se mělo přihlédnout k výši dohodnuté odměny.

Novela rakouského deliktního práva přiznává v § 1315 odst. 3 bod 2 stejně, jako nový český občanský zákoník **příbuzným odškodnění za duševní útrapy (zármutek) při usmrcení a zvláště závažném ublížení na zdraví osob blízkých** nezávisle na tom, zda sami utrpěli poškození zdraví dosahující míry nemoci. Zatímco u manželů, rodičů a dětí se blízký vztah předpokládá, ostatní osoby budou muset srovnatelný vztah prokázat.

7.2 Německá právní úprava

Stěžejní právní úprava německého deliktního práva za škodu je obsažena v **občanském zákoníku z roku 1896** („*Bürgerliches Gesetzbuch*“, dále jen jako „**BGB**“), účinném od 1. 1. 1900. V roce 2002 byla provedena rozsáhlá reforma závazkového práva tzv. **druhým německým deliktním zákonem** („*Zweiten Gesetzes zur Änderung schadensersatzrechtlicher Vorschriften*“), který nabyl účinnosti 1. 8. 2002. Tato

²⁹⁷ KARNER, Ernst. Náhrada ideálních škod podle rakouského návrhu reformy a principů evropského deliktního práva. IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 127-137. ISBN 80-85889-63-3.

²⁹⁸ Viz Návrh novely rakouského deliktního práva (§ 1292-1318 ABGB). IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 227. ISBN 80-85889-63-3.

reforma, která si kladla za cíl přiblížit německé deliktní právo evropskému trendu, zavedla kromě jiného jednotnou úpravu odškodnění za nemajetkovou újmu (bolestné).

Před rokem 2002 existoval nárok na spravedlivé odškodnění (bolestné) pouze v případech deliktní odpovědnosti (*Deliktshaftung*), nikoliv však při odpovědnosti smluvní a při objektivní odpovědnosti. Teprve v roce 2002 byla situace změněna tzv. druhým německým deliktním zákonem. Nově náleží poskytnutí spravedlivého odškodnění v penězích (bolestné) poškozeným i v případech objektivní odpovědnosti (*Gefährdungshaftung*) a v případech smluvní odpovědnosti (*Vertragshaftung*).²⁹⁹

V rámci reformy německého deliktního práva došlo rovněž k přesunutí ustanovení upravujícího spravedlivé odškodnění (bolestné) z dnes již zrušeného § 847 BGB do § 253 II BGB neboli z části upravující deliktní odpovědnost za škodu do obecné části upravující závazkové vztahy.

7.2.1 Spravedlivé odškodnění v penězích (*Billige Entschädigung in Geld*)

Německý BGB zaujímá restriktivní přístup a v souladu s ustanovením § 253 I BGB dovoluje odškodňovat nemajetkovou újmu v penězích pouze v případech stanovených zákonem. Pokud však újma vznikla v souvislosti se zásahem do absolutních práv, odškodní se nemajetková újma vždy. Většina takových případů je nově (od roku 2002) vyjmenována v ustanovení § 253 II BGB, který zakotvuje obecný nárok na spravedlivé odškodnění v penězích (bolestné). Ustanovení § 253 II BGB stanoví: „*Je-li dána povinnost k náhradě škody kvůli ublížení na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálnímu sebeurčení, pak může být nárokováno i spravedlivé odškodnění v penězích za škodu, která není škodou majetkovou.*“³⁰⁰ Podle tohoto ustanovení může ke vzniku práva na spravedlivé odškodnění v penězích (bolestné) za nemajetkovou újmu

²⁹⁹ KARNER, Ernst. Náhrada ideálních škod podle rakouského návrhu reformy a principů evropského deliktního práva. IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 130. ISBN 80-85889-63-3.

³⁰⁰ § 253 odst. 2 BGB: „*Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.*“

dojít tehdy, jestliže škůdce poruší některý z tam uvedených právních statků. Takovým právním statkem je lidské tělo, zdraví, svoboda nebo sexuální sebeurčení. První tři z nich byly vyjmenovány i v dnes již zrušeném ustanovení § 847 I BGB.³⁰¹

Zatímco německý občanský zákoník (BGB) pojem „bolestné“ nezná, zcela běžně jej užívá německá judikatura a právní nauka. Zákonný text hovoří o „*billige Entschädigung in Geld*“, což v překladu znamená „spravedlivé odškodnění v penězích.“

V německém deliktním právu se uznává, že náhrada nemajetkové újmy přichází v úvahu pouze u závažných zásahů do osobnostních práv.³⁰² Vládní návrh z 5. 12. 2001 stanovoval pro právo na bolestné tzv. **bagatelní klauzuli**. Podle této klauzule mohlo být bolestné požadováno pouze v případě, pokud újma po zohlednění jejího druhu a délky by nebyla nepatrná (bezvýznamná). Nakonec nebyla žádná hranice pro bagatelní nároky na odškodnění bolestného v BGB stanovena, ačkoliv to německý zákonodárce původně zamýšlel. Pokud bude odškodnění přiznáno i v případě bagatelní újmy tak závisí především na soudcovském uvážení. Poškození tak musí i nadále počítat s rozdílnou praxí u jednotlivých soudů.³⁰³

Německá právní úprava **nemá pro odškodnění nemajetkové újmy sekundárních obětí výslovnou právní úpravu**. Zvláštností je, že žádnou formu odškodnění pro sekundární oběti nezakotvila v BGB ani reforma německého deliktního práva z roku 2002. Německé deliktní právo zachovává v tomto směru standardní restriktivní přístup. Pro soudní praxi bylo důležité **rozhodnutí Spolkového soudního dvora (BGH) VI ZR 78/70 ze dne 11. 5. 1971**, ve kterém soud formuloval dodnes platné zásady pro odškodnění psychické nervové újmy (*Schockschaden*) na základě ustanovení § 823 I BGB. „*Nervový otřes vyvolaný zprávou o smrtelné nehodě člena rodiny nezakládá právo na náhradu újmy vůči škůdci ani tehdy, pokud sice existují lékařsky zjiřitelné následky (Krankheitswert), ale nepřekračují rámec zdravotních problémů, kterým podle obecných zkušeností obvykle lidé čelí při zprávě o smrti blízké osoby. Ustanovení § 823 I BGB chrání pouze takové poškození zdraví, které podle*

³⁰¹ Bolestné má v německém deliktním právu dvojí funkci: **vyrovnávací** (*Ausgleichfunktion*) a **satisfakční** (*Genugtuungsfunktion*). Svou roli hraje i funkce preventivní (*Präventionfunktion*).

³⁰² Viz KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparistiky. IN: ŠVESTKA, J. DVORÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 51. ISBN 978-80-904209-2-2.

³⁰³ LANGE, Hermann. SCHIEMANN, Gottfried. *Schadensersatz*. 3. neubearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. s. 424, 445. ISBN 3-16-147984-X.

druhu a těžkosti tento rámeček značně překračují.“ Lze konstatovat, že německá soudní praxe přiznává odškodnění sekundárním obětem skutečně jen ve výjimečných případech, a to u patologických stavů projevujících se těžkými depresemi, trvalou neurózou, nespavostí apod. Zatímco rakouské deliktní právo přiznává odškodnění za emoční újmu (zármutek) jen v případě hrubého zavinění škůdce, německá judikatura k odškodnění emoční újmy zatím nedospěla. Samotný smutek, zoufalství či lítost patří k tzv. běžnému životnímu riziku, a pokud nepřesáhnou hranici poškození zdraví (např. vznikem nespavosti), nezakládají nárok na náhradu.

7.2.2 Určení výše náhrady

O výši bolestného rozhoduje soud **podle volné úvahy**, přičemž zákonný text poskytuje německým soudům ještě omezenější vodítka než český a rakouský zákonodárce. Německý zákonný text hovoří o tzv. „**spravedlivém odškodnění v penězích**“ (*billige Entschädigung in Geld*). Vzhledem k nedostatku zákonné úpravy, je náhrada nemajetkové újmy i v Německu dílem převážně judikatury. Německé deliktní právo zohledňuje všechny okolnosti daného případu, přičemž jak plyne z ustálené rozhodovací praxe, určujícími jsou pro vyměření bolestného zejména tyto okolnosti: a) **věk poškozeného**, b) **druh a závažnost zranění**, c) **rozsah, intenzita a délka bolestí**, d) **průběh léčení**, e) **existence trvalých následků**, f) **psychická omezení, strach o život** g) **profesní omezení**, h) **ušlé životní radosti** (např. sport, ježdění autem apod.), ch) **stupeň zavinění škůdce**, i) **majetkové poměry škůdce a poškozeného**, j) **spoluzavinění poškozeného**.³⁰⁴

Při určování výše spravedlivého odškodnění (bolestného) si německá rozhodovací praxe vypomáhá tzv. „*Schmerzensgeldtabellen*“. Za tímto označením se skrývají soukromé sbírky soudních rozhodnutí, které ukazují určitou výši bolestného za určitý typ zranění. Mezi nejznámější sbírky patří:

³⁰⁴ LANGE, Hermann. SCHIEMANN, Gottfried. *Schadensersatz*. 3. neubearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. s. 441-445. ISBN 3-16-147984-X. K okolnostem, ke kterým je nutno přihlídnout při vyměření bolestného, viz i další relevantní německá literatura BAMBERGER, H. ROTH, H. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1 (§§ 1-610)*. München: C. H. Beck, 2010. s. 831- 836. ISBN 3-406-46510-2, anebo PALANDT, Otto. *Bürgerliches Gesetzbuch. Band 7*. München: C. H. Beck, 2010. s. 313-314. ISBN 978-3406594885.

- a) Schmerzensgeld-Beträge od kolektivu Hacks/Wellner/Häcker (dříve ADAC-Schmerzensgeldtabelle) – každoročně aktualizovaná sbírka obsahující ca. 2401 rozhodnutí, nyní vyšlo již 19. vydání.
- b) Beck'sche Schmerzensgeldtabelle – každoročně aktualizovaná sbírka vypracovaná advokátem Andreasem Slizyk. Vychází od r. 1993 v nakladatelství C.H.Beck.³⁰⁵
- c) Sbírký rozhodnutí dostupné online z: <http://www.schmerzensgeld.info/>.

Stejně jako u rakouských „*Schmerzensgeldsätze*“, tak i v případě německých soukromých sbírek „*Schmerzensgeldtabellen*“ jde pouze o užitečnou orientační pomůcku při nalézání práva a soudce není dosavadní judikaturou zachycenou v tabulkách přímo vázán. Případná ojedinělá odchylka od průměru není po zohlednění zvláštních okolností jednotlivého případu vyloučena. Soudce se při rozhodování sice nemůže bez zvláštního ospravedlnitelného důvodu od již přiznaných částek ve srovnatelných případech odchýlit, na stranu druhou však musí v každém jednotlivém případě přihlídnout k inflaci a současně k tendenci přiznávat poškozeným v posledních letech vyšší odškodnění.³⁰⁶

Jedno z nejvyšších odškodnění nemajetkové újmy v Německu bylo přiznáno rozhodnutím zemského soudu (LG) Aachen 11 O 478/09 ze dne 30. 11. 2011 ve výši 700.000 EUR dítěti, které těžce ochrnulo v 2,5 letech v důsledku fundamentálního lékařského pochybení. Jde o uměle vyživovaného tzv. „ležáka“, který není schopen změnit polohu těla bez pomoci třetích osob. Druhé nejvyšší odškodnění bylo přiznáno rozhodnutím vrchního zemského soudu (OLG) Jena 4 U 459/09 ze dne 14. 8. 2009 ve výši 600.000 EUR dítěti v tzv. bdělém kómatu, které po *non lege artis* provedeném porodu v r. 1993 zůstalo těžce duševně a tělesně postižené, slepé, připojené na dýchací kontrolní přístroj, zcela závislé na pomoci třetích osob. Za zmínku též stojí rozhodnutí KG Berlin 35 O 157/10 ze dne 16. 2. 2012, kterým soud přiznal jednorázové bolestné ve výši 500.000 EUR v kombinaci s opakující se měsíční rentou ve výši 650,00 EUR

³⁰⁵ Tato sbírka rozhodnutí je dostupná i online na: <https://beck-online.beck.de/default.aspx?vpath=bibdata%2fkomm%2fIMMDAT%2fcont%2fIMMDAT.Adot.htm#A>.

³⁰⁶ LANGE, Hermann. SCHIEMANN, Gottfried. *Schadensersatz*. 3. neubearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. s. 440. ISBN 3-16-147984-X.

opět nezletilému dítěti ve vegetativním stavu, jehož mozek byl nevratně poškozen v důsledku lékařského pochybení.³⁰⁷

Zpravidla se bolestné přiznává ve formě **jednorázové částky** (*Kapitalbetrag*), kterou se odškodňují všechny nastalé, ale i objektivně předvídatelné následky ublížení na zdraví. Pokud se jedná o těžké dlouhotrvající zranění, kdy nelze v době rozhodování soudu všechny následky poškození zdraví předvídat, může soud poškozenému vedle jednorázové částky přiznat i **opakující se měsíční plnění** (*Schmerzensgeldrente*).

7.3 Závěry vůči nové české právní úpravě

Jak již bylo řečeno, nový občanský zákoník opustil dosavadní systém odškodňování nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení a vůbec myšlenku, že by sazebník výše náhrad měl a priori stanovit zákon nebo dokonce podzákonný právní předpis. Podle důvodové zprávy bylo tímto krokem „zjednodušeno“ rozhodování soudů. Český zákonodárce tak dal po vzoru rakouského ABGB a německého BGB soudcům volnou ruku. Opomněl však skutečnost zásadní - rakouská a německá judikatura má dlouholetou (více než staletou) tradici a je v otázkách odškodňování nemajetkové újmy poměrně konzistentní. Za tu dobu se v jejich rozhodovací praxi ustálila celá řada objektivizačních kritérií neboli okolností, ke kterým soud musí při rozhodování v každém případě přihlédnout. Tyto okolnosti zamezují nerovnostem v obdobných případech a přispívají k vyšší právní jistotě účastníků soudního řízení (zejména poškozených).

Při určování výše náhrady si rakouská a německá rozhodovací praxe kromě objektivizačních kritérií vypomáhá osvědčenými poměrně přehlednými pomůckami, které nejsou závazné a zachovávají soudu možnost individuálního posouzení každého jednotlivého případu. Rakouské neoficiální sazby (tarify) počítané podle dnů vytrpěné bolesti (*Schmerzengeldsätze*) ve spojení s německými soukromými sbírkami judikatury (*Schmerzensgeldtabellen*) mohou být pro český systém odškodňování poměrně užitečnou inspirací. Vytvoření obdobných sazeb popř. sbírek judikatury bude však

³⁰⁷ Anonymizované rozhodnutí KG Berlin dostupné z oficiálních internetových stránek hlavního města: http://www.berlin.de/imperia/md/content/senatsverwaltungen/justiz/kammergericht/presse/20_u_157_10_urteil_vom_16.02.2012_kg_anonymisiert.pdf?start&ts=1333630544&file=20_u_157_10_urteil_vom_16.02.2012_kg_anonymisiert.pdf.

v českém prostředí trvat roky, ne-li několik desetiletí a mezitím by nastal v právní praxi nežádoucí chaos. Přesto bych tyto „pomůcky“ neztracovala, neboť z dlouhodobého hlediska mají velký význam při sjednocování judikatury. Bylo by proto vhodné, kdyby se tato data započala do budoucna shromažďovat napříč celou českou justicí.

8 Závěr

Otázka odškodnění nemajetkové újmy poškozeného při zásahu do přirozených práv člověka potažmo při ublížení na zdraví a usmrcení je jedna z dílčích oblastí institutu náhrady škody, o níž se po rekodifikaci soukromého práva vedou bouřlivé diskuze nejen v rámci akademického prostředí, ale i na úrovni legislativní a právně aplikační. V rámci celé Evropy je v posledních letech pocíťována silná potřeba jednotné nebo alespoň harmonizující úpravy deliktního práva, proto český zákonodárce přistoupil k razantnímu kroku a po vzoru rakouského ABGB a německého BGB opustil systém bodového ohodnocení podle vyhlášky č. 440/2001 Sb. lékařským posudkem a zrušil jednorázové paušální částky zakotvené v ustanovení § 444 odst. 3 dosavadního občanského zákoníku při usmrcení blízkého člověka.

Proti výše uvedeným legislativním změnám se postavila část justiční a advokátní praxe.³⁰⁸ Odpůrci nové právní úpravě vytýkají, že systém odškodňování bez jakékoliv podpory v právním předpise nemůže fungovat v příštích několika letech předvídatelně a ve svých důsledcích povede k horší vymahatelnosti práva poškozených a ke snížení jejich právní jistoty. Nová právní úprava má samozřejmě i své zastánce zejména z řad právních teoretiků, kteří normování lidského zdraví považují za nepřijatelné, přičítají se lidské důstojnosti a nevyhovující ani principu proporcionality. Od zrušení bodové vyhlášky č. 440/2001 Sb. si slibují spravedlivé odškodnění pro poškozené. Jinými slovy se domnívají, že dojde k dynamickému nárůstu výše přiznaného odškodnění a Česká republika se v tomto směru přiblíží některým západoevropským zemím.

V rámci stanoveného cíle – poskytnout ucelený přehled nároků na odškodnění nemajetkové újmy, kterých se poškození a tzv. sekundární oběti při zásahu do jejich přirozeného práva po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. po 1. 1. 2014) mohou po škůdci domáhat – byly v úvodu práce v souvislosti s výše předestřeným legislativním vývojem položeny dvě základní otázky, které jsem měla v závěru práce zodpovědět, resp. alespoň se nad nimi minimálně zamyslet. Otázky korespondují s obavami odpůrců

³⁰⁸ Kupříkladu MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku - krok kupředu nebo zpět?. *Právní rozhledy*. 2008, č. 22, s. 826. ISSN 1210-6410 anebo VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013, č. 4, s. 4. ISSN 1211 – 5347.

nové právní úpravy, tj. zda zákonodárce zrušením „bodové“ vyhlášky a jednorázových paušálů sleduje skutečně spravedlivější odškodnění a zda tak nečiní vůči poškozeným nepřiměřeným způsobem (právní nejistota, horší vymahatelnost práva). V souvislosti s touto problematikou jsem se zaměřila též na procesní konsekvence a měla jsem se zamyslet nad tím, zda nový systém odškodňování může bez jakéhokoliv opěrného bodu fungovat předvídatelně. Odpovědi na dílčí vytyčené otázky bylo možné lépe získat tak, že odškodňování nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení bylo podrobena komparaci s rakouskou a německou právní úpravou.

Po analýze dosavadní judikatury a nových legislativních změn se domnívám, že poškození se mohli při ublížení na zdraví dočkat spravedlivého a slušného odškodnění nemajetkové újmy i za systému tzv. „formalistických tabulek“. Souhlasím s M. Ryškou, soudcem Krajského soudu v Brně, že vůbec nejjednodušším řešením by bylo provést revizi bodové vyhlášky č. 440/2001 Sb., eliminovat její stávající nedostatky a uvést ji tak do souladu s principem proporcionality (přiměřenosti) prosazovaným Ústavním soudem České republiky. Bodové ohodnocení bolestivých prožitků a ztížení společenského uplatnění včetně eventuální možnosti zvýšení náhrady soudem o další násobky v mimořádných případech ve smyslu § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb. mělo svou logiku a nebylo rozumné tento fungující mechanismus a priori zatracovat.

Nelze hovořit ani o tom, že by „bodová“ vyhláška nepřipustně svazovala českým soudcům ruce a limitovala je v možnosti posoudit každý případ individuálně, neboť dosavadní judikatura by měla být od této vyhlášky emancipovaná. Jak konstatoval Ústavní soud České republiky v nálezu Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007, že pokud je soud přesvědčen o protiústavnosti vyhlášky č. 440/2001 Sb., pak je soudce dle čl. 95 odst. 1 Ústavy povinen takové podzákonné pravidlo chování v konkrétní věci neaplikovat. Pokud tak soudce neučinil, ač měl pochybnosti o ústavnosti „bodové“ vyhlášky a o spravedlivé výši odškodnění, chyběla mu snad pouze odvaha posoudit věc ve světle výše uvedených principů.

Ač v některých případech může výše soudem přiznaného odškodnění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví vzbuzovat spíše rozpaky a nad „slušností“ lze jen polemizovat, pak pokud porovnáme v České republice dosud nejvyšší přiznaná odškodnění (např. za *non lege artis* provedený porod poškozenému dítěti ve výši přes

20 miliónů korun) s částkami přiznávanými obvykle v Rakousku a v Německu, musím konstatovat, že české soudy mají při rozhodování na paměti požadavek na důstojné a přiměřené odškodnění nemajetkových újem a za dosavadní právní úpravy by v souladu s nastoleným proevropským trendem výše odškodnění ZSU (zejména v případech fatálních trvalých následků) mohla do budoucna stoupat i bez jakýchkoliv legislativních změn.³⁰⁹

Bez ohledu na obavy představitelů justice a advokacie smetl český zákonodárce s rekonstrukcí občanského zákoníku mimořádně užitečnou pomůckou ve formě „bodové“ vyhlášky (440/2001 Sb.) pro určování výše odškodnění ze stolu a po vzoru zahraničních právních řádů zavedl zcela jiný mechanismus odškodňování nemajetkové újmy založený na volné úvaze soudu. Otázka, zda určovat rozsah odškodnění nemajetkové újmy na základě poměrně exaktního podzákoného právního předpisu anebo volnou úvahou soudu je přinejmenším diskutabilní. V zásadě lze souhlasit s argumenty obou stran. Zatímco „bodová“ vyhláška vede k vyšší míře předvídatelnosti a právní jistoty, volná úvaha soudu zase umožňuje přihlídnout ke všem okolnostem a individualizovat tak dopady újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v každém jednotlivém případě.

Souhlasím však s odpůrci nové právní úpravy minimálně v tom, že nový systém odškodňování nemajetkové újmy bez jakékoliv podpory v prvních letech aplikační praxe nemůže fungovat předvídatelně, a to ani v případech relativně jednoduchých, které doposud bylo možné vyřešit mimosoudně. Poškození, ale i jejich právní zástupci se náhle ocitli v nepříznivém postavení, kdy nemají žádnou konkrétní představu, kolik mohou za poškození zdraví po škůdci (popř. pojišťovně) mimosoudně či ve sporu před soudem požadovat. Nebude-li nadále možné z kritizované náhradové vyhlášky vycházet, skončí většina případů s vysokou pravděpodobností před soudem. Mimosoudní vyrovnání bude ojedinělé.

Zrušení paušálních jednorázových částek zakotvených v ustanovení § 444 odst. 3 dosavadního občanského zákoníku při usmrcení blízkého člověka považuji za krok správným směrem, neboť tyto „paušály za smrt“ byly často považovány za nepřiměřeně nízké a degradovaly hodnotu nerušeného rodinného života s blízkým člověkem a

³⁰⁹ Je třeba připomenout, že výše přiznaných částek mohly být ovlivněny i částkami, které požadovali žalobci (poškození) v žalobním návrhu. Soud nemůže poškozenému jakožto žalobci dle § 153 odst. 2 o.s.ř. přiznat více, než požaduje v žalobě.

hodnotu lidského života jako takového. Pokud chtěli přeživší dosáhnout alespoň zčásti důstojného (slušného) odškodnění za vzniklou nemajetkovou újmu na svých osobnostních právech, byli nuceni vedle uplatnění nároku na náhradu škody podle § 444 odst. 3 ObčZ, vést i spor na ochranu osobnosti dle § 13 odst. 2 ObčZ před krajským soudem. Výše odškodnění nemajetkové újmy je podle nové právní úpravy určována rovněž podle volného úvahy soudu, který může při rozhodování konkrétního případu zohlednit celé spektrum jednotlivých okolností, jež se mohou do výše náhrady buď kladně či záporně promítnout. Výhoda fixních částek spočívala jedině v tom, že šlo o jakousi garantovanou minimální výši odškodnění pro sekundární oběti, což jistě nebylo úmyslem zákonodárce. Volná úvaha soudu poškozenému spodní hranici odškodného negarantuje. Kladně hodnotím také to, že na rozdíl od rakouské a německé právní úpravy, která zaujímá v tomto směru spíše negativní přístup, česká právní úprava přiznává odškodnění i těm přeživším (příbuzným oběti apod.), kteří prožili v důsledku usmrcení a nově i při zvlášť závažném ublížení na zdraví toliko emoční újmu (smutek, žal), která není srovnatelná s onemocněním (újmou na zdraví).³¹⁰

Zatímco pro účely stanovení výše náhrady za dva dílčí nemajetkové nároky poškozeného při ublížení na zdraví započaly z podnětu Nejvyššího soudu České republiky ještě před účinností nového občanského zákoníku intenzivní práce na tzv. Metodice k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 NOZ), pro stanovení výše náhrady za usmrcení a zvlášť závažné ublížení na zdraví žádná taková iniciativa neprobíhá. Nejvyšší soud České republiky sice provedl sběr dosavadní judikatury, která však vychází z odlišné právní situace ovlivněné jednorázovými paušály zakotvenými v ustanovení § 444 odst. 3 dosavadního občanského zákoníku.³¹¹

Metodika by měla vahou své argumentace zajistit jednotný postup soudů k odškodňování újmy na zdraví v obecné rovině. Byla vydána urychleně a od jejího zveřejnění v březnu 2014 jí doprovázejí nemalé problémy týkající se zejména

³¹⁰ Vůbec nejrestriktivněji se k odškodňování nemajetkové újmy tzv. sekundárních obětí staví německá právní úprava, která přiznává odškodnění skutečně jen ve výjimečných případech. K odškodnění emoční újmy zatím vůbec nedospěla.

³¹¹ Viz kupříkladu prezentace ze semináře pro advokátní koncipienty pořádaném Českou advokátní komorou, vypracovaná JUDr. Petrou Polišenskou, vedoucí oddělení evidence judikatury Nejvyššího soudu České republiky. Dostupná z: <http://www.cak.cz/assets/pro-koncipienty/vzdelavani/vyse-nahrady-nemajetkove-ujmy-za-ztratu-osoby-blizke-cestou-ochrany-osobnosti.pdf>.

komerčního školení znalců. Zatímco před 1. 1. 2014 mohl každý poškozený požádat o vypracování posouzení bolestného a ZSU svého ošetřujícího lékaře (se specializovanou způsobilostí z příslušného oboru), nově musí vyhledat výhradně soudního znalce z nového speciálního odvětví pro oceňování nemajetkové újmy na zdraví, který si z vlastních finančních prostředků uhradil jakýsi nadstavbový kurz a složil zvláštní zkoušku. Takových soudních znalců je v současné době málo³¹² a je jisté, že vypracování znaleckého posudku nebude levná záležitost. Z hlediska běžného poškozeného, který může být těžce zraněný, hendikepovaný, obvykle ve finanční nouzi, Metodika zatím žádné uspokojivé řešení nepřináší. Žádná vhodná alternativa k Metodice dosud uveřejněna nebyla. Kromě toho lze v případě Metodiky polemizovat nad tím, zda tento počín soukromých subjektů, který byl vzat Nejvyšším soudem České republiky pouze na vědomí (původně měl doporučit Metodiku nižším soudům k aplikaci) je legitimní a zda Nejvyšší soud nevybočil ze zákonných mantinelů své činnosti.

Pokud ke zranění poškozeného došlo po 1. 1. 2014, je stanovení výše odškodnění za nemajetkovou újmu jak vidno velmi komplikovanou záležitostí. Vzhledem k tomu, že se na vytvoření Metodiky podíleli kromě soudců senátu 25 Cdo Nejvyššího soudu České republiky, Společnosti medicínského práva a jiných odborníků z řad právnických a lékařských profesí i zástupci pojišťoven, lze reálně očekávat, že se řada sporů vyřeší mimosoudně. Pokud se spor přece jen dostane před soud, klade systém bez „bodové“ vyhlášky (440/2001 Sb.) na soudce samotného bezpochyby mnohem vyšší nároky než předtím, neboť nová právní úprava mu poskytuje jen omezená vodítka, jimiž by se měl při rozhodování řídit. Požadavek na plnou náhradu či zásady slušnosti (ekvity) jsou zcela vágními pojmy, které nejsou po obsahové stránce v právu definovány. Kritérií by mělo být více. Soudci se ale nabízí hned několik dalších možností, za jejichž přispění může dospět ke spravedlivému a přiměřenému odškodnění. Je nepochybné, že se soudce stejně jako za „bodové“ vyhlášky neobejde bez odborného mimoprávního vyjádření lékaře, popř. znaleckého posudku z oboru zdravotnictví. Ačkoliv není Metodika závazná, nižší soudy budou podle ní s vysokou pravděpodobností postupovat a ustanoví znalce z nového speciálního odvětví pro

³¹² Seznam absolventů nadstavbového kurzu dle stavu ke dni 22. 4. 2015 dostupný z: http://www.skoleniznalcu.cz/upload/56907789_3c9a115175e355.pdf.

oceňování nemajetkové újmy na zdraví, který ohodnotí bolest a ZSU podle Metodiky. Není však vyloučeno, aby se soudce od Metodiky cestou řádné argumentace odchýlil. Nakonec by měl přistoupit k právnímu posouzení věci, k celkové úvaze o spravedlivé, resp. přiměřené výši odškodnění a individualizovat dopady újmy se zřetelem na konkrétní okolnosti daného případu. V dosavadní judikatuře se postupně ustálila jistá objektivizační kritéria (okolnosti, ke kterým nutno přihlídnout), která hrají významnou roli i v rakouské a německé judikatuře.³¹³

Z prvního odborně podloženého pravomocného případu by se stal *leading case* pro všechny srovnatelné případy jeho úředním zařazením do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, vydávané Nejvyšším soudem České republiky. Nemusí se vždy jednat o rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, může to být i rozsudek nižšího soudu. Kromě toho by čeští soudci měli z dlouhodobého hlediska přistoupit po vzoru rakouské a německé rozhodovací praxe k důsledně prováděné následné analýze všech nových byť nepravomocných soudních rozhodnutí, která jim umožní vytvořit jakýsi přehled o tom, co se v soudní praxi považuje za slušné a přiměřené odškodnění. Rakouské neoficiální sazby (tarify) počítané podle dnů vytrpěné bolesti (*Schmerzengeldsätze*) a německé soukromé sbírky judikatury (*Schmerzensgeldtabellen*) mají svou tradici a pomáhají zejména k udržení obdobného přístupu ve srovnatelných případech a tím přispívají k předvídatelnosti soudního rozhodování a usnadňují orientaci poškozeným, advokátům, ale i pojišťovnám. Vytvoření obdobných sazeb, popř. sbírek však v českém prostředí může trvat roky.

Proto se obávám, že část justiční praxe sklouzne dříve či později k historickému výkladu a bude alespoň podvědomě porovnávat přiznávaná odškodnění s dosavadní judikaturou založenou na znaleckém posudku a bodovém ohodnocení. Obdobně se i většina advokátů při zastupování poškozených zatím obvykle upíná k dosavadnímu mechanismu a řeší nastalou svízelnou situaci jednoduše tak, že nechají bolestné a ZSU poškozeného ohodnotit jeho běžným ošetřujícím lékařem podle již zrušené, tj.

³¹³ V této souvislosti je vhodné připomenout, že k přiměřenosti celkové výše přiznaného odškodnění za nemajetkovou újmu se vyjádřil i Ústavní soud České republiky v nálezu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005, který při stanovení rozsahu náhrady nemajetkové újmy na zdraví vycházel z následujících kritérií, k nimž má být podle jeho názoru přihlídnuto: a) závažnost způsobené škody na zdraví, b) možnost vyléčení či eliminace způsobené škody, c) míra zavinění škůdce. Z hlediska ochrany ústavnosti musí soud dbát o to, aby přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění byla založena na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi přiznanou výší (peněžní částkou) a způsobenou škodou (újmou) existoval vztah přiměřenosti.

neexistující vyhlášky č. 440/2001 Sb. a výsledný bodový součet vynásobí částkou odpovídající navýšené hodnotě jednoho bodu v letošním roce. Hodnota jednoho bodu je dle doporučení Metodiky 251,28 Kč (namísto 120,-Kč dle zrušené vyhlášky), pokud ke zranění došlo v roce 2014.

Je paradoxní, že nová právní úprava má ambici směřovat k větší ochraně poškozeného, neboť jsou to právě poškození, kterým „zatím“ znesnadňuje cestu k důstojnému a spravedlivému odškodnění. Legitimní snaha českého zákonodárce oslabila v konečném důsledku přinejmenším v prvních letech účinnosti nového občanského zákoníku princip právní jistoty a předvídatelnosti. V současné době je zřejmě předčasné celkově hodnotit, zda se jednalo z dlouhodobého hlediska o krok správným směrem, či nikoliv, přičemž bude záviset především na soudech, jak se s tímto těžkým úkolem vypořádají.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů

A. Monografie:

- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5.
- HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 - 3014). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2046 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1667 s. ISBN 978-80-7478-370-81.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* 1 vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1479 s. ISBN 978-80-7478-630-36.
- VOJTEK, Petr. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody.* ASPI, a.s., Praha 2006, 712 s. ISBN: 80-7357-194-3.

B. Příspěvky ve sborníku:

- KARNER, Ernst. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska právní komparistiky. IN: ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. TICHÝ, L. *Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva.* Beroun: Eva Rozkotová-IFEC, 2008. s. 45-56. ISBN 978-80-904209-2-2.
- KARNER, Ernst. Reforma rakouského práva odpovědnosti za škodu. IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktíni odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 35-51. ISBN 80-85889-63-3.
- KARNER, Ernst. Náhrada ideálních škod podle rakouského návrhu reformy a principů evropského deliktíniho práva. IN: TICHÝ, Luboš. *Vývoj práva deliktíni odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě: sborník referátů z konference Právnické fakulty UK Praha, konané ve dnech 5. a 6. června 2004.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. Vodnář, 2005, s. 127-138. ISBN 80-85889-63-3.
- ŠKÁROVÁ, Marta. Dokazování příčinné souvislosti z hlediska praxe Nejvyššího soudu České republiky. In: TICHÝ, Luboš a Jiří HRÁDEK. *Prokazování příčinné souvislosti multikauzálních škod.* Praha: Centrum právní komparistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, s. 41-45. Publikace Centra právní komparistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 4. ISBN 9788087488010.

C. Časopisecké články:

- BEJČEK, Josef. Všeobecná právně kulturní inspirace Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. 19, č. 3, s. 201-207. ISSN 1210-9126.
- BERKOVÁ, Zuzana. Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*. 2011, č. 11, s. 497-503. ISSN 1214-7966.
- CILÍNKOVÁ, Marie a David KUBOŇ. Odškodnění při usmrcení osoby blízké. *Bulletin advokacie*. 2004, č. 10, s. 30-35. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/files/170/BA_04_10.pdf.
- DOLEŽAL, Tomáš. Poskytování zdravotních služeb po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, č. 2, s. 34-44. ISSN: 1804-8137.
- DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 7-8, s. 242. ISSN 1211-4405.
- DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu - příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2012, 23-24, s. 809. ISSN 1210-6410.
- HAJN, Petr. O "právu na štěstí" bez štiplavých poznámek. *Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2012, č. 1, s. 5-6. ISSN 1805 – 6822.
- HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, s. 7-12. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/files/183/BA_03_04.pdf.
- HOLUB, Miloš. Jednorázové odškodnění při usmrcení podle novely občanského zákoníku (zák. č. 47/2004Sb). *Bulletin advokacie*. 2004, č. 46-51. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/assets/zdroje/casopis/2004/BA_04_06.pdf.
- MACH, Jan. Náhrada škody za újmu na zdraví. *Bulletin advokacie*. 2000, č. 1, s. 26-29. ISSN 1210-6348.
- MELZER, Filip. Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 24 - 27. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.
- MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku - krok kupředu nebo zpět? *Právní rozhledy*. 2008, č. 22, s. 826 -830. ISSN 1210-6410.
- PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 3, s. 15-23. ISSN 1210-6348. Dostupné z: http://www.cak.cz/assets/ba_03_2011_web.pdf.
- RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*, 2009, č. 16. s. 591. ISSN 1210-6410.

- RYŠKA, Michal. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009, č. 9, s. 306-307. ISSN 1210-6410.
- SVOBODA, Karel. Odškodňování imateriální újmy na zdraví podle starého a podle nového občanského zákoníku. *Rekodifikace & praxe*. 2013, č. 2, s. 4-7. ISSN 1805-6822.
- ŠULÁKOVÁ, Martina. Právo na náhradu nemajetkové újmy jako součást pozůstalosti. *Rekodifikace & praxe (Wolters Kluwer)*. 2013, č. 1, s. 15-17. ISSN 1805 – 6822.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2009, č. 3, s. 99-101. ISSN 1210-6410.
- VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013, č. 4, s. 4. ISSN 1211 – 5347.
- VOJTEK, Petr. K judikatuře Nejvyššího soudu v otázkách náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění. *Soudní rozhledy*. 2007, č. 8, s. 293-297. ISSN: 1211-4405.

D. Seznam citované judikatury:

Ústavní soud ČR

- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012.
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 1959/09 ze dne 25. 2. 2010.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 1919/08 ze dne 12. 8. 2008.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 312/05 ze dne 1. 11. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 50/05 ze dne 16. 10. 2007.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005.
- Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 315/01 ze dne 20. 5. 2002.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 548/99 ze dne 20. 11. 2000.
- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 517/99 ze dne 1. 3. 2000.

Nejvyšší soud ČR

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1845/2013 ze dne 6. 11. 2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2108/2011 ze dne 29. 7. 2013.

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 947/2011 ze dne 27. 9. 2012.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1154/2010 ze dne 22. 12. 2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1577/2009 ze dne 28. 2. 2011.
- Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cpjn 203/2010 ze dne 12. 1. 2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2414/2008 ze dne 26. 8. 2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 149/2009 ze dne 10. 8. 2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 5381/2008 ze dne 20. 7. 2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 3495/2008 ze dne 23. 6. 2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 5188/2007 ze dne 21. 12. 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 4916/2007 ze dne 26. 11. 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2891/2007 ze dne 29. 9. 2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 1334/2008 ze dne 31. 3. 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 5352/2008 ze dne 5. 3. 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 3586/2006 ze dne 28. 1. 2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1217/2008 ze dne 11. 12. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 2596/2006 ze dne 16. 10. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1417/2006 ze dne 29. 7. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2545/2008 ze dne 10. 7. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2095/2008 ze dne 26. 6. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1123/2008 ze dne 10. 4. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3361/2007 ze dne 31. 1. 2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2072/2007 ze dne 31. 1. 2008.
- Usnesení Nejvyššího soud ČR sp. zn. 30 Cdo 154/2007 ze dne 28. 6. 2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 6 Tdo 513/2007 ze dne 17. 5. 2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2919/2006 ze dne 30. 11. 2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 508/2005 ze dne 27. 9. 2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 401/2005 ze dne 18. 5. 2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1506/2004 ze dne 23. 2. 2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1062/2002 ze dne 30. 9. 2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 618/2001 ze dne 25. 2. 2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 986/2001 ze dne 20. 2. 2003.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 273/2002 ze dne 29. 1. 2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 608/2002 ze dne 12. 12. 2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1427/2001 ze dne 16. 5. 2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 2016/2001 ze dne 6. 3. 2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 300/2001 ze dne 21. 2. 2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1920/99 ze dne 28. 11. 2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2304/99 ze dne 26. 7. 2000.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 1 Cz 23/83 ze dne 29. 7. 1983 (Rc 9/86).
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Cpj 37/74 ze dne 27. 1. 1975 (Rc 11/76).
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Cpj 87/70 ze dne 18. 11. 1970 (Rc 55/1971).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 3 Cz 13/69 ze dne 24. 6. 1969 (Rc 28/1970).
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Pls 3/67 ze dne 22. 2. 1967.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cz 68/53 ze dne 30. 4. 1953 (Rc 99/53).

Nižší soudy

Vrchní soudy

- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 249/2006 ze dne 13. 7. 2010.
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Co 2/2010 ze dne 5. 5. 2010.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 Cmo 211/2000 ze dne 26. 6. 2001 (zrušen).
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 1 Cdo 201/2007 ze dne 14. 5. 2008.

Krajské soudy

- Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 24 C 7/2007 ze dne 29. 8. 2008.
- Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 52/96 ze dne 23. 1. 1998.

E. Elektronické zdroje:

- CEPL, Vojtěch. Wergeld: Jak to funguje? In: *JINÉ PRÁVO* [online]. 2008 [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2008/06/wergeld-jak-to-funguje.html>.

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (konsolidovaná verze). In: Nový občanský zákoník [online]. 2012 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.
- JIRSA, Jaromír. Odškodňování újmy na zdraví – aneb ohlédnutí několik let zpět a vyhlédnutí do budoucna zároveň. In: Právní prostor [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/odskodnovani-ujmy-na-zdravi-aneb-ohlednuti-nekolik-let-zpet-a-vyhlednuti-do-budoucnazaroven>.
- KRÁLÍK, Michal. Právní odpovědnost za sportovní úrazy. Právní rádce [online]. 2007 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-20421910-pravni-odpovednost-za-sportovni-urazy>.
- KRÍŠTEK, Lukáš. Nejvyšší soud nahrazuje judikaturu a obchází moc zákonodárnou a výkonnou. In: JINÉ PRÁVO [online]. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2014/04/lukas-kristek-nejvyssi-soud-nahrazuje.html>.
- RYŠKA, Michal. Komparace se smrtícím paušálem překonány. In: JINÉ PRÁVO [online]. 2009 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2011/01/michal-ryska-komparace-se-smrticim.html>.
- RYŠKA, Michal. Má být degradující paušál za smrt skutečně pravidlem? In: JINÉ PRÁVO [online]. 2010 [cit. 2014-11-08]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>.
- RYŠKA, Michal. Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb Druhý krok do světa satisfakcí. In: JINÉ PRÁVO [online]. 2009 [cit. 2014-11-09]. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>.
- VRCHA, Pavel. Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví provázejí problémy. In: Pavel Vrcha, soudce NS ČR [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkovych-ujmy-na-zdravi-provazeji-problemy/>.
- VRCHA, Pavel. Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví dle NOZ nevypracoval Nejvyšší soud, opačným tvrzením je odborná i laická veřejnost matena. In: Pavel Vrcha, soudce NS ČR [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://vrcha.webnode.cz/news/metodiku-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-dle-noz-nevypracoval-nejvyssi-soud-opacnym-tvrzenim-je-odborna-i-laicka-verejnost-matena>.

F. Zahraníční monografie:

- BAMBERGER, H. ROTH, H. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 1 (§§ 1-610)*. München: C. H. Beck, 2010. 3378 s. ISBN 3-406-46510-2
- KOZIOL, Helmut. BYDLINSKI, Peter. BOLLENBERGER, Raimund. *Kurzkommentar zum ABGB: allgemeines bürgerliches Gesetzbuch samt Ehegesetz*

und Konsumentenschutzgesetz. Wien: Springer, 2005. 1968 s. ISBN 3-211-23827-1.

- LANGE, Hermann. SCHIEMANN, Gottfried. *Schadenersatz*. 3. neubearb. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003. 826 s. ISBN 3-16-147984-X.
- PALANDT, Otto. *Bürgerliches Gesetzbuch*. Band 7. München: C. H. Beck, 2010. 3087 s. ISBN 978-3406594885.

G. Zahraniční judikatura:

Rakousko

- Rozhodnutí OGH 2 Ob 72/13x ze dne 23. 10. 2013.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 136/11f ze dne 13. 6. 2012.
- Rozhodnutí 2 Ob 263/06z ze dne 12. 7. 2007.
- Rozhodnutí 2 Ob 90/05g ze dne 21. 4. 2005.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 141/04f ze dne 1. 7. 2004.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 186/03x ze dne 30. 10. 2003.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 219/10k ze dne 22. 6. 2001.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 237/01v ze dne 18. 4. 2001
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 84/01 ze dne 16. 5. 2001.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 192/97t ze dne 11. 3. 1999.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 2098/96b ze dne 23. 5. 1996.
- Rozhodnutí OGH 2 Ob 45/93 ze dne 16. 6. 1994.

Německo

- Rozhodnutí KG Berlin 35 O 157/10 ze dne 16. 2. 2012.
- Rozhodnutí LG Aachen 11 O 478/09 ze dne 30. 11. 2011.
- Rozhodnutí OLG Jena 4 U 459/09 ze dne 14. 8. 2009.
- Rozhodnutí BGH VI ZR 182/97 ze dne 12. 5. 1998.
- Rozhodnutí BGH VI ZR 80/94 ze dne 6. 12. 1994.
- Rozhodnutí BGH VI ZR 78/70 ze dne 11. 5. 1971.

H. Zahraniční elektronické zdroje:

- HARTL, Franz. Schmerzengeldsätze in Österreich. [online]. 2015 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: https://www.rechtsanwaelte.at/fileadmin/user_upload/Aktuelles/schmerzengeldtable_2015.pdf.

- KARNER, Ernst. Aktuelle Entwicklungen der Ersatzpflicht bei Personenschäden. In: *Http://www.verkehrsrechtstag.at/* [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: <http://www.verkehrsrechtstag.at/download.php?061db21a128b7efc255f6f1325656973>.
- KOLMASCH, Wolfgang. Schmerzensgeldtabelle. Zivilrecht aktuell [online]. 2014 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://lesen.lexisnexis.at/_zak-schmerzensgeldtabelle/artikel/zak_digitalonly/2015/1/zak_digitalOnly_2015_5.html.
- <http://www.schmerzensgeld.info/>.

Résumé

This rigorosum thesis deals with the harm to natural rights of men and its compensation after a private-law recodification. As part of the problem addressed, the main objective of this thesis is to provide a comprehensive overview of claims for compensation for immaterial harm that the injured and the so-called secondary victims may assert against the wrongdoer when their natural rights are infringed following the effect of the new civil code (i.e. after 1 January 2014).

A revolutionary change introduced by the new civil code is the repeal of the point-awarding decree No. 440/2001 Coll., on the Compensation for Pain and Social Impairment, of the Ministry of Health of the Czech Republic, and also the cancellation of the fixed one-off sums embedded in Section 444 (3) of the current civil code from 1964 for causing death to a close person. For the purposes of compensation for such fatal and intensive infringements into the right to family life - and causing death to a close person being undoubtedly one of them - the fixed one-off sums were utterly inadequate. They degraded the value of an eroded family life with a close person and the value of human life as such.

From now on, the decision regarding the extent of immaterial harm lies entirely in the discretion of the court which is now left only with clues provided by the new legal regulation that the court has to follow. By this, the legislator follows a trend of individualisation of the impact of the harm in each and every case, which means that for instance, there would be a different compensation granted to an educationalist working in the children's home and a different one (higher) granted to a surgeon in the event of an amputation of the right arm. Therefore, too high demands are placed on courts and the question is whether or not the Czech judicial system is ready for such revolutionary change. Until now, the judges have perhaps lacked both courage and will to pass ground-breaking decisions with regard to compensations for immaterial harm.

I agree with those who oppose the new legal regulation and I believe that such system for compensating the immaterial harm without any support in the first years of application may not work predictably, even in relatively easy cases that until recently, may have been settled out of the court. At present, it may be premature to arrive at a

general conclusion whether or not it was a step in the right direction, and it will be up to the courts how they will deal with such challenge.

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá újmou na přirozených právech člověka a jejím odškodněním po rekodifikaci soukromého práva. Hlavním cílem této práce je v rámci nastolené problematiky poskytnout pokud možno ucelený přehled nároků na odškodnění nemajetkové újmy, kterých se poškození a tzv. sekundární oběti mohou při neoprávněném zásahu do jejich přirozeného práva po účinnosti nového občanského zákoníku (tj. po 1. 1. 2014) po škůdci domáhat. Úvod do problematiky a nástin souvisejících aktuálních legislativních změn obsahuje kapitola první. Druhá kapitola práce pojednává o tom, co lze rozumět obecně pod pojmem přirozené právo člověka a přináší přehled jednotlivých ustanovení z první části nového občanského zákoníku, která se k přirozeným právům otevřeně hlásí a stanovují jejich ochranu. Třetí kapitola je teoretická a odpovídá na otázku, za splnění jakých předpokladů vzniká škůdci povinnost nahradit újmu na přirozených právech člověka. Tato kapitola představuje obecný vstupní základ pro podrobnější analýzu nového systému odškodňování. Vymezení těchto klíčových pojmů a zodpovězení výše uvedených otázek je nezbytné pro stěžejní část této práce, která je věnována nárokům na odškodnění nemajetkové újmy a určování jejich výše po účinnosti nového občanského zákoníku. Zvýšenou pozornost věnuji nemajetkovým nárokům při ublížení na zdraví a při usmrcení, neboť neoprávněné zásahy do tělesné integrity člověka považuji za závažnější a pro většinu poškozených za mnohem tíživější než jiné zásahy do osobní integrity. Tyto nároky jsou proto v kapitole sedmé podrobeny komparaci se zahraniční právní úpravou.

Abstract

This rigorous thesis deals with the harm to natural rights of men and its compensation after a private-law recodification. As part of the problem addressed, the main objective of this thesis is to provide a comprehensive overview of claims for compensation for immaterial harm that the injured and the so-called secondary victims may assert against the wrongdoer when their natural rights are infringed following the effect of the new civil code (i.e. after 1 January 2014). An introduction into the problem and outline of the related current legislative changes is given in chapter one. The second chapter discusses the general meaning of the term natural rights of men and gives an overview of individual provisions of the first head of the new the civil code, which openly recognizes such rights and provides for their protection. The third chapter, being a theoretical one, provides answers to the question of what prerequisites must be complied with to give rise to an obligation of the wrongdoer to compensate for the harm to the natural rights of men. This chapter represents a general input for a more detailed analysis of the new compensation system. The definition of the key terms and answers to the aforesaid questions is crucial for the central part of this thesis, being devoted to claims for compensation for immaterial harm and determination of its amount following the effect of the new civil code. A special attention is given to immaterial claims for bodily injuries and death, as I consider unlawful infringements into the bodily integrity of men to be the most serious and burdensome for the majority of the injured than the infringements in mental integrity. Therefore, these claims are subject to comparison with legal regulations abroad in chapter seven.

Klíčová slova (Keywords)

náhrada škody damage (injury) compensation

nemajetková újma immaterial harm

bolestné a ZSU compensation for pain and social impairment